

Літаратура мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 6 (2585)
II
лютага 1972 г.
ПЯТНІЦА

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

ПАЗАУЧОРА да беларускіх літаратараў прыехалі дарэгія госці — старшыня калгаса імя Гастэлы Мінскага раёна, Герой Сацыялістычнай Працы В. Шыманскі, сакратар партыйнай арганізацыі калгаса В. Ціхановіч і загадчыца фермы, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР М. Гладкая.

Яны расказалі пра сваю гаспадарку, адказалі на шматлікія пытанні. Письменнікі падарылі гасцям свае кнігі з аўтографамі.

На здымку нашага фотакореспандэнта Ул. Крука — адзін з момантаў сустрэчы. Злева направа — І. Шамякін, М. Гладкая, А. Кулакоўскі, В. Шыманскі, В. Ціхановіч.

Справаздачу аб сустрэчы чытайце на старонцы 3.

У НУМАРЫ ЧЫТАЙЦЕ:

- ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫЯ**
- Ў ТЭАТРЫ ОПЕРЫ І БАЛЕТА**
Стар. 4—5
- АДЗІН ДЗЕНЬ НА «БЕЛАРУСЬФІЛЬМЕ»**
Стар. 4
- ПОГЛЯД У БУДУЧЫНІЮ ГРОДНА**
Выязное пасяджэнне калегіі Галод-буда БССР
Стар. 6—7

ПАЭТЫЧНЫ РАХУНАК ГОДА

Размова ў Саюзе пісьменнікаў
Стар. 7.

ВЯЗМЕЖНЫЯ МАГЧЫМАСЦІ АКВАРЭЛІ

Артыкул аб мастацкай выстаўцы
Стар. 8

СТАРЭЙШЫ РЭЖЫСЁР — ПРА МАЛАДЗЕЙШАГА

Стар. 8—9

НОВАЕ АПАВЯДАННЕ РАМАНА САБАЛЕНКІ

Стар. 10—11

ПРАФЕСІЯ — МАСТАК КІНО

Стар. 10—11

ПА СТАРОНКАХ ЧАСОПІСАЎ

Стар. 12—13

ДВОЕ І АДЗІН З САБАКАМ

На тэмы маралі
Стар. 14—15

ГОД У ГОД расце і стане самадзейнае мастацтва Беларусі. Амаатарскія калектывы рэспублікі аб'яднуюць сябе ў 360 тысяч чалавек, у тым ліку на вёсцы — 200 тысяч. Творчае жыццё ў калектывах актыўнае. Да вялікага сьвята — 50-годдзя ўтварэння СССР — спевакі, танцы, музыканты, удзельнікі драматычных калектываў рыхтуюць новыя канцэртныя праграмы, Спартыўнаму ў многім

чанья журы, будуць набыты Рэспубліканскім домам народнай творчасці і папоўняць рэпертуар самадзейных калектываў.

Упершыню наш дом народнай творчасці разам з Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР аб'явіў конкурс на зборы беларускай народнай творчасці. Яго мэта — выявіць і сабраць лепшыя жамчужны народныя песні, казак, легенд, танцаў, гульні і апісанні народных абрадаў; твораў народна-прыкладнага мастацтва і промыслаў.

Лепшыя зборныкі народнай творчасці будуць узнагароджаны дыпламамі і граматамі, а

самадзейных мастакоў і выступаюць работ народных умельцаў адной вёскі ці сяжам сельсавета і г. д. Адна такая выстаўка будзе экспанавана ў Мінску.

Не трэба многа даводзіць, якой вялікай папулярнасцю карыстаюцца ў працоўных выстудленні агітацыйна-мастацкіх брыгад. Гледачоў захапляюць надзеяннасць і баявінасць іх рэпертуару, умельства ў мастацкай форме адлюстравання працоўна будні калгаса, прадпрыемства, сказаць добрае трапае слова пра перадавікоў вытворчасці. Міністэрства культуры БССР, ЦІ ЛКСМБ, рэдакцыя «Сельскай газеты» і Рэспубліканскі дом народнай творчасці аб'явілі конкурс на лепшы сцэнарый для сельскіх агітацыйна-мастацкіх брыгад. Лепшыя сцэнарыі будуць апублікаваны на старонках газеты і набыты домам творчасці для распаўсюджвання.

Сёння ў Магілёве заканчвае сваю работу рэспубліканскі семінар кіраўнікоў агітбрыгад і метадыстаў абласных дамоў народнай творчасці. На працягу чатырох дзён вывучаўся вопыт народнага агіттэатра «Усеменка» — яго работа над рэпертуарам, пытанні рэжысуры і інш. Удзельнікі семінара паглядзелі спектаклі гэтага цікавага калектыву і яго студыі, пабывалі на рэпетыцыях.

Наогул на 1972 г. запланавана правесці семінары кіраўнікоў калектываў усіх жанраў самадзейнага мастацтва.

Сёлета выйдзе ў свет 26 назваў розных выданняў у дапамогу мастацкай самадзейнасці. Мяркуем выдаць зборнік «Пад сцягам Кастрычніка», у які ўключаны новыя песні беларускіх кампазітараў аб Леніне, Радзіме, партыі, дружбе народаў. «Песні для хору з суправаджэннем», «Эспрадныя песні», «Песні самадзейных кампазітараў» і інш. Надрываюцца і здадзены ў друк «Рэпертуарна-метадычны зборнік», прысвечаны 50-годдзю ўтварэння СССР.

У плане нашай работы — у бліжэйшы час адкрыць звычайную двухгадовую школу кіраўнікоў гурткоў і студый бальнага танца. Два разы на год завочнікі будуць прыязджаць у Мінск на 10—15 дзён, каб сустрэцца з вядомымі харэографамі, развучыць пад іх кіраўніцтвам найбольш папулярныя бальныя танцы.

Год 1972, год паглыбленага вывучэння работы самадзейных калектываў рэспублікі. Пачынаем мы гэтую справу з народных калектываў.

Словам, планы вялікія, спраў надзвычай многа і ўсе яны скіраваны на тое, каб яшчэ больш расквітнела самадзейнае мастацтва Беларусі.

САМАЕ МАСАВАЕ МАСТАЦТВА

спрыяе аб'яўлены ў рэспубліцы фестываль самадзейнага мастацтва.

— Наша мэта, — гаворыць дырэктар Рэспубліканскага дома народнай творчасці Ганна Талчынская, — запаліць творчы агеньчык літаральна ў кожным самадзейным калектыве і дамагчыся таго, каб ён ніколі не згасаў. Каб хоры, ансамблі, танцавальныя, музычныя і драматычныя калектывы, агітбрыгады радалі гледачоў сваімі поспехамі, неслі працоўны гора і вёскі лепшыя здабыткі савецкай культуры. Мы разумеем, што ёсць яшчэ на гэтым шляху ніякага плячэсця, яны трэба настойліва пераадолюваць.

Вялікая патрэба ў рэпертуары. Рэспубліканскі дом народнай творчасці аб'явіў сёлета конкурсы на лепшую сучасную харавую і сольную песню; на лепшы сучасны беларускі танец — масавы, парны, групавы і сцэнічны рэцэпты (апрацоўку) народнага танца; на лепшую аднаактовую п'есу. Разлічваем на тое, што ў гэтых конкурсах прымуць удзел прафесійныя і самадзейныя кампазітары, балетмайстры прафесійных і амаатарскіх калектываў, пісьменнікі і пачаткоўцы — члены літаратурных аб'яднанняў і гурткоў. Спадзяемся, што журы конкурсаў атрымаюць многа новых цікавых твораў, якія ўславіць непарушную дружбу народаў Савецкай дзяржавы, людзей працы, герояў шпігоўкі, адлюструюць актыўны ўдзел савецкіх людзей у будове камуністычнага грамадства. Творы, прысланыя на конкурс і адзна-

найбольш цікавыя вусна-паэтычныя, музычныя і харэаграфічныя творы мяркуецца выдаць у зборніках.

— Гаворка пра творчыя спартыўныя, — працягвае Ганна Мікітаўна, — на гэтым не скончана. Аб'яўлены яшчэ два конкурсы, таксама прысвечаныя 50-годдзю ўтварэння СССР: на лепшы фотаздымак, серыю іх, нароткаметражны фільм і на лепшы твор (выраб) народных майстроў і самадзейных мастакоў. Абодва гэтыя конкурсы-агляды праводзяцца ў тры туры: у раёнах і гарадах (I тур), абласцях (II тур) і рэспубліканскі — у Мінску. Будуць наладжваць фотавыстаўкі і прагляды амаатарскіх фільмаў. Зразумела, што ў гэтых работах фота і кінаамаатары павінны адлюстравіць стваральную працу народа па выкананні рашэнняў XXIV з'езда КПСР і XXVII з'езда КПБ, герояў дзевяцігодкі, непарушнае адзінства і дружбу народаў нашай краіны, прыгажосць прыроды роднага краю, пераўтворанай савецкім чалавекам.

Цікавым аб'явае быць і конкурс-агляд работ народных умельцаў і самадзейных мастакоў. Выстаўкі гэтыя заўсёды нарыстаюцца вялікім поспехам і ўвагай шырокай грамадчасці, бо раскрываюць найтольшую прагу ўмельцаў, мастакоў-амаатараў, майстроў ткацтва і вышыву да творчасці, багачы іх фантазіі, майстэрства і густ.

Каб шырэй прапагандаваць іх творчасць, мяркуем наладжваць і персанальныя выстаўкі

ПРА ПЛАНЫ РАБОТЫ БЕЛАРУСКАГА ТЭАТРАЛЬНАГА АБ'ЯДНАННЯ НА ЮБІЛЕЙНЫ ГОД НАМ Паведаміў намеснік сакратара партбюро БТА, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Ул. Стэльмах.

Гэтай вялікай падзеі будзе прысвечаны рэспубліканскі агляд лепшых спектакляў. Пераможцы аглядаў будуць прадстаўлены на Усеаюзным фестывалі драматычных і музычных тэатраў. Фестываль раскажа аб непарушнай дружбе нашых народаў, росквіце братніх культур.

Мы плануем арганізаваць творчыя сустрэчы дзелячоў мастацтва з працаўнікамі фабрык і заводаў, новабудуляў, сельскімі гледачамі, ву-

чонымі, воінамі Савецкай Арміі, моладдзю.

БТА прыме ўдзел у праглядах і абмеркаваннях спектакляў прафесійных і народных тэатраў, падрыхтаваных да юбілейнай даты.

Разам з Міністэрствам культуры правядзем творчыя семінары рэжысёраў, дырэктараў, мастакоў тэатраў. У рэспубліканскім Доме мастацтваў будзе наладжана выстаўка, прысвечаная творчым сувязям беларускіх тэатраў з тэатрамі братніх рэспублік, а таксама вечар творчай дружбы з удзелам майстроў сцэны братніх рэспублік. Нашы дзеячы мастацтваў прымуць

удзел у вечарах, прысвечаных Беларусі, якія адбудуцца ў Маскве, Ленінградзе, Кіеве, Ташкенце і іншых гарадах.

Разам з Саюзам пісьменнікаў БССР, Міністэрствам культуры Беларусі БТА правядзе канферэнцыю на тэму: «Творчыя сувязі драматурга з тэатрам у працэсе стварэння п'есы і спектакля».

Адбудуцца вялізныя паслджыні прэзідыума праўлення БТА ў Брэсцкім тэатры імя ЛКСМБ, Віцебскім тэатры імя Я. Коласа і Гомельскім драматычным тэатры.

У тэатральна-мастацкім інстытуце ад-

будзецца нарада на тэму: «Выхаванне творчых кадраў у Інстытуце і тэатральным калектыве. У 1972 г. будуць падвядзены вынікі рэспубліканскага агляду творчай моладзі, нашы лектары рыхтуюць даклады на тэмы: «Ленінская нацыянальная палітыка і росквіт мастацтва братніх народаў», «Тэатры БССР у новым сезоне», «Народныя паэты БССР» Янка Купала, Якуб Колас і тэатральнае мастацтва» і інш.

Будзе праведзен рэспубліканскі семінар тэатральных крытыкаў. У гэтым годзе павінны выйсці ў свет альбом «Беларускі савецкі тэатр».

З ВІЗІТАМ У АДКАЗ

Сем дзён у сьнежні мінулага года гасцявала на літоўскай зямлі дэлегацыя грамадчасці Маладзечна. Дылі сюды з вiзiтам у адказ прыехалі госці з Літвы. Яны знаёмлілі маладзечанцаў з мастацтвам рэспублікі.

НІКОЛІ НЕ ПОЗНА ВУЧЫЦЦА ВЕТАЎАСЦІ

Пачнем з канкрэтнага прыкладу. Украінскі драматург, чалавек, які ў свой час супрацоўнічаў з рэжысёрам М. Міцкевічам, паслаў п'есу пра Лесю Украінку ў адзін з тэатраў Беларусі. Па-першае, думаў ён, набліжаецца 100-гадовы юбілей слаўтай паэтэсы і для любога тэатра мае значэнне сцэнічны твор пра яе жыццё і творчасць. Па-другое, на Беларусі Лесю Украінка перажыла ўзрушэнне, якое можа быць калімінацыяй сапраўднай драмы, — сустрэчы з вядомым дзеячом рэвалюцыйнага руху С. Маржынінскім, яго смерць... Па-трэцяе, паўторым, гэты пісьменнік быў асабіста знаёмы з прадстаўніком коласайцаў, сябраваў, зрэшты, проста любіў тэатр у горадзе над Заходняй Дзвіной.

Прайшоў год. Адсвяткаваны быў юбілей Лесі Украінкі... З тэатра няма нават паведамлення аб тым, што п'есу такую атрымалі, што яе прачыталі, што яна не будзе застаўлена па такіх і такіх прычынах. У словах нашага ўкраінскага сябра адчуваеш зразумелую горь: паштоўку маглі б з Віцебска паслаць даўно. Маўляў, атрымалі, прачыталі, але...

Хаця б такі адказ!
Што за дзіўная практыка: маўчаць, калі да цябе звярнуўся літаратар. З мастацкім творам. З надзеямі і сумненнямі. Чакаючы шчырага слова ў адказ. Ну, што ж, бывае, ты абавязаны сказаць: не, п'еса вам не ўдалася, у нашым рэпертуары няма месца для яе, вы спазніліся... Штосьці сказаць трэба!

Нічога не сказана. Маўчання.
Няўжо ў наш час ёсць патрэба нагадваць, што такія адносіны нельга лічыць прстойнымі. І калі потым галоўныя і чарговыя рэжысёры клянучца, што радуюцца любой навінцы ў драматургіі, вершы ім цяжка. Цяжка, бо чытаюць яны далёка не ўсё, што атрымліваюць ад пісьменнікаў. Калі яшчэ ў пісьменніка гучнае імя, тады ён, бадай, атрымае адказ тэатра. А няма такога імя — чакай...

Тым часам, скажам шчыра, тэатры проста губляюць п'есы ў архівах. І тое, што аўтар не атрымаў адказу, бывае, тлумачыцца вельмі проста: тэксту ў тэатры няма, хоць усе ведаюць, што калісьці пошта прыносіла яго. Хто згубіў! Дарэмнае пытанне — п'есу можа «схапіць» і рэжысёр, спадзеючыся, што ў тэатр «бусел» прынёс шэдэўр, і памочнік галоўнага рэжысёра, якому па пасадзе належыць прымаць новыя драматургічныя творы, і акцёр, для якога заўсёды ёсць нешта прывабнае ў рукапісе. Спытайце, калі ласка, у дырэктара Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра — яны вам скажуць, што такі выпадак быў у іх.

На кім адказнасці? Перш-наперш, зразумела, на літаратурнай частцы. Чалавек, якому даручана займацца сувязямі тэатра з драматургамі, нясе першую адказнасць за тое, які такія сувязі наладжваюцца. Давайце больш уважліва паглядзім на становішча такога чалавека. У гэтым сезоне тройчы мы чулі пра тое, што тэатры ствараюць інсцэніроўкі па раманах «Снежныя зімы» і Шамякіна. Для коласайцаў яе напісаў памочнік галоўнага рэжысёра гэтага тэатра Ул. Ганчароў. Акадэмічнаму тэатру імя Я. Купалы адрасуе пераклад рамана на сцэнічную мову рэжысёр гэтага тэатра Б. Луцэнка. Тэатр імя Ленінскага імясвола Беларусі заказваў інсцэніроўку памочніку галоўнага рэжысёра Р. Бакіевічу. Кожны з іх напісаў, прынамсі, першы варыянт п'есы паводле рамана. Падірэслім, што ўсе яны — штатныя супрацоўнікі тэатраў. І што ж! Думаецца, ведаюць яны, калі і хто будзе ставіць падрыхтаваныя ім інсцэніроўкі рамана? Лічыць, яны ўпэўнены, што дасягнулі мэты, пастаўленай перад імі творчымі калектывамі і рэжысурамі! Не, не ведаюць. І тут усё застаецца ў плане, як кажуць, меркаванняў і «пражэнцаў»: як паставіцца да інсцэніроўкі раманаіст, што скажа мастацкі савет, ці апраўдана мець некалькі інсцэніровак аднаго і таго ж рамана...

А калі да напісанага супрацоўнікам тэатра такога стаўлення, то што ж гаварыць пра рукапіс пачаткоўца! Хутэй за ўсё яму паведамаць, што п'еса пакуль не дасканалая, што яна патрабуе дапрацоўкі. І гэта будзе правільна! Амаль усе п'есы цяпер, набываючы сталую прапіску ў тым або іншым калектыве, абавязкова набываюць і новую літаратурную рэдакцыю, драматургічныя абрысы.

Ды толькі, сказаўшы дзеля прстойнасці дзяжурнае «патрабуе дапрацоўкі» і потым з лёгкай душой вяртаючы рукапіс аўтару, ці не зробім мы памылкі? Прыгадаем, што першы варыянт «Канстанціна Заслонова» або дэбют маладога аўтара «На досвітку» былі вельмі ж далёкімі ад дасканаласці. Але ўявілі на хвілінку, што загадчык літаратурнай часткі Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы тады адказаў А. Маўзону або А. Макавічу стэрэатыпным «не дасканалая», — і, мабыць, беларуская літаратура не мела б цікавых і арыгінальных драматургаў. Варта больш уважліва перадаваць пошту тэатра. Шчыраючы рэпертуар, чытаюць часам самі выпускаюць з-пад увагі тэатры, што заслужылі увагі па самым вялікім рахунку або мае патэнцыю да рэвізіі.

...Ты атрымаў мастацкі твор. У рукапісе. Прачытай яго ўважліва. Узваж, Абдумай, Магчыма, тое, аб чым ты марыў і не што спадзяваўся, — тут. Чакай, і не так... Толькі аднакі. Абавязкова адкажы! Бо за рукапісам таксама стаіць чалавек, натура творчая. І ён чакае.

буду адкрыецца фотавыстаўка «Вільны сьнег».

У гарадскіх клубах і кінатэатрах наладжаны дні літоўскага кіно. Тут ідуць фільмы «Камень іт намень», «Дзюжынка і рэха», «Ніхто не хацеў паміраць», «Лесвіца ў неба» і іншыя.

На гэтым жа тыдні літоўскі госці пабывалі на цэнтральнай гарадзібе калгаса «Спадарожнік». У гарадскім доме культуры адбудзецца заключны канцэрт самадзейных артыстаў Нававіленскага раёна Літоўскай ССР.

«МОЖА ХТО НАТХНІЦА І НА КНІЖКУ...»

СУСТРАКАЮЦА ХЛЕБАРОБЫ І ПІСЬМЕННІКІ

— Больш чым паўтары гадзіны Васіль Паўлавіч адказвае на нашы пытанні, мо дадзім яму трохі адпачыць? — спытаў прысутных Іван Пятровіч Шамякін.

Што і казаць, нагрузка госцю ў гэты вечар была немалая. Аўдыторыя сабралася цікавая, якой усё хацелася ведаць да дробязей. Ды і сам госць сваім расказаў «падраваў» гэтую цікавасць. А расказаць яму было пра што.

Недзе з канца саракавых гадоў узышла ўжо зорка калгаса Імя Гастэлы, што пад самым Мінскам. Сёння гэта ворка, як кажуць, першай велічыні. Калгас славіцца на ўсю Беларусь сваімі ўраджаямі, прадукцыйнасцю жывёлы, дабрабытам хлебарабаў.

У сваім расказе старшыня калгаса, Герой Сацыялістычнай Працы Васіль Паўлавіч Шыманскі называў шмат лічбаў, і кожная з іх уражала, кожная паказвала, якая неабмежаваная магчымасці тоіць у сабе калектыўная гаспадарка.

Помніцца, гадоў сем-восем таму ў газетах, на розных нарадах хвалілі гаспадарцаў за нябачаны ў той час ураджай—20—22 цэнтнеры збожжа з гектара, 150 цэнтнераў бульбы.

Зараз тут збіраюць з кожнага гектара больш чым па 40 цэнтнераў збожжа і 250 — бульбы.

Шкада, што ў нас не заведзены парадак пісаць на бутэльках з малаком, з якой яно гаспадаркі (маюць жа многія калгасы і саўгасы ў горадзе свае фірменныя магазіны, дзе гандлююць гароднінай і садавінай), тады б на большасці бутэлек стаяла слова «Гастэла» (калгас прадае каля 4 500 тон малака). Мінчане б тады даведліся, і лкое яно смачнае (на малакапрыёмны пункт гаспадарцы прывозяць лёдз не сырадой — праз гадзіну пасля доінкі з сярэдняй тлустасцю 3,5 працэнта).

Некалі ў нас быў вельмі модны выраз —

«фабрыка малака», «фабрыка мяса». Так пісалі пра гаспадарку, дзе атрымліваюць шмат прадукцыі, і толькі В. Шыманскі такіх слоў не ўжываў, але вось дзе сапраўды фабрыка. Скажам, да малака тут не дакранаецца рука чалавека. Машынай доіцца, і проста ад каровы, па трубаправодзе ідзе ў танк, дзе ахалоджваецца, пасля чаго перапампоўваецца ў малакавоз, які вязе прадукт у горад.

Механізацыя і рабочая сіла на вёсцы — гэтыя пытанні сёння хвалюць і эканамістаў, і сацыялагаў. Не абышлі іх і на сустрэчы. Тым больш, што калгас прыгарадны, рабочых рук не густа — горад адбірае. (Васіль Паўлавіч расказаў, што на тэрыторыі калгаса жыве 10 тысяч чалавек, з іх у гаспадарцы працуе толькі 500). Выручае механізацыя. І тут не абысціся без лічбаў. У калгасе сёння ёсць 53 трактары, 49 аўтамашын, 20 збожжавых камбайнаў (больш чым некалі ў МТС, якая абслугоўвала гэты раён).

Пры такім узроўні механізацыі (збожжы тут убіраюць за 10 дзён) калгас, натуральна, не баіцца адліву рабочых рук.

Толькі што выйшла пастанова ЦК КПБ і Савета Міністраў БССР аб будаўніцтве на вёсцы, і многіх вельмі цікавіць думка на гэты пошт старшыні калгаса. Як будаваць? Ці каб гэта была поўная імітацыя горада, ці ўсё ж каб вёска заставалася вёскай?

Васіль Паўлавіч лічыць, што ў вялікім шматпавярховым доме не кожная сялянская сям'я згодзіцца сёння жыць. Бо з рахунку не сніхне гаспадарку — хатнюю жывёлу, птушку і г. д. Так што лепей невялікія адна-ці двухкватэрныя дамы ў адзін-два паверхі. Ды каб недалёка быў і хлеб і тыя нейкія грады.

— Адно толькі ясна, — гаворыць старшыня, — людзі хочуць мець усе камунальныя выгоды, як у горадзе, — газ, халодную і гарачую ваду, кана-

лізацыю. Гэта галоўнае, у чым вяскоўцы заздросяць гараджанам. Ці прыйдася ўсё гэта да нас? Абавязкова. Хаця ёсць тут пэўныя складанасці. У нас, напрыклад, 11 вёсак. Паспрабуй усюды пабудуй камунікацыі. Таму вырашылі ў далейшым развіваць толькі тры населеныя пункты. Але тут ужо будзе ўсё.

Многія з прысутных цікавіцца зменамі ў культурным, духоўным жыцці вёскі.

Другі госць — загадчыца фермы, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР Марыя Васілеўна Гладкая расказала, што калі іх хор даярак выступаў на раённым аглядзе мастацкай самадзейнасці (харысты былі апраўты ў беленькіх халатах), дык многія пыталися, ці не медрэботнікі гэта.

— Павысілася вельмі матэрыяльная культура, — гаворыць Марыя Васілеўна. — Усе ведаюць смак і на імпартаўнае мэбле, і на імпортных кофточкі, добры абутак. Грошы ў людзей ёсць — даярка ў нас зарабляе ў месяц недзе 200—220 рублёў. Бяда толькі, што тавараў малавата. Да таго ж нашы гандлёвыя арганізацыі часам жывуць старымі ўяўленнямі аб вёсцы. Маўляў, тут усё з'ядуць. Што не пайшло ў горадзе, на табе, вёска. Вось і нядаўна прызджала да нас аўталаўка з абуткам. Дык мы яе адправілі — такі нягоднік абутак нам не патрэбны.

— Не, што і казаць, — гаворыць М. Гладкая, — іншае жыццё настала. На ферме ў нас тысячыя, даяркі ў белых халатках, ёсць душы, пакоі адпачынку. Вось вы ж былі ў нас, — звяртаецца яна да Шпіпа Пестрака, — спадабалася?

— Я быў у вялікім захваленні, — адказвае Шпіп Сямёнавіч.

Пра пастаноўку ідэалагічнай работы ў калгасе расказаў сакратар партыйнай арганізацыі Віктар Іосіфавіч Ціхановіч.

Некалькі гадзін працягвалася гэтая цікавая сустрэча.

— А лепш за ўсё, — сказаў Васіль Паўлавіч Шыманскі, — прызджайце да нас самі, паглядзіце ўсё на свае вочы. Можна хто натхніцца і на кніжку. Будзем вельмі рады.

У заканчэнне вечара былі паказаны два дакументальныя фільмы, прысвечаныя калгасу Імя Гастэлы. — «Ураджай» і «Пастух».

М. ГАРОХАУ.

НАВАСЕЛЛІ

У мінулым годзе перад хлебарабамі многіх гаспадарак Глыбоцкага раёна гасцінна расчынілі дзверы новыя дамы культуры і клубы.

Першымі справілі навасельце ў прыгожым двухпавярховым сельскім Палацы культуры хлебарабы калгаса імя Дзімітрава. Выдатны будынак Дома культуры з глядзельнай залай на 300 месцаў узведзены ў калгасе імя Мінурьна. Пачалі працаваць новыя клубы ў калгасах «Перамога», імя Калініна. У калгасе «XXII парт'езд», саўгасе «Азярыцы» адкрыліся культуры-асветныя цэнтры, у пасёлку Падсвілле — дзіцячая музычная школа, а ў раённым цэнтры — краязнаўчы музей на грамадскіх пачатках.

К качу пяцігодкі ў сёлах раёна будзе пабудавана чатыры сельскія палатны культуры, 6 калгасных і 7 брыгадных клубаў. Папоўніцца і атрад работнікаў культасветустановаў. У вуні і тэхнікумах вучыцца амаль сто юнакоў і дзяўчат з Глыбоцчыны.

Калгасы і саўгасы раёна выдаткова ваяць вялікія сродкі на пабыццё сучаснай мэблі для клубаў, музычных інструментаў, касцюмаў для самадзейных артыстаў.

В. РАБЦАУ.

У СУЗОР'І РЭСПУБЛІК САВЕЦКІХ

Гомельскім ГК КПБ, гарадской арганізацыяй таварыства «Веды», праўленнем Палаца культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна пры ўдзеле Гомельскай абласной філармоніі выдадзены абанемент «Юбілейныя народныя чытанні» пад дэвізам «У сузор'і рэспублік савецкіх».

Лектары таварыства «Веды» раскажваюць аб грандыёзных пераўтварэннях на ўсіх галінах матэрыяльнага і духоўнага жыцця савецкіх народаў, трыумфе дзіцячай нацыянальнай палітыкі.

Ужо адбыліся чытанні, прысвечаныя РСФСР, Украінскай і Узбекскай саюзным рэспублікам.

20 студзеня ў Гомелі праводзілася святкаванне Дня Савецкага Казахстана. У госці да гамельчан прыехаў саліст Казахскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета імя Абая народнага артыста СССР Ермек Серкебаеў. У канцэрце былі выкананы творы казахскіх кампазітараў, творы рускай класікі, рускія народныя і сучасныя песні.

Л. ЯГОРАВА.

ЭКЗАМЕН НА СТАЛАСЦЬ

ВІНІКІ РЭСПУБЛІКАНСКАГА КОНКУРСУ МАЛАДЫХ ВЫНАУЦАУ

ДВА ТЫДНІ ў Мінску праходзіў конкурс маладых музыкантаў, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння СССР. У ім удзельнічала 49 чалавек — піяністаў, скрыпачоў, віяланчэлістаў, спевакоў. І вось аўтарытэтнае журы падвясло вынікі.

Найбольш удала выступілі піяністы. Перамаглі самыя маладыя — вучні спецыяльнай музычнай школы-адзінаццацігодкі, выхаванцы педагога І. Цвятэвай. Дыплом першай ступені атрымаў І. Алоўніцаў, другой — А. Кузьмін, зааховальны дыплом — М. Мендзялеўская. Зааховальным дыпломам ўзнагароджаны таксама студэнт ІV курса кансерваторыі Б. Спектар (педагог Р. Шаршэўскі).

Фінал конкурсу быў прынцыпова новай і рашаючай ступенню для яго удзельнікаў, — гаворыць старшыня журы конкурсу піяністаў прафесар Маскоўскай кансерваторыі Я. Мільштэйн. — Тут музыканты выступалі разам з аркестрам і, такім чынам, праходзілі самую суровую і дасканалую праверку на артыстычную сталасць. Вельмі добрае ўражанне пакідаюць Ігар Алоўніцаў і Аляксандр Кузьмін, якія выконвалі Першы канцэрт Пракоф'ева і Другі канцэрт Сен-Санса. Добрай тэхнікай, культурай гучу, эмацыянальнасцю вызначаецца і выкананне ўладальнікаў зааховальных дыпламаў. Гэта, зразумела, не азначае, што маладыя музыканты ўжо дасягнулі дасканаласці. Гэта азначае толькі, што яны ўзялі добры разгон для ўзлёту.

Выступаючы ў фінале з аркестрам, складаны экзамен праходзілі скрыпачы і віяланчэлісты. Дыплом першай ступені не быў прысуджаны нікому, уладальнікам дыплама другой ступені стаў выпускнік кансерваторыі Ю. Ільяшоў (педагог М. Гальдштэйн), трэці — студэнтка А. Грынштэйн (педагог В. Крамарэва) і Г. Фуко, вучань музычнай адзінаццацігодкі (педагог В. Гольдфельд). Зааховальнымі дыпламамі ўзнагароджаны студэнты кансерваторыі Р. Дабрынец і Т. Шпак (скрыпка), Т. Працко і Р. Гольдберг (віяланчэль).

Ігар Алоўніцаў.

Аляксандра Грынштэйн.

Ніна Казлова.

Менавіта заключны тур дае магчымасць меркаваць пра здольнасці і маштаб даравання ўдзельнікаў конкурсу, — сказала старшыня

Аляксандр Кузьмін.

Юлія Ільяшоў.

Георгій Фуко.

Фота Уд. КРУКА.

журы гэтага конкурсу дэпутат Маскоўскай кансерваторыі Т. Гайдмовіч. — Выконваючы канцэрт Шастаковіча, Юлія Ільяшоў парадаваў глыбокім разуменнем музыкі Шастаковіча, беражлівымі адносінамі да аўтарскай задумкі, імкненнем данесці да слухачоў ідэю твора. Ільяшоў прадэманстраваў таксама і сваё ўменне трымацца на сцэне, не разгубіцца ў выпадку якой-небудзь неспрыяльнай нечаканасці. Так, калі ў яго раптоўна лопнула на скрыпцы струна, ён імгненна змяніў сваю скрыпку на інструмент аднаго з аркестрантаў і працягваў выступленне. Гэ-

та таксама важная якасць для будучага канцэртанта. Крыху расчароваў амацараў музыкі конкурс вакалістаў. Тут ніхто не быў удастоены дыплама першай і другой ступені. Лепшай была студэнтка педагога М. Людвіг Ніна Казлова, якая атрымала дыплом трэцяй ступені. Зааховальны дыплом у Я. Пятрова і І. Краснадубскага.

Наперадзе — занялы конкурс у Вільнюсе, дзе будзе дэманстраваць сваё майстэрства маладыя музыканты Прыбалтыкі, Беларусі і Малдавіі.

А. ПАНКРАТАВА.

Ідзе прэс-канферэнцыя.

ВЯДУЧЫ музычны тэатр рэспублікі назаласі багаты вопыт і мае свае творчыя традыцыі. Тут упершыню гучалі і гучаць лепшыя старонкі арыгінальнай музычнай літаратуры — оперныя і балетныя творы беларускіх кампазітараў, выконваюцца класічныя ўзоры, гартаюцца партытуры, аўтарамі якіх з'яўляюцца прадстаўнікі братніх народаў. Да велічнага гмаху на плошчы імя Парыжскай камуны штовечар ідуць заўзятыя меламаны і моладзь, якая адкрывае сабе характасто харэаграфіі і вакалу ўпершыню.

Чым жыве трупы тэатра цяпер? Што хвалюе рэжысуру, сцэністаў, мастакоў, дырыжораў, артыстаў хору і міманса? Якія навінкі чакаюць нашу грамадскасць на славунай сцэне?

Пра ўсё гэта ішла зацінаўляная і шчырая гаворка на прэс-канферэнцыі, скліканай кіраўніцтвам тэатра ў мінулы панядзелак. На сутнасці, адбыўся абмен думкамі пра сённяшні дзень і перспектывы творчага жыцця тэатра.

ШЧЫРАЯ РАЗМОВА

ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫЯ У ДЗЯРЖАУНЫМ ВЯЛІКІМ ТЭАТРЫ ОПЕРЫ І БАЛЕТА БССР

Дырэктар М. Шаўчук, галоўны рэжысёр А. Дадзішкіліяні, галоўны мастак Я. Чамадураў, рэжысёр С. Штэйнін у сваіх выступленнях далі своеасаблівы агляд дзейнасці трупы, падкрэсліваючы адказныя задачы па ідэйна-эстэтычным выхаванні глядачоў і слухачоў. Гастролі ў Маскве, а таксама выступленні трупы ў Віцебску, праведзеныя ў мінулым сезоне, далі магчымасць тэатру як бы правесці сябе, патрабавальна і прынцыпова ацаніць і дасягненні, і пралікі, звернуўшы практыку з надзённымі запатрабаваннямі сучаснага глядача, прафесійнай крытыкі, грамадскай думкі.

Мабыць, справядлівай была і трывога кіраўнікоў тэатра за стан і ўзровень асобных спектакляў. Напрыклад, А. Дадзішкілія-

ні адзначыў, што калентыў сам адчувае пэўны музейны характар пастаноўкі «Яўгенія Анегіна», недасканалую рэжысуру ў «Алесе» і «Кастрычніку», спрошчанаць трактоўкі «Андрэя Касцёні». Тэатр мае намер вярнуцца да некаторых з пастановак мінулых сезонаў, каб даць ім новую сцэнічную інтэрпрэтацыю, якая больш глыбока і арыгінальна раскрыве багацце музычнай драматургіі опер і балетаў сучасных кампазітараў і класікаў.

Спыніўшыся пераважна на прынцыпах рэжысёрскай трактоўкі бліжэйшай прэм'еры — оперы «Фауст», С. Штэйнін цікава і востра паставіў пытанне пра дыялектычны супярэчнасці, якія існуюць у сабе традыцыі і наватарства на опернай сцэне. І са-

праўды, часам слухачы знаёмяцца з тым або іншым творам у рэдакцыі, далёкай ад задумкі кампазітара, засмечанай звыклымі прыёмам і штампамі, якія з'явіліся насуперак таму, што напісана ў партытуры.

Было падкрэслена, што оперная і балетная трупы тэатра імкнуцца да таго, каб кожны новы спектакль адпавядаў рэпутацыі і назве акадэмічнай сцэны. А гэта дыктуе пашырэнне рэпертуарных даяляглядаў, узабагачэнне і ўздым рэжысёрскай культуры, клопат пра дасканаласць сцэнічнае вырашэнне пастановак і кожнай ролі ў іх, пра гарманічнае суладдзе ўсіх кампанентаў тэатральнага відовішча.

Сёлета мінчане пазнаёмяцца з пяццю прэм'ерамі. Імі будуць оперы «Фауст» і «Пікавая дама»,

балеты «Раймонда» і «Бахчысарайскі фантаз» і прысвечаны 50-годдзю ўтварэння СССР спектакль «Міндзія» грузінскага кампазітара А. Тактакішвілі. У жніўні рэ-

жысёраў, балетмайстраў і мастакоў выступяць і запрошаныя з Масквы і Тбілісі вядомыя спецыялісты.

У красавіку адбудзецца фестываль опернага і балетнага мастацтва, у якім прымуць удзел вядучыя майстры беларускай сцэны і госці з братніх рэспублік краіны.

Такая садружнасць паміж творчымі работнікамі, гаварылася на прэс-канферэнцыі, дасць багаты плён і будзе спрыяць абнаўленню старога рэпертуару і найбольш яркаму раскрыццю спектакляў, што тэатр рыхтуе для пастаноўкі. Створан таксама савет ветэранаў беларускай сцэны, які

«НА ГАНКУ залатым сядзелі: цар, царэвіч, кароль, каралевіч, шавец і кравец. Хто ты, маладзец?» Гэтай знамай лічылка гучыць у фільме «Залаты ганак» (аўтар сцэнарыя С. Паллякоў, рэжысёр-пастаноўшчык І. Шышоў, аператар А. Аўдзеву). Яго героі — юнакі і дзяўчаты, якія толькі-толькі сышлі з «залатога ганка» свайго дзяцінства і ў пошуках сябе ўступілі «ў адзінаборства» з адвечным: «Хто ты? Навошта ты?»

«Залаты ганак» — адна з пяці планавых поўнаметражных стужак творчага аб'яднання мастацкіх фільмаў Беларускай кінастудыі. Здымкі адных стужак закончаны, другія на розных ступенях падрыхтоўчага перыяду. Якія фільмы зараз у рабоце, можна даведацца з таблічак з назвамі, што вісяць над дзвярыма мантажных і студый гукзапісу. Аднак пакуль дэбарэжыса да апошняга паверха, дзе яны знаходзяцца, трэба прайсці ўсе папярэднія колы кінамаграфічнага «раю». (А можа, «чэкла»?) Бо вельмі цяжка нараджаецца фільм.)

Унізе, у студыйным павільёне, закінваюцца апошнія падрыхтаванні да... вяселля. Творчая група «Залатога ганка» выдасе замуж Таню, геранію карціны.

На суседняй пляцоўцы здымаецца эпізод фільма «Зімародак» (аўтар сцэнарыя Ю. Якаўлеў, рэжысёр Ул. Нікіфарав, аператар В. Нікалаев). У галоўных ролях — вядомыя акцёры кіно Я. Самойлаў, А. Хвіля, Г. Стрыжэнаў, А. Максімава, Самойлаў-малодшы, які, праўда, вядомы пакуль празвішчам бацькі, і школьнікі мінскіх школ. А школьнікі — усюды школьнікі, і тут, на здымачнай пляцоўцы, усё, як і ў сапраўдным класе ў час перапынку. Шум, валтузія, дзеці ўзнагароджваюць адзін аднаго нечаканымі мянушкамі, то злоснымі, то забавнымі. На задняй парце два хлопчыкі робяць адзін аднаму модны «начос», а на першай дзве дзяўчынкі мераюцца сілай: хто чыю руку пакладзе на парту. Але вось другі рэжысёр карціны Л. Чыжэўская голасам строгай настаўніцы патрабуе увагі: «Цішыня!». І «заняткі» пачаліся.

Фільм гэты расказае аб «чырвоных следзыхтах», якія шукаюць героі ў шалёкіх гадоў Вялікай Айчыннай вай-

ны, аб тым, як дапамагаюць ім у гэтым дарослыя, як дзеці адкрываюць героі у тых, хто жыве побач з імі, — у сваіх бацьках, знаёмых, настаўніках...

У рабоце яшчэ два мастацкія фільмы.

«Капітан Ян» — карціна пра нацыянальнага героя Чэхаславакіі Яна Нелепку — беларускага партызана, які змагаўся з фашызмам. І загінуў на нашай зямлі. Стваральнікі фільма — чэхаславацкі драматург Мілаш Крне-

аб'ём прадукцыі нядаўна ўтворанага «Тэлефільма» ў два разы большы за гадавы аб'ём мастацкага аб'яднання.) На студый жартуюць: «Тэлефільм» — гэта ў тры разы менш грошай, у два разы карацей тэрмін вытворчасці, большая норма выпрацоўкі і беззапаветны энтузіязм, які ўсё пакрывае».

Завершаны фільмы «Запіскі палаўнічага», «Факір на гадзіну», «Дзень маіх сыноў»; рыхтуюцца сцэнарыі: «Каштоўнасць карты генштаба»,

ПРАЖЫТЫ ДЗЕНЬ...

РЭПАРТАЖ З КІНАСТУДЫІ «БЕЛАРУСЬФІЛЬМ»

І беларускі пісьменнік А. Дзялендзік. Стваріць гэты фільм рэжысёр А. Карпаў.

«Вуліца без канца» — фільм аб сучасным рабочым класе, аб перзэмнасці пакаленняў.

— Наш герой, — гаворыць рэжысёр фільма І. Дабралюбаў, — характар моцны, разумны і эмацыянальны. Але ўласна яго самога на экране не будзе. Яго рысы, яго стаўленне да жыцця адлюстроўваюцца ў іншых людзях — прадаўжальніках яго справы, у нашых маладых сучасніках. Зараз падбіраем натуру, рэкізіт, пачаліся пробы акцёраў. Здымаць будзем у Мінску і Наваполацку, горадзе маладым і маладых...

Зусім іншыя, больш далёкія геаграфічныя шыроты прыцягнулі рэжысёра М. Капініна. На сценах яго пакоя малюнкi, акварэлі: Чукотка, тундра... «Тыя, што ідуць за гарызонт» — так будзе называцца гэты каляровы тэлевізійны фільм, сцэнарыі якога напісаў А. Куваеву.

Цяжка пераказаць змест будучай карціны. Аб чым яна? І аб мары, якую павінен мець чалавек, і як вяртае на не страціць сябе, сутыкнуўшыся з бядай. Пра тое, што ў кожнага з нас бывае свая «гадзіна пік», як правяраецца характар і сіла духу, і яшчэ пра «ружовую чайку», якую чалавек шукае ўсё жыццё...

У творчым аб'яднанні «Тэлефільм» студыі «Беларусьфільм», апрача «Тыя, што ідуць за гарызонт», здымаецца яшчэ шэраг карцін. (Між іншым,

«Брат за брата», «24 гадзіны ў жыцці».

Працягваецца работа над шматсерыйным мастацкім фільмам «Руіны страляюць» — паводле аднайменнай дакументальнай аповесці І. Новікава, якая расказвае пра барацьбу Мінскага партыйнага падполля ў гады фашысцкай акупацыі. Чатыры серыі гэтай кінапапеі ўжо атрымалі высокую ацэнку глядача і прэсы. Трэба думаць, што стваральнікі карціны замацоўваюць яе поспех.

Яшчэ адну творчую кінагрупу «Тэлефільма» мы застаем у зале прагляду. Холадна — морозы ў Мінску лютаюць, а на экране — спякотная Каліфорнія... Сотні метраў дакументальнай плёнкі, якая адлюстроўвае амерыканскі лад жыцця, прагледзелі стваральнікі фільма «Вашынгтонскі карэспандэнт» (аўтары сцэнарыя І. Менджарыцкі і М. Сагацелян, рэжысёр Ю. Дубровін).

Гэты фільм — пра краіну, якая за апошнія дзесяць гадоў тройчы ўзрушыла свет палітычнымі «забойствамі веку», — гаворыць галоўны рэдактар творчага аб'яднання «Тэлефільм» В. Булавіна. — Фільм пра грамадства, у якім гвалт над усёй — дзяржаўная палітыка. Дзеянне яго разгортваецца на шырокім плане грамадска-палітычнага жыцця ЗША. Адзін з аўтараў сцэнарыя прэдстаўляў нашу прэсу ў Амерыцы на працягу дзесятка гадоў, быў ён там і ў дні забойства Джона Кенэдзі, таму ўсе падзеі фільма падаюцца нібы праз прызму ўспрыняцця сведкі.

Вельмі ж складана спалучаць дакументальную дакладнасць з мастацкай формай...

Клопатам пра тое, як асэнсаваць і ўвасобіць на экране праўду жыцця, жывуць і дакументалісты студыі — работнікі творчага аб'яднання «Летапіс».

Каб уявіць сабе аб'ём работы гэтага аб'яднання, даволі назваць адну лічбу: калі перавесці яе прадукцыю на адначастковыя фільмы, «Летапіс» выпускае іх каля ста ў год. Апрача дакументальных — навукова-папулярныя, вучэбныя. Натуральна, што расказаць пра ўсе немагчыма. Таму толькі пра некаторыя...

Сёлета спайняецца пяцьдзесят гадоў з дня ўтварэння СССР. Ужо заканчваецца работа над карцінай «У агні выкаваны» — расказ аб стварэнні СССР і аб уступленні ў Саюз Беларускай рэспублікі (сцэнарыст Ул. Мехаў, рэжысёр А. Ігішаў). Гэты ж год знамянальны для Беларусі яшчэ адной юбілейнай датай — 90-годдзем з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Янкі Купалы. Жыццю і творчасці вялікага песняра прысвечаны поўнаметражны дакументальны фільм, сцэнарыі якога напісаў паэт А. Вялюгін (рэжысёр В. Дашук). Карціну будучы здымаць на радзіме Янкі Купалы, у вёсцы Вязьніка, і ў тых месцах Расіі, дзе ён жыў і працаваў: на Волзе, у Маскве.

Завяршаецца работа над поўнаметражнай дакументальнай стужкай «Школа, сям'я, вуліца» (аўтар сцэнарыя Л. Браслаўскі, рэжысёры Ю. Лысцяў і Р. Ясінскі, аператар Р. Масальскі). Фільм цікавы тым, што за лёсам яго героіў кінадакументалісты сачылі дзесяць гадоў. Менавіта дзесяць гадоў і здымалася карціна...

Па сцэнарыі беларускага пісьменніка У. Караткевіча — знаўцы народных абрадаў, звычайў, традыцый здымаецца карціна «Народны карнавал». Беларускае зіма сёлета не шкадуе кінамаграфістам ні калядных марозаў, ні пушыстага інею, ні звонкага лёду...

Быў ужо позні час, калі мы дэбарэліся да студый гукзапісу. Рэжысёр Б. Шадурскі агучваў апошнія кадры кароткаметражнага фільма «Пражыты дзень». І падумалася, што кожны пражыты беларускі кінамаграфістамі дзень насычаны хваляваннямі, спрэчкамі, знаходкамі, стражамі, радзіццямі... З такіх дзён і складаецца творчае жыццё студыі «Беларусьфільм».

Р. БАКУНОВІЧ.

парадамі і рэкамендацыямі дапаможа калектыву захаваць лепшыя традыцыі, якія склаліся за амаль саракагадовую практыку.

Асаблівы клопат тэатра — пра арыгінальны рэпертуар. Умацоўваюцца сувязі з кампазітарамі. Пры гэтым калектыву не зніжае крытэрыў ацэнкі і патрабавальнасці (напрыклад, зусім нядаўна кампазітару К. Цесакову было адкрыта сказана пра недасканаласць яго опернай партытуры і твор не ўключаны ў рэпертуар). Бліжэйшыя перспектывы вызначаны — гэта новая рэдакцыя оперы «Твая вясна» Я. Глебава, творы І. Лучанка, С. Картэса, Г. Ва-

Партыю Мефістофеля рэпэціруе народны артыст БССР Віктар Чарнабаў.

гнера, Д. Смольскага. У адных выпадках тэатр ужо знаёмы з першымі варыянтамі лібрэта і музыкі, у другіх аўтары яшчэ пачынаюць працу, але наладжаны сталы кантакт і ёсць узаемная зацікаўленасць, што абяцае добры плён.

Удзельнікі прэс-канферэнцыі выказалі ў аднас тэатра заўвагі, якія з'явіліся тут жа, у часе абмеркавання творчых планаў: па-першае, сучасная тэматыка пакуль што слаба прабіваецца на оперныя і балетныя падмосткі, па-другое, дэкларуючы імкненне заваяваць увагу маладога глядача, тэатр пакуль што ставіць або даўно вядомыя музычныя творы, або звернутыя ў мінулыя часы (скажам, Я. Глебаў піша музыку балета «Ціль Уленшпінгеля», С. Картэса захапіў вобраз Джардана Бруна). Мабыць, да гэтых заўваг кіраўніцтва тэатра прыслухаецца. У прыватнасці, А. Дадзішкіліні, падкрэсліўшы, што гадоўная оперная сцэна рэспублікі не можа і не мае права абмінаць творы Глінкі, Мусаргскага, Пракоф'ева, пагадзіўся, што трэба больш актыўна шукаць гатовыя сучасныя творы і заахвочваць тых кампазітараў, якія аддаюць сваё натхненне вобразам і тэмам сённяшніх дзён.

Было адзначана, што моладзь Мінска рэдка наведвае оперныя і балетныя спектаклі. Тут ёсць свае сацыялагічныя прычыны, але тэатр лічыць сваім абавязкам выхаванне эстэтычных густаў той часткі школьнікаў, студэнтаў, маладых рабочых і калгаснікаў, якая яшчэ задавальня-

Журналісты разглядаюць эскізы дэкарацыі да спектакля «Пікавая дама».

ещэ магнітафонным запісам, выкананнем музычных твораў па радыё і тэлебачанні, не адчула непаўторнага характа сустрэчы з жывым артыстам. Тэатр наладжвае сталыя сувязі з калектывамі прадпрыемстваў, устаноў, калгасаў, з камсамоўскімі арганізацыямі. Выпускаюцца абанемента, набышы якія, малады чалавек атрымае магчымасць пазнаёміцца з оперным і балетным спектаклем. Для жыхароў вёскі будучы наладжаны своеасаблівыя мастацкія экскурсіі ў Мінск — хлопцы і дзяўчаты ўдзень пабываюць у музеях горада, наведваюць выдатныя мясціны, а ўвечары будучы глядачамі ў партэры або на балконах опернага.

Палешчыць варта і рэкламу. Ужо да «Фаўста» тэатр выдае невялікую брашуру, якая шырока пазнаёміць глядача з творчасцю кампазітара Ш. Гуно, з літаратурна-фальклорнай крыніцай яго музычнага твора, з гісторыяй пастановак оперы. Такая ж кніжка рыхтуецца да прэм'еры «Піка-

вай дамы», дзе на старонках яны бы сустрэнуцца А. Пушкін і П. Чайкоўскі. Тэатр мае намер і надалей выпускаць такія выданні да спектакляў, каб за тэатральны сезон у глядача збіралася маленькая бібліятэка папулярнай музыказнаўчай літаратуры, якая будзе своеасаблівым лодманам у свеце мастацтва.

Журналісты пазнаёміліся з эскізамі дэкарацыі будучых прэм'ер. Тлумачэнні ім даваў Я. Чамадураў.

...Прэс-канферэнцыя ў тэатры. Не зусім звычайны рытуал. Такія ў рэспубліцы пакуль што не практыкаваліся. Оперны выступіў ініцыятарам. Прадстаўнікі тэатра і журналісты пагадзіліся, што «першы блін» не быў няўдалым, што такія сустрэчы карысныя і патрэбныя. Будучыя рэцэнзенты занатоўвалі тое, што гаварыў пра рэжысёрскую задуму «Фаўста» С. Штэйн. Хтосьці цікавіўся гісторыяй «Пікавай дамы» на беларускай сцэне (тэатр рыхтуе оперу чацвёрты раз). Нехта назваў тры оперы і балеты, якія чамусьці дагэтуль не ставіліся ў Беларусі. Прадстаўнікі тэатра адказвалі на пытанні, пагадзіліся з суб'яднікамі або спрачаліся. Была атмасфера агульнай зацікаўленасці ў поспеху нашага музычнага тэатральнага мастацтва, якая, трэба спадзявацца, адлюструецца і ў новых газетных і часопісных публікацыях, у перадачах радыё і тэлебачання.

Пачатак зроблены. Оперны запрасіў журналістаў на другую прэс-канферэнцыю напярэдадні прэм'еры «Пікавай дамы». А журналісты падумалі — магчыма, і драматычныя тэатры падхопяць карысную ініцыятыву. Гэта было б правільна і добра!

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

15 лютага спаўняецца 60 год літаратуразнаўцу, дотару філалагічных навук Навуму Перкіну. З гэтай нагоды праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі паслала юбіляру прывітанне: «З Турава, з глыбінь Палесся, выйшлі Вы на шырокую жыццёвую дарогу. Доўгі час настаўнічалі, былі ўлюбены ў клопатную педагогічную працу. У часе Війны Айчынай вайны мужна змагаліся з ворагам. Сталымі бивалым чалавекам Вы прыйшлі ў літаратуру на яе крытычны фронт. За два з паловай дзесяцігоддзі Вамі створана нямала — гэта і манатграфічныя даследаванні, і падручнікі для школ, і артыкулы, і рэцэнзіі. З глыбокім навуковым падыходам напісаны кнігі: «Творчасць Петруся Броўкі», «Аркадзь Куляшоў. Паэтычная творчасць», «У сям'і братніх літаратур», «Шляхі развіцця беларускай савецкай літаратуры 20—30 гг. Праблемы сацыялістычнага рэалізму» і іншыя.

Рады адзначыць Вашу плённую працу як вучонага — Вы доўгі час узначальваеце аддзін з сектараў у Інстытуце літаратуры імя Я. Купалы АН БССР. Прызнаннем Вашых заслуг у навуцы з'яўляецца прысваенне Вам звання дотара філалагічных навук.

Жадаем Вам, дарагі сябра, далейшых творчых поспехаў, моцнага здароўя, шчасця».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і шчыра жадае юбіляру добрага здароўя і новых творчых поспехаў.

ШЭСЦЬДЗЕСЯТ ГАДОУ — гэта вышыня, з якой далёка відаць, гэта ўзрост духоўнай сталасці, мудрай развагі. Добра, калі вышыня ўзросту ў поўнай меры адпавядае вышнімі інтэлектуальнай, маральна-этычнай.

У асобе Навума Саламонавіча Перкіна, чыё 60-годдзе мы сёння адзначаем, шчасліва спалучыліся многія высокія чалавечыя якасці, выхаваны нашым, савецкім часам, актыўным удзелам у ратных і працоўных адзіненнях народа. Ён — вядомы ў рэспубліцы літаратуразнавец, крытык, дотар філалагічных навук, прафесар. У даведніках Саюза пісьменнікаў можна прачытаць скупыя радкі з яго біяграфіі, але за кожным з гэтых радкоў цэлая аповесць аб жыцці чалавека, вельмі тыповая для ўсяго паслякастрычніцкага пакалення.

Хлапчуці а гэтага пакалення былі сведкамі рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, калі ўсё грывела і бурліла. Асабліва ўрэзаліся ў памяць успамінае Навум Саламонавіч, налеты банды Булак-Балаховіча на родны Тураў і суседнія палескія селішчы, а пасля прыход чырвоных, усталяванне мірнага жыцця на аснове садружнасці і братэрства.

«Часу, што фарміраваў наша дзяцінства, закладваў асновы нашай грамадзянскай свядомасці, я на ўсё жыццё ўдзячы за ўрок сацыяльнай навукі і маральнай стойкасці», — гаворыць Н. Перкін.

Далейшы яго жыццёвы шлях быў няпросты і нялёгкі. Пасля смерці бацькі засталася іх васьм'ера дзяцей. Старэйшыя браты імкнуліся перанесці прафесію бацькі шаўца-зага-

ВЫШЫНЯ

тоўшчыка, тым больш, што ў спадчыну засталіся дзве швейныя машыны, вострыя нажы, малаткі і іншыя дробныя інструменты. Але прафесія шаўца не вельмі вабіла здольнага да вучобы хлопца, яго захапляла ўсё новае, незвычайнае. У школе стаў піянерам, у летнія месяцы вясларыў на Прыпяці, разгружаў баржы з дрывамі.

Пасля сямігодзі і педагогічных курсаў малады настаўнік працуе ў вясюковай школе на самай мяжы з Польшчай, і пра гэты перыяд ён можа раскажаць многа цікавага, незвычайнага, прыгодніцкага. І ўсё ж марна аб далейшай вучобе не пакідала юнака. У пачатку 30-х гадоў ён у Мінску, працуе рабочым на фабрыцы, літрабнікам у БелТА, адначасова вучыцца ў влчэрый школе, затым у педінстытуце. Потым — была служба ў арміі, якая дала добрую фізічную загартоўку і спецыяльныя веды, вучоба ў аспірантуры. І вось грывнула вайна. Пра Айчынную вайну і свой удзел у ёй Н. Перкін напісаў аповесць на аснове дзённікаў і дакументальных матэрыялаў. Добра было б сёння адаслаць чытачоў да гэтай аповесці, але яна пакуль што не надрукавана.

Два гады партызаніў ён у Бранскіх лясах у тыле ворага, пабываў і байцом-артылерыстам, і мінерам, і камандзірам узвода, і начальнікам штаба

атрада, а потым начальнікам штаба Рагнедзінскай партызанскай брыгады Заходняга (Смаленскага) штаба партызанскага руху. Толькі ў верасні 1943 г. партызаны з'ядналіся з фронтам, і тады пачалася новая старонка біяграфіі яе удзельнікаў. Пасля вучобы ў артылерыйскай школе Н. Перкін камандаваў батарэяй, прыйшлося дакалачваць, як ён кажа, курляндскую групоўку. На Лібаўскім напрамку быў у другі раз паранены.

Пасляваеннае жыццё і праца Навума Саламонавіча на нашых вачах. Мы бачым яго ў штодзённым мірным жыцці на працы ў Інстытуце літаратуры Акадэміі навук БССР. Спачатку на пасадзе малодшага навуковага супрацоўніка, потым, дзякуючы настойлівай працы і здольнасцям, ён становіцца загадчыкам сектара. Пра жыццё і творчы шлях свайго налегі Н. Перкіна хочацца сказаць вершам:

...Усяго ў жыцці зазнаў багата —
 Быў і пад канём і на кані,
 Быў шаўцом, настаўнікам, салдатам,
 Хлопец з адчуваннем вышынні.
 Хіба ёсць на Тураўшчыне горы?
 Толькі рэчка з назваў Гарынь,
 Мо ў яе з гарой адзіны канань,
 Кані можа ўзнесці да зяршынь...

У думках аглядаю зробленае Н. Перкіным. Зроблена нямала. Выйшлі ў свет яго кнігі: «Творчасць Петруся Броўкі» (1952), «Аркадзь Куляшоў» (1961), «Шляхі развіцця беларускай савецкай літаратуры 20—30-х гг.» (1960), «У сям'і братніх літаратур» (1967), «Нацыянальнае і інтэрнацыянальнае ў літаратуры» (1971). Акрамя гэтага, ён удзельнік многіх калектывных прац, гадоўных з іх: «Гісторыя беларускай савецкай літаратуры» і шасцітомная гісторыя

многанацыянальнай савецкай літаратуры, што выходзіць у Маскве.

Даследчык з захапленнем гаворыць аб новай рабоце, якая ў яго на стала. А работа гэта сапраўды ёмістая — «Канцэпцыя чалавека ў савецкім рамане». Тут улічваецца фактычны матэрыял многіх братніх літаратур, даследуецца наватарства літаратуры сацыялістычнага рэалізму.

У такой рабоце трэба абапірацца на філасофію, на гісторыю, сацыялогію, эстэтыку, на ўсе дасягненні літаратуразнаўчай навукі. Напярэднія працы падвялі яго да гэтага шырокага даследавання, якое мае на мэце раскрыць істотна новае, што дасягнута савецкай раманістыкай па шляху чалавеказнаўства.

Дотар навук Н. Перкін кіруе цяпер сектарам тэорыі ў акадэмічным інстытуце. Сектар гэты яшчэ малады, ён толькі набіраецца сілы, але ўжо выходзяць яго кнігі, значныя па сваёй навуковай каштоўнасці.

Увайшоўшы ў ролю карэспандэнта штотыднёвіка, я прашу Навума Саламонавіча выказаць свае адносіны да матэрыялаў апошняга пленума па крытыцы, да стану крытыкі ў нас, у рэспубліцы.

— Увага партыі і ўрада да літаратурна-мастацкай крытыкі нас вельмі радуе, — сказаў ён. — Прыемна таксама, што робіцца акцэнт на шырокіх даследаваннях, што гэты даследаванні павінны памагаць крытыцы. А то ж раней у нас была недаацэнка тэорыі, занятак тэорыяй трактавалі часам як жаданне адзіці ад сучаснасці, схавання ад вострых праблем і г. д. Нам жа думаецца, калі тэорыя жывая і абапіраецца на творы сучаснасці, то іна гэтым самым актыўна ўздзейнічае на літаратурны працэс. Тэорыя можа ўзнімацца высока, але заўсёды павінна адчуваць пад сабой глебу, жывую, многабаковую сувязь з практыкай, з сённяшнім літаратурным жыццём у краіне.

Нельга не пагадзіцца з гэтым іслухнымі думкамі загадчыка сектара тэорыі літаратуры і пажадаць яму, няўрымсліваму ў працы і пошуках, віднаму, добраму, сціпламу чалавеку Навуму Саламонавічу Перкіну многа творчых сіл і здароўя, каб здзейсніць усё свае задумы і дапамагчы маладым крытыкам авалодаць багаццямі тэорыі.

Марына БАРСКОЎ

ПЕРШАГА лютага ў Гродне адбылося выязное пасяджэнне Дзяржаўнага камітэта па будаўніцтве і архітэктуры пры Савеце Міністраў БССР. Камітэт абмеркаваў генеральны план і праект рэканструкцыі цэнтра Гродна, над якім працавалі Мінскі філіял Цэнтральнага навукова-даследчага і праектнага інстытута горадабудаўніцтва, інстытут «Белкамунпраект», кафедра тэорыі і гісторыі архітэктуры Беларускага політэхнічнага інстытута.

— У ГРОДНЕ ДЗІВОСНА СПАЛУЧАЕЦЦА СТАРОЕ І НОВАЕ...

У. КАРОЛЬ, старшыня Дзяржбуда БССР, народны архітэктар СССР. З выступлення на пасяджэнні.

Так, У Гродне старое і новае спалучаюцца сапраўды дзівосна. З аднаго боку, магутныя прамысловыя прадпрыемствы, вакол якіх бурна развіваюцца буйныя жылныя раёны на поўдні, усходзе, на поўначы. З другога—стары цэнтр горада, планіровачная структура якога дайшла да нас амаль нязменнай з сярэдзіны XVIII стагоддзя.

«...многія цяперашнія вуліцы—Віленская, Замкавая, Замкавы завулак, Пасіянарны, Урыцкага, Кірава, К. Маркса, Сявядова, а таксама напрамак вуліц, якія цяпер носяць назвы А. Кашавога, К. Цёткіна, 8 Сакавіка, Маставой, Падольнай—склаліся яшчэ ў сярэдзіне XVI стагоддзя».

Тлумачальная запіска да праекта рэканструкцыі.

Напэўна ніводны беларускі горад не мае зараз столькі гістарычных і архітэктурных помнікаў, такой чысціні старажытнай планіроўкі, як Гродна. Зразумела, што ўсё гэта вялікая каштоўнасць. Але сёння старажытныя забудова цэнтра горада—гістарычнага ядра замяняе нармальнаму жыццю абласнога цэнтра. Вузкія вулічкі, якія засталіся ад сярэднявечча, не могуць прапусціць магутныя транспартныя рэжы, спарэхненыя двухпавярховыя дамы, без усялякіх выгодаў не дазваляюць узяць камфорт жытла, старыя памяшканні, у якіх зараз месцяцца некаторыя прамысловыя прадпрыемствы, культурныя ўстановы, сталовыя, школы, не адпавядаюць сучасным гігіенічным нормам. Цяперу повага, буйнага горада пэна ў межах, у якіх размяшчаўся цэнтр сярэднявечнага Гродна. Зразумела, што ў такіх умовах «спалучэнне» аб'ектаў навіна перараслі ў «канфлікт». Новае пачне актыўна ўмешвацца ў старое, вышкідае яго. Будучы прарубацца транспартныя магістралі, будавацца новае жылло, адміністрацыйныя і культурныя ўстановы. А старыя дамы, старыя вуліцы сыходзяць у нябыт у хмарах цаглянага пылу, пад скрыгат бульдозераў.

Нешта падобнае пачало адбывацца і ў Гродне...

«...будаўніцтва, якое праводзілася ў цэнтры Гродна без навукова абгрунтаванага плана, без уліку каштоўнасці старых збудаванняў, адведзеных пад знос... вельмі шкодзіла цэнтру горада. Зігнула шмат каштоўных будынкаў: дом № 6 па вуліцы Замкавай (XVII стагоддзе), былая карчма «Раскоша», былыя дамы рабочых па вуліцы Ажэшкі, былы гарнізонны касцёл, рэшткі карацельскіх калоніяў».

Тлумачальная запіска да праекта рэканструкцыі.

— ГАЛОУНАЯ НАШАЯ ЗАДАЧАЯ БЫЛО ПАСТАВІЦЬ КРОПКУ У СПРЭЧКАХ: ЗНОСІЦЬ—НЕ ЗНОСІЦЬ...

М. ЛІУШЫЦ, заслужаны архітэктар БССР, галоўны архітэктар інстытута «Белкамунпраект». З выступлення на пасяджэнні.

Кропку паставіць было не так лёгка. Па-першае, трэба было даказаць мэтазгоднасць захавання не толькі асобных помнікаў гісторыі і архітэктуры, а і таго асяроддзя, у якім яны выглядаюць найбольш натуральна. Для гэтага было абследавана і апісана больш 750 старых будынкаў, якія ўваходзяць у цэнтральна-гістарычнае ядро.

Па-другое, трэба чотка акрэсліць новую функцыю старога цэнтра, якую ён набудзе пасля рэканструкцыі, вызначыць раёны яго ўнутранага закіравання.

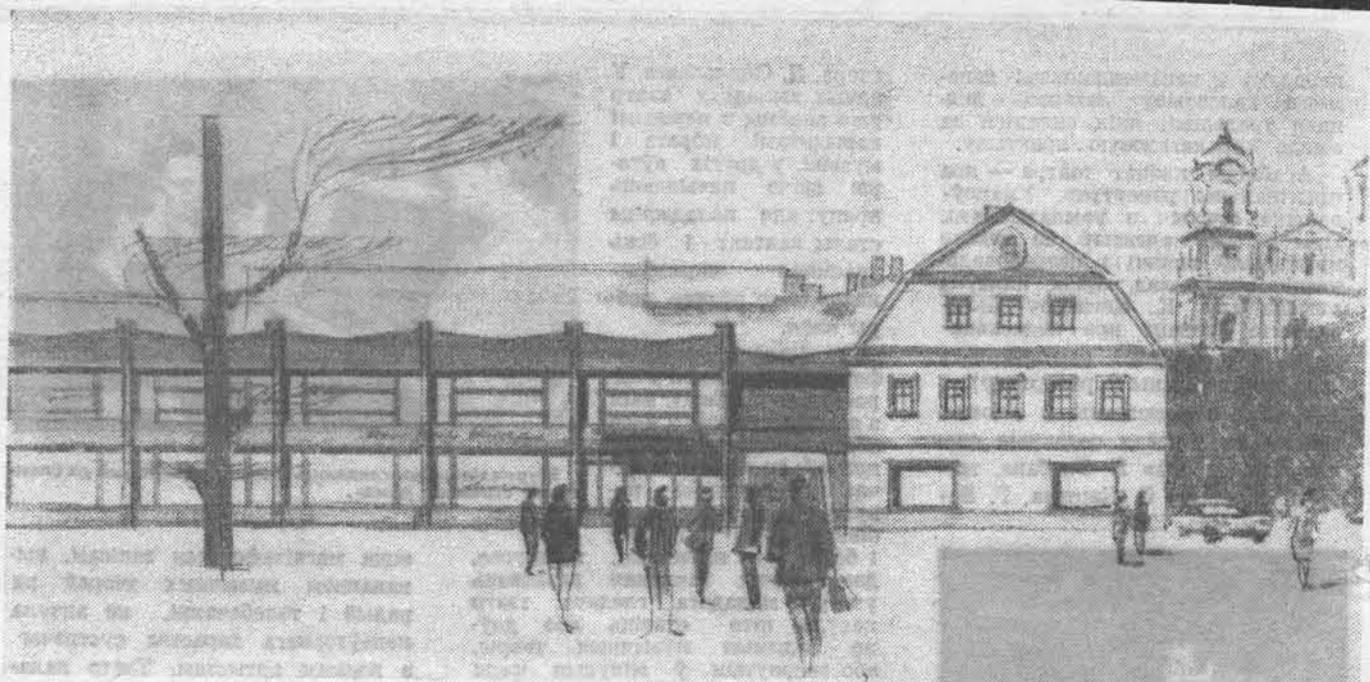
Па-трэцяе, правесці сацыяльна-дэмаграфічнае даследаванне, якое дазволіла б канкрэтна сказаць, колькі спатрэбіцца ў рэканструаваным цэнтры кватэр, магазінаў, кінатэатраў, сталовых, рэстаранаў, школ, ясліў і дзіцячых садоў.

Па-чацвёртае, эканамічна абгрунтаваць саму ідэю рэканструкцыі.

Гэта была вялікая і карпатлівая работа, складаная яшчэ і тым, што праводзілася яна ў Беларусі ўпершыню.

Але і плён яна дала вялікі.

Галоўнае—яна дала сапраўды навуковыя рэкамендацыі ў адносінах да кожнага дома. Акрамя таго, дзякуючы ёй, былі акрэслены тры зоны рэканструкцыі цэнтра: запаведная—Замкавая гара з наваколнымі вуліцамі Замкавай, часткай Навазамкавай, А. Кашавога, Замкавага завулка; адоўная—раён вуліц К. Маркса, Маладзёжнай, Пасіянарны,

Фрагмент праекта рэканструкцыі цэнтра.

ГРОДНА КРОЧЫЦЬ У ЗАЎТРА

РЭПАРТАЖ З КАМЕНТАРЫЯМІ І АДСТУПЛЕННЯМІ

Энгельса, Бернардзінскі манастыр з касцёлам і кварталы, якія прылягаюць да яго; зона рэгулявання забудовы—пойма ракі Гараднічанкі з часткай вуліцы Віленскай, забудова ў межах вуліц Віленскай, Горкага, плошчы Леніна, вуліц 1 Мая, Валковіча, Ажэшкі, Леніна, Падольскай.

Усё гэта дало архітэктарам падставы з уцэўненасцю сказаць: у раёне рэканструкцыі неабходна знесці ў асноўным адна- і двухпавярховыя драўляныя і каменныя жылныя дамы, якія не маюць ніякай маральнай каштоўнасці, пабудаваныя ў асноўным перад 1917 годам, якія проста няварта рамантаваць.

— ЯШЧЭ РАЗ ЗВЕРТАЮ ВАШУ УВАГУ НА ТОЕ, ШТО ПРАБЛЕМА ТРАНСПОРТУ—ПРАБЛЕМА НУМАР АДЗІН...

У. КАРОЛЬ, з выступлення на пасяджэнні.

Зараз па вузючкіх, перыстасаваных вулічках цэнтральнага раёна праходзяць магутныя патакі пасажырскага і грузавага транспарту. Яны ідуць з Занёманскага раёна праз мост, Савецкую плошчу, вуліцу К. Маркса і далей у раён азотна-тукавага камбіната. Другі напрамак з Усходняга прамысловага раёна і ад вакзала па вуліцы Кірава, Савецкай плошчы праз мост у Занёманскі раён. Праз Савецкую плошчу праходзіць транспарт і з вуліц Горкага і А. Кашавога.

Зразумела, што гэтыя патакі не на карысць старому цэнтру. Перад архітэктарамі стаяла задача вызваліць цэнтральна-гістарычны раён ад транзітных патокаў, перавесці адсюль увесь грузава і звесці да мінімуму пасажырскае транспарт. Вырашыць гэтую задачу можна было, толькі стварыўшы вакол старога цэнтра кальцо хуткасных магістралей.

«...з гэтай задачай захавання гістарычнага цэнтра горада, улічваючы схемы транспартнай абслугі, распрацаваныя Мінскім філіялам Цэнтральнага навукова-даследчага і праектнага інстытута горадабудаўніцтва, транспарт прапусціць у абыход цэнтра».

Тлумачальная запіска да праекта рэканструкцыі.

Такое рашэнне архітэктараў выглядае аптымальным. Пасля рэканструкцыі цэнтральна-гістарычнага ядра стары раён будзе амаль поўнаасцю належаць пешаходам. Пры ўездзе у яго будучы падладжаны вялікія стаянкі для пасажырскага і легкавога транспарту.

Але ці не створыць такое рашэнне нязручнасці для жыхароў цэнтра?

Не. Стары цэнтр займае не вельмі вялікую плошчу. З любога яго пункта можна прайсці ў любы іншы за дзесяць, пятнаццаць мінут. Акрамя таго, сацыяльна-дэмаграфічнае даследаванне выявіла, што амаль палова жыхароў цэнтра працуюць за дванаццаць хвілін пешага ходу ад дома. Але каб надзейна звязаць цэнтр з прамысловымі раёнамі і з вялікімі жылнымі раёнамі, плануецца пусціць пасажырскае транспарт унутры цэнтральнага раёна па вуліцы Сацыялістычнай, якая звязвае вуліцу Парыжскай камуны з вуліцай 1 Мая і далей з Паўночным прамысловым раёнам.

— ВЫРАШАЮЧЫ АГУЛЬНЫЯ ПЫТАННІ, НЕЛЬГА ЗАБЫВАЦЦА НА ДЭТАЛІ...

Ю. ШПІТ, намеснік старшыні Дзяржбуда БССР. З выступлення на пасяджэнні.

На планшэтах рэканструкцыі старога

цэнтра Гродна, якія зрабілі архітэктары «Белкамунпраекта», можна ўбачыць развэртку сітуацыі цэнтральна-гістарычнага ядра з Занёманскага раёна і з правага берагу Гараднічанкі. Гэтыя развэртыкі даюць поўнае ўяўленне аб непаўторнасці і прыгажосці старога Гродна.

У асноўным забудова старога цэнтра двух-трохпавярховая. Але яе агульны сілуэт узабагачаюць высокія ўзгоркі, якія спускаюцца проста да Нёмана, шпілі званы, вытанчаныя купалы цэркваў, вежы касцёлаў. Вышынныя кампазіцыі былога Езуіцкага касцёла, добра бачныя са Свідзельскай і Віленскай вуліц. Былы Брыгінскі манастыр далёка бачны ў створы вуліцы К. Маркса. Архітэктарам трэба было прадугледзець цэлы шэраг мерапрыемстваў, каб захавць гістарычна складзены сілуэт, каб не сапсаваць яго недарэчнымі ўбудовамі. Таму натуральнай выглядае іх прапанова адмовіцца ад будаўніцтва ў цэнтры дамоў вышэй за чатыры паверхі. Больш таго, каб захавць не толькі сілуэт забудовы старога цэнтра, але і ўвесь басейн яго бачнасці, яны абмежавалі вышыню будаўніцтва на вуліцах К. Маркса, Урыцкага, Віленскай.

«...для размяшчэння новых высотных кампазіцый трэба шукаць тэрыторыі за межамі гістарычна складзенага цэнтра».

Тлумачальная запіска да праекта рэканструкцыі.

Не забыліся архітэктары і на іншыя дэталі, якія так часта складаюць непаўторны вобраз горада. У праекце прадугледжана максімальна захаванне і нават аднавіць металічныя дэталі аздаблення, чыгуныя рашоткі сквераў, балконаў, лоджый. Беражліва ставіцца да стэлярных вырабаў старажытных профіляў, да разнаго драўлянага аздаблення будынкаў.

Звернута ўвага і на неабходнасць зберагчы каменнае і літачнае пакрыццё вуліц і тратуараў, чарпачныя дахі, старыя дэталі, невялічкія дворыкі—каларытную дэталі старога Гродна.

«...гэтыя мерапрыемствы дазваляць захаванне агульнае ўражанне ад горада, каларыт, настрой і характар яго забудовы. Спецыфіку вырашэння яго прасторы, пластыкі, колеру і аздаблення».

Тлумачальная запіска да праекта рэканструкцыі.

— ШТО РАБІЦЬ З ПМНІКАМІ ГІСТОРЫІ І АРХІТЭКТУРЫ?..

Г. АХРЫМЕНКА, старшыня гарвыканкома Гродна. З выступлення на пасяджэнні.

Каб ужо зараз пачаць работы па рэканструкцыі альбо рэстаўрацыі помнікаў культуры і архітэктуры, трэба перш за ўсё вызначыць іх будучую функцыю. Працей кажучы, трэба ўжо сёння ведаць, якія ўстановы будуць гаспадарыць у памяшканнях помнікаў заўтра.

Зараз многія гістарычныя помнікі Гродна выкарыстоўваюцца, мякка кажучы, не па прызначэнні. Яны, як правіла, здадзены ў арэнду складам, архівам, бібліятэкам, сталовым, адміністрацыйным установам. У гэтых «кватарантаў» няма ні грошай, ні ахвоты прыводзіць старажытныя будынкі да ладу.

Значыцца, каб вырашыць праблему помнікаў, трэба прадумаць, каго з часам можна будзе «насяляць» у гэтых памяшканнях.

Лейся за ўсё зыходзіць з праектнага закіравання цэнтральна-гістарычнага ядра.

Стары цэнтр Гродна пасля рэканструкцыі набудзе ў асноўным функцыі культурнага, турысцкага, гандлёвага цэнтра горада. Таму слушнай выглядае прапанова размясціць у квартале вуліцы А. Кашавога, багатым на цікавыя ў гістарычным і архітэктурным сэнсе будынкі, гасцініцы, інтэрнаты.

Прадпрыемствам гандлю, грамадскага харчавання, абслугі турыстаў і жыхароў цэнтра засяродзіць у раёне вуліцы Савецкай, Брыгінскага манастыра і Замкавай гары.

У цэнтры Гродна не хапае ўстаноў грамадскага харчавання, памяшканняў для клубаў, кінатэатраў, канцэртных і тэатральных залаў. Натуральна, што многія з гэтых устаноў могуць быць размешчаны ў будынках архітэктурных і гістарычных помнікаў і ў дамах, якія ўяўляюць гістарычную і эстэтычную цікавасць.

«...неабходна дакладна вызначыць функцыі помнікаў гісторыі і архітэктуры, якія будуць рэканструаваны і рэстаўраваны. Без людзей гэтыя будынкі застаюцца мёртвымі».

Тлумачальная запіска да праекта рэканструкцыі.

— НАМ ПАТРЭБНА БЫЛО ВЕДАЦЬ НЕ ТОЛЬКІ, ЯК ЖЫВУЦЬ ЛЮДЗІ У ЦЭНТРЫ, АЛЕ І ЯК ЯНЫ ХОЧУЦЬ ЖЫЦЬ...

М. ЛІУШЫЦ, з выступлення на пасяджэнні.

У час правядзення сацыяльна-дэмаграфічнага даследавання ў цэнтры Гродна архітэктары распусцілі 10000 анкет, якія пасля апрацоўкі далі магчымасць склаціць ўяўленне аб узросце, сямейнай, сацыяльнай структуры насельніцтва цэнтра. Былі выяўлены характар зносін, нарматывы працоўнага і вольнага часу.

Гэта было патрэбна, каб дакладна вызначыць, колькі ў гэтым раёне спатрэбіцца двухпавярховых, трохпавярховых і аднапавярховых кватэр, каб з усімі выгодамі рассяліць жыхароў цэнтра, які тут будзе ўзровень штодзённай міграцыі насельніцтва, якія патрэбны ўстановы бытавой, культурнай абслугі.

У выніку даследавання была заўважана тэндэнцыя зніжэння запатрабаванняў у цэнтральна-гістарычным ядры ў месцы ў дзіцячых яслях і садах. Гэта дазволіла архітэктарам зменшыць у праекце іх колькасць у гэтым раёне ў параўнанні з сярэдне-нарматыўнай.

Было заўважана, што з цягам часу ў цэнтры будзе жыць шмат адзіночкі, сярод якіх большасць старых. Гэта вымуся і запрэктаваць дастатковую колькасць будынкаў гасцінічнага тыпу і інтэрнатаў.

Такое даследаванне ў Беларусі праводзілася ўпершыню і таму яго вынікі цяжка пераацаніць. Відав, яго вопыт трэба будзе ўлічваць пры рэканструкцыі цэнтраў такіх гарадоў, як Віцебск, Мінск, Гомель, Брэст, Мазыр, Пінск і інш.

— КОЖНЫ ГОРАД МАЕ ГАЛОУНУЮ ВУЛІЦУ... ЧЫМ БЫЎ БЫ МІНСК БЕЗ ЛЕНІНСКАГА ПРАСПЕКТА?.. А НА ГЭТЫХ ПЛАНШЭТАХ Я ТАКОЙ ВУЛІЦЫ НЕ БАЧУ.

Н. МАЛОЧКА, старшыня Гродзенскага аблвыканкома. З выступлення на пасяджэнні.

Так, на планшэтах архітэктараў «Белкамунпраекта» няма цэнтральнай, параднай магістралі агульнагарадскога прызначэння. Ды яе і не магло быць. Новая

магістратуры ў раёне старога цэнтру пераўтварыла б яго аблічча, патрабавала б ад архітэктараў зусім панаваму вырашаць і генеральны план і практычны дэталёвай планіроўкі цэнтру горада, ісці на знос многіх каштоўных будынкаў.

Гэта пярэчыла б агульнай горадабудуўнай тэндэнцыі рэканструкцыі цэнтру горада-гістарычнага ядра. Таму архітэктары і адмовіліся ад стварэння нейкай новай параднай магістралі, зусім слухна палічыўшы, што гэтую функцыю можа з поспехам выконваць вуліца-Ажэшкі.

Але тым не менш у сваім праекце яны прадугледзілі стварэнне ў старым цэнтры вуліцы агульгарадскога прызначэння...

«...у цэнтральна-гістарычным ядры горада большасць прадыржана гандлёва-бытавой абслугі размешчана на Савецкай вуліцы... Мы лічым неабходным захаванне і развіццё гэта гістарычна скла-дзенага запланаванага і даця жыхарам гэтага раёна, жыхарам горада, а таксама гэтым магчыма наведваць «гандлёвую вуліцу».

Тлумачальная запіска да праекта рэканструкцыі.

Гандлёвая вуліца, паводле думкі архітэктараў «Белкамунпраекта» — гэта не так гандлёвы цэнтр горада, як утульны куточак, у якім прыёмна пагуляць і днём і ўвечары, зайсці ў адзін-другі цікавы магазінчык, пасядзець з сябрамі ў кафе...

Архітэктар Любен Топеў, член-карэспандэнт Беларускай акадэміі навук, піша пра такую вулічку: «...магазін тыпу «супермаркет» з пункту гледжання гандлёвай арганізацыі і выгод для абслужаема персанала мае быццам бясспрэчны перавагі. Але хіба можа ён замяніць у псіхалагічных адносінах ажыўлены гандлёвы завулак альбо гандлёвы цэнтр з утульнымі вітрынамі і вулічнымі прастора-рамі, куды людзі прыходзяць з задавальненнем не толькі купляць, але і каб сустрэцца са знаёмымі, пагуляць...».

Стварэння такой вуліцы ў цэнтры Гродна патрабуюць і інтарэсы тых тысяч турыстаў, якія будуць прыязджаць у Гродна. Ім будзе цікава прайсціся па сапраўднай старажытнай вуліцы, багатай на розныя невялікія, унікальныя крамы і магазіны.

Канечне, ні пра які транспарт на гэтай вуліцы не можа ісці гаворкі. Яна — толькі для пешаходаў. Усё на ёй павінна быць прадумана да драбніц, выходзячы з патрабаванняў пешаходаў — і аздабленне, і вітрыны, і малыя архітэктурныя формы, і тэлефонныя будкі, і лаўкі, і лаштовыя скрынкі, і дэкаратыўная скульптура, і зеляніна.

Гэтая вуліца мае ўсе падставы з цягам часу арабіцца адной з самых утульных і прыгожых у старым Гродне.

У Белкамунпраекце над гэтым праектам і працавалі архітэктары С. Кац, М. Ліўшыц, Г. Мятліцкі, Я. Фарбераў, В. Чэпкі, інжынер Л. Галкіў. Супрацоўнічалі з імі работнікі кафедры тэорыі і гісторыі архітэктуры Беларускага політэхнічнага інстытута, доктар архітэктуры, прафесар У. Чантурыя і кандыдат архітэктуры, дацэнт Н. Зельтан. Тэрмін выкапання праекта рэканструкцыі супаў з вырашэннем генеральнага плана Гродна і выкананнем праекта дэталёвай планіроўкі ўсяго цэнтру, якую выканалі архітэктары Мінскага філіяла Цэнтральнага навукова-даследчага і праектнага інстытута горадабудуўніцтва пад кіраўніцтвам Ю. Глінкі. Паколькі цэнтральна-гістарычнае ядро горада з'яўляецца адначасова часткай усяго цэнтру, вырашана было аб'яднаць намаганні абодвух інстытутаў.

Гэтая сумесная работа аказалася не сумніненна плёнай. І хаця ў Дзяржаўнай камісіі па будаўніцтве і архітэктуры, якая засядала ў Гродне, было некалькі вельмі вярных заўваг яраз на генеральным плане, тым не менш можна лічыць, што галоўныя пытанні, якія стаялі перад пракціроўшчыкамі, — абгрунтаванне неабходнасці захавання старога цэнтру, выявіць напрамкі развіцця горада на перспектыву, вырашэнне праблемы транспарту, акрэсліць чарговасць будаўніцтва і вынасу з цэнтру шкодных прадыржанаў, — можна лічыць у цэлым вырашанымі.

— СЕННЯ ПЕРАД НАМІ ПАУСТАЛА ПЫТАННЕ РЭКАНСТРУКЦЫІ ЦЭНТРАУ ГАРАДОУ. І У ГЭТЫМ СЭНСЕ ВОПЫТ ГЭТАГА ПРАЕКТА ВАРТЫ РАСПАУСЮДЖАННЯ...

У. КАРОЛЬ. З выступлення на пасяджэнні.

Галоўная каштоўнасць гэтага праекта, на маю думку, у тым, што ён распрацаваў дакладную метадалогію горадабудуўнічага падыходу да складанай задачы рэканструкцыі гістарычна складзенага цэнтру старога горада.

Спачатку скрупулёзна даследаванні гістарычна-архітэктурнай спадчыны, сацыяльна-дэмаграфічнае даследаванне, потым канкрэтныя працы, эканамічна абгрунтаваныя, з улікам самых, на першы погляд, дробязных дэталей — гэта павінна стаць законам для ўсіх беларускіх горадабудуўнікоў, якія займаюцца праблемай рэканструкцыі

Алег БЕЛАВУСАУ, спэц. нар. «Літаратуры і мастацтва».

4 СТУДЗЕНЯ

адбылося сумеснае пасяджэнне секцыі паэзіі і крытыкі і літаратуразнаўства, прысвечанае абмеркаванню вынікаў мінулага паэтычнага года. З аглядам паэтычнай прадукцыі года выступіў Мікола Арочка.

— 1971 год, — гаворыць ён, — быў надзвычай ураджайны на ліра-эпіку. На яго рахунку звыш дзесяці паэм. Цікавая агульнасць: амаль усе аўтары паэм пераносзяцца паміж да вытокаў, у край юнацтва і маленства — у тым нялёгка акалічнасці, дзе пазнаваліся маральна-этычныя першавысновы жыцця. З'ява гэтая не можа не насцярожыць: ці не адыход гэта ад сучасна-злабадзённай тэматыкі і праблематыкі?

Гаворачы пра паэму А. Куляшова «Далёка да акіяна», дакладчык адзначае, што гэта — шырокае ліра-эпічнае палатно, на якім адбіла свае следы большая частка жыцця паэта, яго маральная і філасофская канцэпцыя свету і тыя, прапушчаныя праз сэрца, многія дзесяцігоддзі з іх незвычайнай бурлівасцю падзей. На пачатку паэма трохі расчароўвае: на фоне папярэдняй «Цунамі» залішне кантрастна выглядае зніжэнне да апісання звычайных карцін побыту, вузка-сямейных канфліктаў у доме бацькоў. Паэма ажывае, набываючы значнасць у шчырыні і разгоне недзе на паўдарозе, калі лірычны герой сутыкаецца з жыццёвымі складанасцямі, куды большымі за хатнюю калатнечу.

Другой значнай рэччу — па актыўнасці эстэтычных адносін да жыцця — дакладчык лічыць паэму В. Зуёнка «Сяліба». Паэт добра адчувае, у якіх пластах мінуўшчыны яго родавыя каранні. Дыялог з гісторыяй свайго краю атрымаўся эстэтычна паўнагучны, змястоўны. Мінулае ў творы як бы знізу падсвечвае сучаснасць, памагае спасцігнуць вастрыню многіх набалельных праблем, адна з якіх — беражлівае стаўленне да прыроды.

В. Макарэвіч не без поспеху абжывае далей свой «Мацярык маленства». Гэты мацярык уражае незвычайнай свежасцю паэтызацыі, якая, нібы магічны крышталі, прымушае знутры засявіцца многія будзённа-бытавыя рэчы, адкрывае праз іх дужа пачуццёвую і шырокае карціну часу з многімі цяжкасцямі-нягодамі, з няпростымі супярэчнасцямі.

Не, відаць, не марна паэты праходзяць «зваротным шляхам», узбіваюць горкі пыл топаных дарог-сцяжын. Тым не менш пагроза выпрацоўкі стэрэатыпу «ўспаміну-вяртання» ўсё ж рэальна. Звужэнне ідзе па лініі жанравых і стылявых магчымасцей, па лініі адна тыпных вобразаў, да якіх прыкавана памяць маленства. Стэрэатыпнасцю паварочваецца паэтызацыя, скажам, такіх роднасных вобразаў, як легендарны конь-агонь у паэме А. Куляшова, як карова Лысуха з твора В. Макарэвіча або карова Недзялення з аднайменнай паэмы Н. Гілевіча.

Ёсць у Н. Гілевіча яшчэ адзін твор, які не прэтэндуе на жанр паэмы, а памечаны як вершаванае апавяданне — «А дзе ж тая крынічанька?» У шчырым звароце аўтара да песенна-фальклорных крыніц чуецца бруістасць і крыніц маральнай чысціні народа, яго дабраты, здольнасці на інтымны і духоўны водгук. Гэта твор «душы» і трывож-

най думкі ў падтэкстах.

Да жывых крыніц бацькоўскага краю звернута і паэма А. Лойкі «Лясун», якая таксама дае ў пэўнай меры матэрыял для раздуму над жыццём, хоць ёй, здаецца, моцна шкодзіць залішне ідэалізаваная паэтызацыя дарагіх сэрцу рэчэй, узятых часам па-за сацыяльным аналізам і псіх-аналізам.

Прачулым лірычным маналагам — то мужна, то ледзь стрыманае — гучыць «Паэма расстання» Г. Бураўкіна. Падчас толькі цяжкавата чытаюцца ў збегу кароткіх слоў некаторыя рытарычныя хады ды яшчэ, падалося, не зусім да месца налёг панібрацтва ў зваротах: «Юра!..», «Валя!».

Далей прамоўца гаво-

тое» — што можа быць большым пакараннем для паэзіі, для самога сябе, чым гэта?

Да купалаўскай традыцыі вельмі блізка стаяць паэты, што ўспрымаюць грамадзянскасць як асабіста-маральны абавязак. З паэтаў сярэдняга пакалення, працягвае дакладчык, найбольшым грамадзянскім тэмпераментам, прынцыповасцю і паслядоўнасцю ў сцярдзінні поглядаў валодае, бясспрэчна, А. Вярцінскі. Поруч з ім М. Арочка называе і П. Макаля, новыя вершы якога прагучалі свежа і важна. З цікавымі вершамі выйшлі на паверху года У. Караткевіч, Н. Гілевіч, Г. Бураўкін, В. Зуёнак, Р. Барздулін, А. Грачанікаў, Ю. Свірка, Е. Лось,

падкрэсліла, што змястоўнасць і грамадзянскасць паэзіі — рэчы непадзельныя, што яе духоўнасць і інтэлектуальнасць праяўляюцца перш за ўсё ў адчуванні сучаснасці. Яна падтрымала думку дакладчыка аб тым, што трэба рашуча змагацца з праявамі ў паэзіі шэрацы і бездухоўнасці.

— Докладчык рабіў агляд паэтычных набыткаў года, — гаворыў Я. Шпакоўскі, — пад кутом дзвюх кардынальных праблем — грамадзянскасці і змястоўнасці. Гэта зусім правільна, бо праблема гэтая — надзвычай надзвычайная. Грамадзянскасць павінна быць душой нашай паэзіі. Аднак бяда ў тым, што ў нас часта грамадзянскасць разумеюць як голую публіцыстыку, рытарычную дэклацыйнасць. Калі ў паэце ёсць свае канцэпцыі жыцця і чалавека, ён не можа не быць у сваёй творчасці грамадзянінам.

На паэме мінулага года запяніла ўвагу прысутных М. Барсток, адзначыўшы, што пагалоўны зварот паэта да тэмы дзяцінства і юнацтва сапраўды трывожны і што з'ява гэтая патрабуе сур'ёзнага асэнсавання і вытлумачэння. Прамоўца гаварыла таксама пра першыя кнігі паэтаў, аб тым, што выходзяць яны з вялікім спазненнем, што аўтары-пачаткоўцы за час падрыхтоўкі першай кніжкі перарастаюць саміх сябе. Па нейкіх незразумелых прычынах, працягвала М. Барсток, у апошнія гады выдавецтва «Беларусь» штораз памяншае выпуск паэтычных зборнікаў. Яна не пагадзілася з дакладчыкам у яго ацэнцы натурфіласофскай лірыкі, заўважыўшы, што і ў гэтым жанры можна выявіць унутраны свет чалавека.

А. Вярцінскі гаворыў аб штогодніку «Дзень паэзіі». Ён выказаў думку, што наспела пара змяніць характар гэтага выдання і ўключыць у яго лепшыя паэтычныя старонкі года, незалежна ад таго, ці былі яны апублікаваны, ці не.

Е. Лось, адзначыўшы карысць падобных абмеркаванняў, прапанавала разнастаіць іх формы — ставіць на разгляд секцыі паэзію таго ці іншага часопіса, асобныя паэтычныя кнігі. Выдавецтва «Беларусь» пачало выпуск серыі «Паэзія народаў СССР», працягвала Е. Лось. Справа гэта добрая і патрэбная, толькі шкада, што кніжкі серыі выдаюцца ў вельмі бедным афармленні.

Аб тым, што творчасць сярэдняга і малодшага пакалення не знаходзіць належнай крытычнай увагі, разглядаецца ў прыватным плане, аб тым, што патрэбны самыя разнастайныя формы крытычных выступленняў, гаворыў А. Грачанікаў.

А. Бачыла прапанавала вынесці на адно з чарговых пасяджэнняў секцыі праблему паэт — кніга — рэдактар з запрашэннем на яго работнікаў выдавецтва.

На пасяджэнні была таксама абмеркавана творчасць маладых паэтаў, якія падалі заявы аб прыёме іх у члены Саюза пісьмэннікаў — Н. Зверавай, М. Федзюковіча, Я. Круленькі і А. Рэзанова.

РАБОЧЫ ГОД ПАЭТАЎ

З СУМЕСНАГА ПАСЯДЖЭННЯ СЕКЦЫІ ПАЭЗІІ І КРЫТЫКІ І ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА СП БССР.

Прачытаў пра паэмы У. Паўлава, Р. Тармоў, У. Нядзведскага, адзначаючы, што няўдач чамусьці больш у жанры «павесцінага», сюжэтна-паэдэічнага. Нават у таго прызнанага аўтара многіх аповесцей, як У. Паўлаў, паэма павесцінага тыпу («Звон падковы») не ідзе, яе падзяем цесна ў страфе.

Да жанру паэмы прымыкаюць і шматлікія яныі санетаў, што з'явіліся ў мінулым годзе. Сярод іх М. Арочка вылучае вянок санетаў А. Званка «Праўда веку» — яго прыўзнямае і ажыўляе тое, што класічная форма напоўнена хваляючым грамадзянскім зместам.

Паранейшаму надзейную службу нясуць у нашай паэзіі яе старэйшыя і прызнаныя майстры — П. Броўка і М. Танк. Высокай зякліманасцю, у прачула-лірычнай, задумшэўнай форме жыве і добрае сэрца В. Віткі — яго верш «Спяшайцеся» вызначаецца той магіяй слова, што чаруе і іскрыцца адценнямі ўсмешкі, іроніі, болю і раптам дасягае такой сілы душэўнай праніклівацы, што наварочваецца сляза.

Паранейшаму нясе высокую «службу святла» паэзія А. Русецкага. Паэт, можа, часам трохі рацыяналістычны і сухаваты, але ягоная думка-трывога: толькі б рэчы «ідаламі ззяць не пачалі, ды не страціць гоніар чалавечы, наша прызначэнне на зямлі» — даходзіць да чытача.

Зіхатліва-мяккі і чысты след у нашай лірыцы пакідаюць нізкі вершай С. Дзяргая, А. Бачылы, А. Пысіня. Гаворачы пра тое, што сумленнасць у паэзіі — перадумова яе шматзначнасці, якая абавязкова вырастае з першага — з голасу сэрца, дакладчык спыняецца на лірыцы С. Грахоўскага. «Мы часта гаворым не тое, што ў сэрцы» — згадвае ён прызнанне паэта, і заўважае, што яно ў нейкай меры тычыцца і самога С. Грахоўскага. Гаворыць «не

М. Стральцоў, У. Паўлаў, І. Ралько.

Памяць нашай паэзіі паранейшаму прыкавана да Айчынай вайны — і гэта не проста вогненнае рэха, а голас сучаснасці. Да нашага агульнага рэжыму, што пішацца з году ў год паэтамі ўсіх пакаленняў, важна даліся такія творы, як вянок санетаў А. Сербантовіча «Курганы», «Хатынскі рэжым» Р. Тармоў, «Здымаюць фільм пра вайну» Ю. Свіркі, «Неба абгарэлага крыло» У. Паўлава, як цудоўная «Балада прыкмет» А. Рэзанова.

Высока ацэньвае дакладчык «Веча славянскіх балад» Я. Сіпакова, ад якіх дыкнула прастерай для думкі, шырынёй мастацкага дыяпазону, культурай мыслення, светаадчування.

Далей М. Арочка гаворыць аб інтымна-пейзажнай альбомнасці, якая ў апошні час пачынае расцвітаць асабліва пышна. Як на ўзор такой «ціхай», бездухоўнай лірыкі ён спасылаецца на некаторыя вершы К. Камейшы, І. Калеснікі, Р. Тармоў.

У заключэнне дакладчык спыняецца на творчасці самага малодшага пакалення паэтаў, адзначаючы, што іх творчы набытак у мінулым годзе быў даволі важным.

У абмеркаванні даклада прынялі ўдзел супрацоўнікі Інстытута літаратуры АН БССР Л. Гарэлік, Я. Шпакоўскі, М. Барсток, паэты А. Вярцінскі, Е. Лось, С. Гаўрусёў, У. Нядзведскі, А. Грачанікаў, Б. Спрычан, А. Бачыла, М. Аўрамчык. Яны закранулі шырокае кола праблем і пытанняў, якія тычацца справы далейшага развіцця нашай паэзіі, выказалі шэраг канкрэтных заўваг і прапановаў.

У прыватнасці, Л. Гарэлік

ЗДАЕЦЦА, зусім нядаўна акаварэль займала доволі сціплае месца ў выставачным жыцці рэспублікі. Традыцыйнае ўяўленне аб акаварэлі як мініяцюрнай, камернай тэхніцы прыводзіла да таго, што яна была часцей за ўсё далаўненнем экспазіцый жывапісу або графікі.

У апошнія гады многае змянілася. Ужо адбыліся дзве рэспубліканскія акаварэльныя выстаўкі, а цяпер у выставачнай зале Саюза мастакоў БССР працуе трэцяя. Шпаркі рост колькасці мастакоў, якія прыйшлі ў гэту галіну, у тым ліку і з іншых, сумежных, відаў мастацтва, прыток маладых сіл суправаджаецца і рэзкімі пераменаўмі ў якасці акаварэльнага жывапісу.

Багацце інтэнсіўнага колеру, шырокі дыяпазон сюжэтаў, тэм, матываў, кампазіцыйна задуманыя партрэты, пейзажы без уласцівага ім раней эцюдызму, выпадковасці, разнастайнасць светаадчування—гэта ўражвае.

Не выпадковыя «лісты з альбом», не нататкі імаходам, а, калі хочаце... карціны. Свядомая ўстаноўка мастакоў на карціннасць, на перасэнсаванне першых уражанняў у «вялікую форму» ў акаварэлі заканамерна перакрэслівае многае з таго, што здаўна ёй было ўласціва, і надзяляе тым, што было да нядаўняга часу за межамі гэтай інтэрсаў. «Узбуйненню» акаварэлі, яе выхад з вузкага кола назіранняў ня мала садзейнічалі творчыя камандзіроўкі акаварэлістаў у розныя месцы Саюза, асэнсаваны вопыт дзвюх папярэдніх рэспубліканскіх і ўсесаюзных выставак акаварэлі, веданне аб становішчы акаварэльных спраў у суседняй Прыбалтыцы і іншых рэспубліках і адсюль— узросшае прафесійнае майстэрства.

Відаць, як на сямейнай выстаўцы мастакі адважваюцца на разведку новых стылявых магчымасцей акаварэлі. У адных работах менш традыцыйнага лірызму, празрыстасці колеру, сузіральнасці і больш важкай энергіі мазка, перанятая з алейнага жывапісу. У другіх—за лірычнасцю настрою прыкметны актыўныя, дзейсныя адносіны аўтараў да жыцця прыроды, да навакольнага пейзажу. У трэціх відаць спроба выйсці за прывычнае кола традыцыйнага для акаварэлі жанраў (пейзаж, націрморт) і ўварвацца ў галіну сюжэтна-тэматычнай кампазіцыі.

Не час пакуль што напранаць акаварэль за тое, што яна ламае спрадвечныя свае традыцыі, і выступаць толькі за крышталіную, класічную чысціню акаварэльнай тэхнікі. Але ў той жа час мы не павінны прымаць на веру іншыя мала ўдзяльныя доследы ўсяго толькі з-за вонкавай арыгінальнасці, навізны і добрых намераў іх аўтараў.

АРГАНІЗАТАРЫ выстаўкі ўмудрыліся ўмясціць у невялікія залы амаль 200 работ самых розных памераў, стылявых напрамкаў, жанраў, тэм.

Здаўляюча разнастайна па інтэрпрэтацыі, прыёмах вырашана тэма горада. Гэта канструктыўны «Наваполацкі В. Лук'янава, прыгожыя «Луўр» і «Руан» В. Сахненкі, мігатыліва «Старая Рыга» Ф. Гумена, дынамічныя «Віцебскія масты» Г. Шутава, сэрэбрысты «Стары Гродна» М. Аліока.

У рабоце «Раніца. Ерван» Ул. Стальмашонак выкарыстаў даступную толькі акаварэлі празрыстасць маляўнічай заліўкі, цяжкую лёгкасць колеравых пераходаў. Усё гэта разам дае тую святланосную напоеную паветрам карціну кавалачка горада, якая ўспрымаецца як само жыццё, якое пераўзыходзіць усякую выдумку.

З вялікім настроем адлюстраваны Мінск у лістах «Ружовая раніца» і «Спортпляцоўка» Л. Лейтмана, добра задуманых па колеры і цікава зрэжыраваных.

Многа камерных лірычных пейзажаў. Есць і філасофскія пейзажы-роздумы. Есць і цікавыя індустрыяльныя матывы, выкананыя на месцах новабудойляў М. Кірылавым, М. Рыжыковым, А. Рыбчынікім, І. Пратасенем.

Пазычна асэнсавана трактуе свае пейзажы Э. Агуновіч. У адным выпадку—«Роднае гняздо»—ён бачыць Палессе з вышнімі птушынага палёту ў рытмах нямоўных казанчых рэк. У другім—«Лагойшыня. Восень»—рытмамі старожытных узгоркаў з паляючымі, быццам факелы, дрэвамі малое ён эмацыянальна вобраз Радзімы.

У пейзажы «Веснавое сонца» З. Літвінава паказвае не проста абнаўленне прыроды. Тут хутчэй унутранае адчуванне пераўтварэння святла ў філа-

В. ЯУСЕВУ. Шклодувы.

АКВАРЭЛЬ — 1972

софскім яго асэнсаванні: вясна, сонечнае хмяльное святло ў зеляніне, прыток новых сіл, радасці, творчасці.

Прыгожы, дэкаратыўна асэнсаваны ліст «Далёкія азёры» П. Драчова—сама паззія, пераломленая ў амаль казачным вобразе прыроды далёкага тувінскага краю. У кампазіцыі «Сакавік» Б. Аракчэва тонка вырашан стан вясновага абуджэння прыроды, які ахапіў яшчэ па-зімоваму блакітны снег. Усхвалявана лірычная інтанацыя, унутраны тэмперамент—у яго ж «Веснавых карунках».

Пранікнёны і трапяткі па адчуванні работы «Вясна», «Вечер» Л. Грышчанкі, нядаўняй выпускніцы Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута.

У акаварэлях Г. Вашчанкі галоўнае не ў тым, каб дакладна і па-майстэрскі перадаць на палеры з дапамогай фарбаў той або іншы матыв. Для яго перш за ўсё важна выявіць думкі і настроі сучаснага чалавека. Так, выклікае мноства асацыяцый вельмі гарманічная работа «9 Мая», дзе сімваліка абуджае не толькі мяккі элігійны сум, але і роздум аб жыцці, аб зямлі, аб міры. Гэта, па сутнасці, карціна.

Невычарпальны запас творчай энергіі зноў прадэманстравалі нястомны В. Цвірко. Яго акаварэлі «Дажджліва», «Зімовы дзень», «Зімовы дарога», «Прыпынак аўтобуса» запамінаюцца выразнай кампазіцыйнай будовай, мэтанакіраванасцю і супадпарадкаванасцю ўсіх мастацкіх сродкаў, а галоўнае, вядлікім пазычным настроем.

Экспрэсіўная напоўненасць, абстрактнае паучцё колеру і рытму ў лістах «Рыбачкі пасёлак», «Па Волзе» і асабліва ў пейзажы-націрморце «Зімовае акно» Р. Кудрэвіч.

Прыгожыя творы, вырашаныя ў дэкаратыўным плане, прадставіла Н. Пілюзіна. Яе акаварэлі «Цвіце белы бэз», «Вясновае захваленне» напоўнены своеасаблівай паветранай усхваляванасцю, ажурнасцю акаварэльных мазкоў. Радуе арганічнасць, з якой яна здолела ў гэтых работах знайсці сваю манеру, свой стыль.

Шматбагатаю акаварэлістам паказаў сябе і Р. Ландарскі. Яго «Восень», «Рэка бесядзь», «Бабіна лета»—прасякнуты пазычнай акрыленасцю. Рухом расцякаюцца, непрыкметна пераходзяць адна ў адну каляровыя плямы ў акаварэлях «Байкальская восень», «Восень у гарах», «Чырвоны вечар на Нарачы» Г. Ціхановіча. Фарбы, то празрыстыя, то раптам густыя, успхваляюць яркімі плямамі, перадаюць пазычнае характава сібірскай восені, мажорна гучаць чырвонымі заранкамі ночы, якая набліжаецца.

Трапяткі пульс прыроды, ахоплены пранізлівай свежасцю, жывым настроем, добра перададзены ў акаварэлях «Шэры дзень», «Дажджлівы дзень» А. Гугеля, выкананых з дэротнай грунтоўнасцю.

Пераканаўчая па пластычных сродках і кампазіцыйнай гармоніі «Ранняя вясна» А. Сямілетава, у якой удала выражаны стан вясновага абуджэння жыцця ў прыродзе, яшчэ не кранутага спякотнымі летнімі праменямі.

Цэльныя па каларыстычных якасцях і ўнутраным настроі пейзажы «На Няве», «У дождж» Я. Красоўскага. Хочацца адзначыць і акаварэльную карціну «Шкловыдзімальшыкі» В. Яўсэва, дзе штодзённая, на пер-

шы погляд, звычайная праца паказана як дзейнае, як падзея асаблівай важнасці. Але ў цэлым гэта работа—хутчэй распрацаваны эскіз для жывапіснай кампазіцыі. Работ «добрых і розных» у экспазіцыі многа. Гэта і удалыя партрэты нашых сучаснікаў лэндзля Л. Лейтмана, М. Чэпіка, Р. Кудрэвіч, К. Ціхановіча, М. Кірылава, А. Гумен-Хмялеўскай, Б. Рэпіна. Гэта і адухоўленыя націрморты Я. Красоўскага, В. Васільева, А. Паслядовіч, маладых В. Напрыенкі, Л. Воранавай, В. Свентахоўскай.

НА ВЫСТАЎЦЫ не ўсе рэчы бездакорныя. Есць творы, для якіх характэрны свае рысы, якія даўно і, на жаль, вельмі трывала ўжо ўсталёваліся—яны зусім прафесійныя, тэхнічна пісьменныя, не выклікаюць ніякіх прэтэнзій па тэме, эмесце, але і не нараджаюць у душы жывога водгуку. Такія—«Стары дом», «Нарачанская вёска» І. Радунскага, «Эцюды», «Дарогі» І. Пешкура, «Сельскі дворык» І. Цяравава, «Стары дом» М. Навумава, эцюды «За прасаваннем» М. Чурабы, «Летні дзень» М. Веціка, «Пскоў. Завялічча» А. Голада, «Хоцін-крэпасць». Ул. Лашкевіча і інш.

У некаторых іншых работах, не пазбаўленых пэўнай вытанчанасці ў колеры, мы часам сустракаем нешта ад манернасці ад знешняй яркасці або наўмысную ўскладнёнасць там, дзе хацелася б убачыць непадробнасць, сур'язнасць і натуральнасць паучццяў, народжаных ад сустрэчы з натурай, з прыродай («За ракой», «Полудзень» Л. Шчаглавай, «Пасля дажджу» В. Муравіцкага, «Заход. Коні» І. Герчава). Некаторыя работы носяць сляды паспешлівасці, непрадуманасці; сустракаюцца эмацыянальныя і тэхнічныя паўторы, залішняя стылізацыя.

АЛЕ СЕННЯ я засяродзіў увагу на лепшым—таму, што дзякуючы гэтай лепшаму беларускай мастацкі яшчэ раз пацвердзілі, што акаварэль у развіцці мастацтва нашых часоў мае не менш важнае значэнне, чым, скажам, станковая графіка або жывапіс.

Настаў час гаварыць аб новым этапе ў творчасці беларускіх майстроў акаварэлі, аб развіцці іх творчасці ўглыб, аб сур'язных, прынцыповых пошуках, якія ўжо сёння выліваюцца ў важкія вынікі.

Барыс КРЭПАК.

Ф. ГУМЕН. Старая Рыга.

РАНЕІ мне ніколі не даводзілася бачыць спектакляў Магілёўскага абласнога тэатра. Нядаўна я паглядзеў адразу тры—«Нору» Г. Ібсена, «Кілапа» У. Маякоўскага і «Паўлінку» Я. Купалы. Скажам шчыра: тэатр, які падрыхтаваў для свайго глядача такія творы, выклікае павагу да сябе.

...Ібсен. Неспакойны талент. Рэаліст і рамантык. Песы яго ў другой палове мінулага стагоддзя трывожылі грамадскую думку, выклікалі шалёную злосць усіх рэакцыйных сіл Заходняй Еўропы, сагрвалі сумленныя сэрцы, абуджалі пратэст супраць бесчалавечнага механізму «прыстойнага» буржуазнага ладу жыцця.

Мастацкі стыль Ібсена складаны. Вастрыня сюжэта не вызначае атмасферы яго п'ес, канфлікт часцей адбываецца ў псіхалагічных палдынках герояў, бунт якіх выпявае амаль непрыкметна для партнёраў. Яны да пары, да часу вымушаны ўсяляк утойваць сваё «адступніцтва», сваё «грахі» і строга захоўваць знешнюю прыстойнасць, наноны мяшчанскай дабрачыннасці. Тэатральныя паняцці «падтэкст» і «другі план», якія сталі такімі звычайнымі ў наш час, у значнай ступені народжаны атмасферай Ібсенаўскіх п'ес, якія спалучаюць арганічную натуральнасць паводзін сваіх герояў з глыбокім унутраным драматызмам.

Калі перад пачаткам спектакля я ў фале маленькага старамоднага Магілёўскага тэатра ўглядаўся ў абліччы актёраў, чые партрэты развешаны на сценах, то ў думках «прымяраў» іх да ібсенаўскіх герояў, што ўзніклі ў маім уяўленні.

Спектакль мяне крыху расчароваў. Здаецца, усё на месцы—пісьменная рэжысура, прафесійныя актёры. Падабалася мне і выканаўца цэнтральнай ролі артыстка Н. Караткевіч. У чым жа справа? Чаму мяне не пакідала пачуццё незадаволенасці? «Паставіўшы» ў думках п'есу незалежна ад спектакля магіляўчан, я зразумеў, што галоўная яго бяда—адсутнасць актёрскага ансамблю. Выканаўца ролі Нору яўна «гастрачлое» ў акружэнні партнёраў, з якімі ў яе не ўсталёўваецца ўнутраны кантакт, нестае ёй ва ўзаемаадносінах з іншымі дзейнымі асобамі няўлоўных змен настрою. Парожыцёрску актрысе аддадзена належная ўвага: Нора амаль увесь час застаецца ў цэнтры падзей, за яе паводзінамі сочыш з цікавасцю. Толькі пастаноўшчык чамусьці не паклапаціўся пра стварэнне адпаведнай і непаўторнай атмасферы «дома адваката Хельмера», дзе маюць значэнне і выпадковыя позірк, «злоўлены» адным з персанажаў у другога, і нечаканая паўза, і раптоўны выбух слоўных тырад... Без гэтага, хоча таго рэжысёр ці не, на першы план выступіць бытавы сюжэт, а п'еса пазбаціцца абагульненага, амаль сімвалічнага гучання, якое так ясна чытаецца ў другой назве твора—«Лялечны дом». Мабыць, невыпадкова магіляўчане (а гэта залежала перш-наперш ад Ул. Караткевіча) іграюць менавіта «Нору», а не «Лялечны дом»: тэатр адчувае, што ў яго атрымліваецца ярчэй.

Асабліва не пашанцавала спектаклю на выканаўцаў мужчынскіх роляў. Хельмер і Крогстад у выкананні М. Радзінава і В. Гусева выгледваюць хутчэй за ўсё бацькамі тых, наго паводле п'есы гэтыя персанажы нахаюць. Артыст жа А. Руданоў штучна надзяляе доктара Ранка нейкім знешнім дэманізмам: гэты чалавек на сцэне знарок эфэктна грукае дзямірама, ідзе ў небыццё так, што вытанчанасць характару, глыбокі сарказм і душэў-

З ноткі АІМА

Я ШЧЭ ПРА «СТАРУЮ ПРЫСКАЗКУ»

Генадзь Каханоўскі ў артыкуле «Львоўскае рэха» («Полымя», 1971, № 11, стар. 222—225) паведаміў пра тое, што яму ўдалося

ная далікатнасць вобраза непапраўна траціць жывыя рысы жывога характару. Затое глыбокае ўражанне пакідае В. Кабатнікова ў ролі фру Лінэ. Разумная засяроджанасць, тонка схаваны трагізм становішча гэтай жанчыны, яе слабая ўсмішка і журботныя вочы — усё гэта вельмі падкупляе. Напэўна, менавіта сцэны Лінэ з Норай на магільскай сцэне найбольш блізкія духу Юсенаўскай драмы. Шкада толькі, што галоўная сцэна Лінэ з Кругстадам і па-рэжысёрска, і па-акцёрска зведзена да амаль звычайнага гэтагані. Саюз гэтых двух пакаленняў і абраздзеных жывым людзей — нешта большае, чым проста ўладнаванне асабістага лёсу.

Вярнуся да выканання ролі Норы. Артыстка Н. Караткевіч у ёй — абаяльная, пластычная, адораная нейкай асаблівай музыкальнасцю, яна мае ўнутраны рытм жыцця на сцэне. Выбар актрысы на гэтую ролю — адну з найбольш складаных у сусветным рэпертуары — безумоўна ўдалы. Але ў канцы спектакля, калі кумір Норы высакародны Хельмер раптам здраджвае ёй і аказваецца дробным і нікчэмным сябелюбцам, артыстка яна не хапае трагічнай сілы. Не таму ж

мастацтва. Зірнушы на загадка адкрытую сцэну, я ўбачыў, што на фоне пераплеценых ліній, якія скіраваны ўгору, пастаўлены толькі пустыя пляцоўкі роўнай вышыні, да іх вядуць прыступкі. А камедыя названа Маякоўскім феерыяй. І тут, аразумела, усе надзеі звязаны не з магчымамі тэатральнай машынеры, а з жывымі дзейнымі актёрамі.

Акцёраў я налічыў 29, роляў — 41. Ды і то, добра ведаючы п'есу, я не далічыўся многіх персанажаў, напэўна, «зарэзаных» рэжысёрам з-за недахопу выканаўцаў.

Цікава, як прымуць і здзейсяць артысты гэтыя незвычайныя ўмовы ігры, якія яна ідуць наперак традыцыйнай манеры актёрскага выканання п'есы?

Абодва спектаклі пастаўлены адным і тым жа Ул. Караткевічам. Мне стала аразумела, што новы галоўны рэжысёр тэатра вярнуўся да Маякоўскага невыпадкова. Яму захацелася па-добраму ўспалыхіць калектыў, абудзіць у ім прагу да ірнай тэатральнасці, пачуць асабістай грамадзянскай і актёрскай адназначнасці за ўсё, што адбываецца на сцэне. Усе выратавальныя «лонжы» звычайна актёрскага ўжытку зняты, для

адзіны спектакль, не губляючы да самага канца сатырычнай завостранасці і публіцыстычнай ваюнічасці.

Пачаўшы спектакль з канца п'есы, чаргуючы карціны будучага з карцінамі мінулага, Ул. Караткевіч стварае такое арганічнае адзінства, якому маглі б пазайздросціць апрабраваныя пастаноўні гэтай п'есы. Няхай у спектаклі не ўсё раўназначна (напрыклад, уведзеныя ў сцэны будучыні прымітыўныя работ і павялічаны да памёраў талеркі бутафорскі клоп — лўная даніна дрэннаму густу). Але большасць пастановачных эфектаў разлічана на абуджанне фантазіі глядача, і таму кожная дробная канкрэтызацыя толькі збядняе вобразнае ўспрыманне п'есы.

З актёрскіх работ варта асабліва выдзеліць вобразы Прысыпкіна, Байна і Разалі Паўлаўны, якія сакавіта, ярка і дакладна ўвасоблены артыстамі Ю. Труханавым, А. Рудаковым і Ю. Гальперынай. Добрае слова хочацца сказаць у адрас чатырох вядучых артыстаў М. Вайцюка, С. Рус, В. Караткова і Л. Хадзянковай. Яны ўносяць у спектакль сапраўдны камсамольскі запал — гэта слаўтая лёгкая кавалерыя дваццятых гадоў. І такія яны

ляда валодае нейкімі чарадзейнымі арфаэпічнымі ключамі, ці то сама актрыса арганічна адчула мелодыку беларускага вымаўлення. Толькі мне здалася, што менавіта любоўныя адносіны да беларускага слова памаглі актрысе раскрыць пазію, чысціню, гарэзліваю непасрэднасць купалаўскай Паўлінкі. Атрымаўся характар глыбокі і сапраўды нацыянальны.

Рэжысёр не імкнуўся да аблегчанага камедыянасці. Ён глыбока раскрывае сапраўдны драматызм становішча маладой дзяўчыны ў карыслівай сям'і засцяпковага шляхцока. Так, яна хітравата і спрытна, па-камедыянаму вострая і іранічная, яна добра спявае і танцуе, яна з захапленнем разыгрывае навіязанага ёй жаніха, яна ўся свеціцца і іскрыцца ў сцэнах са сваім крыху сарамлівым каханым. Ідуць за Купалам, тэатр дае трагічны фінал — арышт настаўніка Сарокі і гора Паўлінкі, якая нібы праходзіць праз полымя грамадзянскага выпрабавання.

У спектаклі дэманструюць высокую майстэрства старажылы тэатра С. Бульчын, Ю. Гальперына, Н. Фядзельца і А. Яфрэменна. Сцяпан Крыніцкі і яго жонка Альмбета, Францыс Пустарэвіч і яго жонка Агата — гэта цудоўны квартэт у спектаклі. Акцёры іграюць лёгка, у добрай імправізацыйнай манеры, з нягасным запалам народнага гумару, з вялікай творчай аддачай. Дзве цэнтральныя ролі ў гэтым спектаклі іграюць дэбютанты — Л. Лабуць і А. Гаманюк. Скану адрозу — дэбют удалы. Вобраз маладога настаўніка Сарокі не надзелены ў артыста А. Лабуця нейкай выключнасцю, псеўдагеральчнай рэвалюцыйнасцю. Разам з рэжысёрам спектакля малады актёр паспяхова пераадольвае некаторую дыдактычнасць і пасіўнасць гэтага персанажа. Пра Быкоўскага, якім яго паназваў А. Гаманюк, газета «Літаратура і мастацтва» падрабозна пісала 3-га снежня 1971 года.

Рэжысёр Ул. Караткевіч і мастак М. Волахаў сістэмай блакітных дэляў, некалькімі беластольнымі бюразамі і скульптурнымі наміткам на дом Крыніцкіх ствараюць вельмі дакладную і пазытыўную атмасферу спектакля, пазбягаючы бытавой прыземленасці і лубячнай стылізацыі. Добра распрацаваны і цікава пастаўлены рэжысёрамі этнаграфічныя сцэны. І песні, і танцы, і куплеты арганічна працягваюць дзейнасць п'есы, не ператвараючыся ў асобныя канцэртныя нумары. Мне здаецца, што спектакль «Паўлінка» на магільскай сцэне — гэта сур'ёзная з'ява сучаснага нацыянальнага беларускага тэатральнага мастацтва.

ТРЫ СПЕКТАКЛІ... Разумею, рабіць напачатковыя высновы тут падстаў не так многа. І ўсё ж шыра скажу, што і гэтыя тры вечары пераканалі мяне, што не чале тэатра стаў няўрымслівы шукальнік, здольны аб'яднаць калектыў існай рэжысёрскай задумай і захапіць сваім мастакоўскім бачаннем спектакля. Зычу яму далейшых творчых паглыбленняў у не менш складаных праблемах нашага мастацтва і патрабавальных адносін да сябе. Тады на магільскай сцэне часцей будуць адбывацца святы, без якіх няма сэнсу і ў будзённых рэпетыцыях. Мабыць, Ул. Караткевіч у такім ключы і збіраецца працаваць далей.

С. КАЗІМІРОўСкі,

лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, галоўны рэжысёр Беларускага тэатра імя Я. Коласа.

СТАНАЎЛЕННЕ РЭЖЫСЁРСКАГА ПОЧЫРКУ

СПЕКТАКЛІ «НОРА», «КЛОП» І «ПАЎЛІНКА» У ПАСТАНОЎЦЫ
УЛ. КАРАТКЕВІЧА НА СЦЭНЕ МАГІЛЁўСКАГА ДРАМАТЫЧНАГА
ТЭАТРА

разваліўся «дзячыны дом», што выкрыўся падлог Норы: ён і трымаўся на хлусні, ханжастве, крывадушнасці. Не расчараванне, не сум, а бунт, пратэст, непрымірнасць Норы да ўсяго ладу жыцця гэтага дома павінны гучаць у фінале. Глядач разам з Норай павінен убачыць у Хельмера (і наогул у хельмерах) пэўны тып буржуазнага дзяляка. Адсюль і драматычнае прасвятленне гералі. Яна не толькі пакідае дом мужа, яна, паводле тралнага выказвання Энгельса, робіцца тым «сапраўдным чалавекам», вобразы якіх былі тады ў рэальнай рэчаіснасці Нарвегіі.

Не ўдалося мастаку М. Волахаў афарміліне спектакля, Глухі фанерны павільён. Што гэта? Пратэзіс на аднаўленне старадаўняга нарвежскага драўлянага інтэр'ера? Кажуць, тэатральны інтэр'ер падобны да партрэтага жывалісу: ён павінен адлюстроўваць характар і ўнутраны свет людзей, якія ў ім жывуць. Колькі ні ўглядайся ў сумны павільён на магільскай сцэне — нічога вобразнага ён у сабе не хапае.

НАЗАўТРА ўвечары, перад пачаткам спектакля «Клоп» Маякоўскага, я разгарнуў тэатральную праграму, і мне адразу кінулася ў вочы адна асаблівае: спачатку ідзе спіс актёраў і потым ужо — ролі, якія яны выконваюць. Значыць, дзейнымі асобамі нам прапаюць лічыць саміх актёраў, нашых сучаснікаў, а не персанажаў п'есы. Далей, праз усю праграму, ідзе чырвоная стужка, на якой напісана: «у спектаклі працуюць». Заўважце, не іграюць, не заняты, як звычайна, а працуюць! Нас нібы адразу пазбаўляюць усякіх ілюзій. Нам хочучь паказаць «плякельную» кухню тэатральнага

ўсіх вярнуў адкрыты актёр на голай пляцоўцы — «твори, выдумывай, пробуй!» Менавіта на гэта настрайваюць вершаваныя лозунгі Маякоўскага, развешаныя ў зале, менавіта да гэтага заклікаюць удалыя цытаты з сатырычных вершаў паэта, аддадзеныя рэжысёрам невялікай групе вядучых, якія выдатна арганізуюць усю складаную структуру гэтага ірмага і своеасаблівага спектакля.

Чытач ужо напэўна аразумеў — спектакль мне спадабаўся. На першы погляд можа здацца, што рэжысёр зрабіў святатацтва. Ён перамацёрваў п'есу. Гісторыя «былога партыйца, былога рабочага», хама, пераардынца і абывацеля Прысыпкіна з усём яго напманскім акружэннем узнікае перад намі рэтраспектыўна: як бы ў працэсе работы Інстытута чалавечых ажыўленняў з камуністычнай будучыні. І гэта не пагоня рэжысёра за арыгінальнасцю, не псеўданаватарскае накецтва — абавязкова зрабіць усё наадварот. Гэта — сапраўдны сцэнічны пошук, які строга падпарадкаваны існай рэжысёрскай задуме.

П'еса Маякоўскага, як вядома, распадаецца на дзве часткі. Першая частка — гэта геніяльная фантазмагорыя на тэмы канкрэтнай саветскай рэчаіснасці дваццятых гадоў. Другая частка — гэта ўмоўны «старыльны» фон будучага камуністычнага грамадства, на якім так кантрастна і мярзотна выглядаюць два паравіты з мінулага — Прысыпкіна і «клопус вольгары». І ў літаратурным, і ў тэатральным сэнсе першая частка значна ярчэйшая і глыбейшая. Другая частка часам цяпер выглядае залішне дэкларацыйнай. Неверагодная цяжкасць для рэжысёра — арганічна спалучыць дзве часткі ў стылістычна

Ул. Караткевіч.

сучасныя, што мы адразу разумеем рэжысёрскую задуму: усё лепшае з мінулага і сённяшняга краіны дарагое нам і будзе жыць і ў будучыні. Рэжысёр у адрозненне ад дырыжора ў час спектакля асуджан на пакуту неўмяшання. Ён не можа пры дапамозе дырыжорскай палачкі ні паскорыць, ні замарудзіць тэмп, ні кінуць грозным вокам у бок музыканта, які ўзяў фальшывую ноту. А тут чатыры вядучыя сталі як бы дырыжорамі спектакля, паўнамоцнымі прадстаўнікамі рэжысёра, якія актыўна ўмешваюцца ў ход дзеяння, кіруюць настроём відовішча, паспяваючы пры гэтым сыграць яшчэ па чатыры ролі.

Не, я павінен прызнацца, што ўсім не ўмею крытыкаваць спектаклі, якія спадабаліся мне. Мною авалодае пачуццё захаплення і ўдзячнасці яго стваральнікам, і я, магчыма, дзе-нідзе перабольшваю. Але паспех спектакля «Клоп» на магільскай сцэне здаецца мне прынцыпова важным. Мы добра ведаем, што на сцэне любога тэатра можа з'явіцца вельмі ўдалы спектакль. Але гэта часам толькі паспех у межах аднаго спектакля. Цікава дасягнуць агульнага творчага ўздыму ў межах тэатра ў цэлым. Менавіта гэтага, мне здаецца, і дасягнуў малады рэжысёр Ул. Караткевіч спектаклем «Клоп».

ЯШЧЭ БОЛЬШ ў гэтым пераканаўся на трэці вечар, калі глядзеў спектакль «Паўлінка» Яні Купалы. Рускі тэатр у Магілёве іграе гэтую класічную камедыю Купалы на беларускай мове. Кажуць, што вынаўца галоўнай ролі Н. Караткевіч загарварыла на сцэне па-беларуску ўпершыню ў жыцці. Не ведаю, ці то кансультант па мове Андрэй Ка-

знайці экзэмпляр «Старой прысказкі» (гэта — новы варыянт вядомага нам «Дзядзькі Антоша»). Кніжка надрукавана ў 1887 г. у Львове Кляменціем Гучкоўскім.

Знаходка вельмі цікавая. Яна ўзбагачае нашы звесткі аб пашырэнні беларускага друкаванага слова ў XIX ст. Забароненае ў сябе на радзіме, яно знаходзіла дарогу ў свет у розных месцах за межамі Расійскай імперыі. Успомнім, што некалькі пазней, у 90-я гады XIX ст., Францішак Багушэвіч друкаваў свае зборнікі таксама за мяжой.

Са звесткамі аб «Старой прысказцы» я ўжо сустракаўся ў чэрвені 1970 г. у рукапісным адзеле слаўтай Ягелонскай бібліятэкі ў Кракаве. У бібліяграфічных матэ-

рыялах вядомага польскага этнографа Жэготы Паўлі (1814—1895) я знайшоў такую інфармацыю: «Старая прысказка (аповесць прозой на беларускай мове лацінскім літарамі). Стараннем Кляменція Гучкоўскага. Львів «Друкарня польская» 1887/80 стар. 1-24 (канца не хапае). Гэта як быццам перадрукавана з выдання, зробленага ў Мінску» (Адзел рукапісаў Ягелонскай бібліятэкі, 5386, т. I, стар. 132, адваротны бок).

Знаходка заінтрыгавала мяне, і я пачаў шукаць кнігу ў каталогах, але нідзе не знайшоў. Тады я вярнуўся да фундаментальнай бібліяграфіі К. Эстрайхера, але і там не было ніякіх слядоў. Не дапамагла мне і грунтоўная «Галіцка-руская бібліяграфія» Івана Лявіцкага,

хоць у ёй і павінны былі называцца ўсе выданні, што пабачылі свет на тэрыторыі Галіцыі ў той перыяд. Перад выездам дадому я паспеў яшчэ звярнуцца да прафесара Кароля Эстрайхера, буйнейшага спецыяліста па пытаннях бібліяграфіі польскай літаратуры. Ён адказаў да мяне вельмі ветліва, сам зацікавіўся гэтай справай, але не змог мне дапамагчы.

Знойдзены ў рукапісах Жэготы Паўлі запіс мае для нас значную каштоўнасць: ён скіроўвае ўвагу даследчынаў на далейшыя пошукі новых варыянтаў і новых выданняў «Старой прысказкі». Гэты твор, надрукаваны ў 1887 годзе стараннем К. Гучкоўскага, не паспеў трапіць не толькі ў бібліятэкі, але нават і ў бібліяграфічныя даведнікі. І тым не менш нейкі эк-

земпляр змаглі аказацца за межамі друкарні, бо інакш якім бы чынам з кнігай мог пазнаёміцца Жэгота Паўлі, які ў той час (пачынаючы з 1872 г. і да канца жыцця) працаваў у Ягелонскай бібліятэцы.

Узнікае пытанне: ці не захоўваецца ў архівах «Друкарня польская» той экзэмпляр, з якога «Старая прысказка» была перадрукавана (ці нават перакладзена)? І ці сапраўды папярэдняе выданне кнігі было зроблена ў Мінску? Адказ дадуць новыя архіўныя пошукі.

Ул. КАЗБЯРУК.

У САНАТОРЫИ прыехалі мы на пачатку зімы: усё было засеяна бялютнім снегам і падушана марозцам, які аж рыпеў, быццам яму было балюча, пад нагамі. Паветра было такое смачнае, што каб лёга было, дык напісаў б яго. У самім будынку санаторыя было гарачавата, нібы тыя, што раздзімхваюць кацельную, хацелі напалохаць зіму, каб яна і не думала прадзірацца ў влізныя вокны. Адпачынішчыкі, ці, як тут іх завуць, «хворыя», і не думалі засяджвацца ў колах і пакоях.

І мы, як толькі выпадала вольная хвіліна, выскоквалі за масіўныя дзверы галоўнага корпусу. Ва ўнутраным двары, ля былых кветкавых клумбаў, на забарсці ў снезе, сталі зелянінкі елачкі. Яны як бы хацелі падкрэсліць, што неўзабаве Новы год і мо кожная з іх хоча стаць навагодняю.

Вянок санаторнага двара як бы разрываўся, калі расчынялася тая брама, што пускала людзей ва ўнутраны двор. Доўгі пад'езд масіўнага корпусу, як у гарах тунэль, здавалася, вітаў кожнага чалавека не вельмі цёплымі сваіма абдымкамі. А ўсё ж у тым пад'ездзе нібы затрымалася лета. Там на асфальце не відно было ні сляжынікі. Адно што на сцяпеннях яго блішчала, як срэбная луска, марозны накіп. У сцяпенні пад'езда часам падходзілаўся вецер-скрызнік, парывы якога маглі паваліць чалавека.

Па левы бок пад'езда-тунэля, ля самай сцяны ляжаў доўгі, вышмараваны сядзеннем, на жалезных ножках, услон. На ім стаў пуны крапіўны мех, пры якім сядзела ў карычневым паўкажуху, у валёнах-бурках з галёшамі, ушуканая ў хустку-канапліанку так, што ледзь толькі віднеліся вочы, стараватая ўжо жанчына.

Пранізліва яна зірнула на нас і сказала: — Мужчыні! Мужчыні! Можна хочаце смачных яблычак? — голас яе быў півучы, як жалейка.

Жанчына на нас гэтак глядзела, быццам маліла: ды купіце вы, бязбожнікі. Яна і мех павярнула так, што відны сталі яблыкі. Нават здалёку відно было, што яны як мёдам налітыя. А жанчына тым часам як спявала:

— Яблычкі! Яблычкі! Смачныя яблычкі! — Кажашце, самыя смачныя? — падышоў маладаваты мужчына да меху з яблыкамі. — Давядзецца панаштаваць, — сказаў ён гэтым тонам, быццам жанчына яго ўтаварыла абавязкова паспытаць яе яблык.

Жанчыны ўтаворы мы чулі здалёку і як толькі параўналіся з тым услонам, на якім стаў мех, завярнулі да жанчыны. Я выпіхнуў прыцецкі ўперад: тарвуйся. А сам стаю і наглядаю. Ба-

Раман САБАЛЕНКА

АПАВЯДАННЕ-БЫЛЬ

Мал. А. САПЕГІ.

чу; прыцець мой углядаецца, углядаецца ў жанчыну, у яе асмужаны і задублены сонцам і ветрам твар, у глыбокія цёмныя вочы, і хоць сябра мой стары, як і я, і жанчына немаладая, і ім абом не да лобшчаў, усёроўна ён стаіць, як зарожаны.

— Гэта ж не абы якія яблыкі! — півуча гаворыць жанчына, мо толькі для таго, каб як рэагаваць на ўважлівасць майго прыцецеля. — Гэта ж антоны. Гэта ж як нарадзіўся наш сыноч меншанькі... Той, што цяпер у Маскве. Дык мой Нічыпар і пасадзіў тое дрэўца. Непадалёк ад падстрашша. І пасадзіў не абы якое дрэўца, а антонаўку. Хлопча нашага звалі Антонам.

— А што ж ваш Антон там, у Маскве, робіць? — папытаў я.

ЯБЛЫЧКІ

— А хто яго ведае. Хіба з маёю галавой уша-лопаць, што ён там робіць? Нічыпар казаў, што нейкае вельмі важнае.

— То ніхай робіць на здароўе, — сказаў мой таварыш і тым даў мне знаць, што не будзем распітваць у жанчыны пра сына. Перайшлі мы на іншую гаворку. Даведаўся, што цётка з недалёкага адсюль калгаса. Жанчына не скупілася на словы. Яна расказала, што ў іх калгасе плоціць ужо не працяднямі, а рублямі, што ўлетку яна зарабляла ніштавата і што яны з Нічыпарам маюць і хлеб, і да хлеба, і яшчэ і на рубель калгас не скупіцца. Мы з цёткаю гэтак загаварыліся, што я ды, мабыць, і яна зусім забыліся на яблыкі. А мой таварыш не спускаў з жанчыны вачэй і ад нейкага ўнутранага пачуцця як не млеў. У гэты

З пачатку ліста

ГЭТА — ПАТРЭБНА

У часопісе «Польмя» з'явілася новая рубрыка: «Літаратура ў школе». Пры абмеркаванні работ літаратурнага выдання на апошнім пасаджэнні прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў БССР выказваліся думкі за і супраць гэтай рубрыкі. Д. Бугаёў, А. Бачыла, М. Танк лічаць, што часопіс будзе рабіць карысную справу, друкуючы артыкулы ў дапамогу выкладчыкам беларускай літаратуры ў школе.

Рэдакцыя штотыднёвіка атрымала некалькі лістоў ад настаўнікаў, якія падзяляюць гэтае меркаванне. Друкуем адзін з іх.

Часопіс «Польмя» з першага нумара 1972 года пачаў друкаваць матэрыялы пра беларускіх пісьменнікаў, творчасць якіх вывучаецца ў школе. Сотні настаўнікаў будучы глыбока ўдзячны часопісу за гэты патрэбны раздзел. Вельмі добра, што першая размова прысвечана Янку Купалу — «Уладар беларускае песні». Добра і тое, што пісаў былы настаўнік, а цяпер вядомы крытык, літаратуразнаўца Рыгор Шкраба, які ведае патрэбы школы. Артыкул напісаны без так звананага акадэмізму, проста, даходліва.

Хацелася б толькі, каб у далейшым аўтары рабілі спасылкі на крыніцы, якія выкарыстаны пры напісанні артыкулаў. Гэта неабходна і нам, настаўнікам, і вучням.

І яшчэ. Думаю, што ў першую чаргу варта рабіць аглядныя артыкулы пра сучасную прозу, пазію, драматургію, адрасаваныя вучням 10-га класа.

Я. ЗАМЕРФЕЛЬД,
настаўнік Барысаўскай школы-інтэрната.

КАЛІ майстар у сваёй справе дасягае дасканаласці — яго называюць «мастаком». Калі дасягае дасканаласці мастак — яго называюць «майстрам».

Мастак кіно абавязаны быць і «майстрам», і «мастаком», бо яго замалёўка, эскіз становяцца каменем, жалезам, дрэвам. І ўнутры карціны, якую нарадзіла яго фантазія, ідзе жывое жыццё — змагаюцца і працуюць, гаруюць і радуюцца людзі. А глядач, які прыйшоў у кіно, наўрад ці заўважае працу мастака. Глядач верыць: усё, што адбываецца на экране, — «сапраўднае». Хіба гэта не вышэйшая ўзнагарода мастаку кіно?!

— Мне патрэбна дзеліне, рух, пераход з адной якасці ў другую, — гаворыць Яўген Ігнацьеў; адзін з вядучых мастакоў-пастаноўшчыкаў «Беларусьфільма». — І ўсё гэта дае кінематограф. Кожны фільм — новы матэрыял, новыя паняцці, новыя ўражанні, веды, вопыт. У кожным фільме — свая эпоха, свая краіна, свой характар адлюстравання. І — сустрэчы з новымі людзьмі. А яшчэ — самастойны стыль работы, не падобны на папярэдні.

Ён паказвае мне эскізы. Цёплыя, прыглушаныя тоны зялёнага летняга вечара. Хаты з збярвення, неба перад заходам. І проста перад намі, асобна ад хат і людзей, якія губляюцца ў змрок, — стаіць старая, склаўшы рукі на грудзях. І ў гэтых руках, у вачах яе — спакой і ціхаміраасць... Гэта «Малінавы звон», фантазія на тэмы «Кроплі расы» У. Сагаўхіна.

...Бяжыць чалавек пад голымі чорнымі дрэвам. Бяжыць, нахіляючыся да зямлі, як загнаны заяц. Гэты задыханы бег падкрэслены імклівымі белымі палосамі, якія пацягнуліся ў далечынь. Усё жаліва, груба, аднатонна — толькі рэзка бяле зламаны слізг уцекача... Гэта эскізы да фільма «Усходні калідор».

...Вялікі кардон, падзелены на мноства дробных эскізаў. Ён нагадвае сабраныя пад адным шклом

Я. ІГНАЦЬЕУ. Эскіз да фільма «Чорнае сонца».

Яўген ІГНАЦЬЕУ.

У МАЙСТЭРНЯХ МАСТАКАУ

РУХ, ДЗЕЯННЕ, ЖЫЦЦЁ

пажаўцелыя старыя фатаграфіі. Толькі ёсць у гэтых эскізах тое, чаго не бывае ў фатаграфіі — мяккі, крыху сумны позірк на мінулае.

Старая дваранская сядзіба. Глухі зарослы сад. Глухія алеі. Круты абрыў над ракой. Лодкі прыткнуліся да берагу. А ў пакоях стары, патрыярхальны побыт. Круглы стол, лёгкія крэслы, цюлевыя гардзіны на вокнах... Гэта эскізы да фільма «Узрушэнне» — аб нарадавольцах, аб пачатку рэвалюцыйнага руху ў Расіі.

...А вось сакавіты, яркі сонечны колер. Даўняе княжацкае адзенне. Драўляныя крэпасць на гары. Пад'ёмны мост перад вежай. Царква, белакаменная княжацкая палата, завешаныя мядзведжымі скурамі... Гэта комплексе дэкарацый да фільма «Магіла льва» — экраннага варыянту старажытнай беларускай легенды.

І наўрад ці можна здагадацца (калі не ведаць гэтага загадзя), што

ўсе эскізы напісаў і ажыццявіў на экране адзін чалавек — мастак-пастаноўшчык Яўген Ігнацьеў.

Яму 35 гадоў. За плячыма 10 поўнаметражных фільмаў самых розных жанраў, тэм, на матэрыяле розных эпох. Цяпер заняты ў адзінаццатым.

А пачалося ўсё ў горадзе Дзяржынску Горкаўскай вобласці. Чамусьці ўсе хлапчукі двара, у якім жыў Яўген, хацелі ў гурток рысавання пры ДOME п'янераў. Пайшоў і ён — як усё. Потым захапіўся. Потым сур'ёзна стаў думаць аб прафесіі мастака. І, скончыўшы сямігадку ў Дзяржынску, паехаў у Горкі паступаць у мастацкае вучылішча. Паспяхова здаў экзамены, паступіў. Праз пяць гадоў вучобы атрымаў дыплом з адзнакай — і паехаў у Маскву, у Дзяржаўны інстытут кінематографіі. Паспяхова здаў экзамены, паступіў... А як з'явілася гэта думка — па-

момант таварыш мой быў падобны на мастана, які глядзеў на сваю натуру, стараючыся не прапусціць ніводнае рысачкі. І яна адчувала пільны таварышаў позірк і аж бянтэжылася. Паварочвалася то так, то гэтак, стараючыся ўнікнуць таварышавых вачэй. А я, каб неяк адцягнуць увагу цёткі ад таварышавых позірку, сказаў да жанчыны:

- Дзякуем вам за такую смакату!
- Дык вы ж яшчэ, мабыць, не каштавалі іх.
- То і так відно, што смаката.

Ужо тыдні з два праішо, як мы тут, у санаторыі. Як не кожны дзень мы ходзім праз той пад'езд гуляць у парк. Люблю я зімовы, трохі апушаны снегам, парк. Дрэвы здаюцца нейкімі задумнымі, маўклівымі. Хіба калі ўсходзіцца мяцеліца, дык трохі разварушыць іх. Яшчэ вавёрка, якая, перасякуючы з галіны на галіну, з дрэва на дрэва, парушыць сонны зімовы спакой. І жанчына не кожны дзень прыходзіць сюды ў пад'езд. Кожны раз, як толькі ішлі мы па асфальце пад'езда, не змаўляючыся, кідалі вачыма на ўслон ля сцяны. І хоць ніводны з нас не прамоў і слова, усёроўна мы ведалі, што і я, і мой таварыш маўкліва пыталіся адзін у аднаго: дзе яна?

— Чым гэтая жанчына так табе ў вочы кінулася? Хіба тым, што прадае вельмі смачныя яблыкі? — спытаў я прыцяля.

Той нейкі пагардліва зірнуў на мяне, і здавалася, вось-вось скажа: «Дзівак ты, нічога не разумееш у людзях. Ты ж прыгледзься да яе. Яна ж тыповая жанчына-маці. Я люблюся, захапляюся яе харавостам».

— На старасць цябе да жанчыны пацягнула! — са здэкаванай ноткай сказаў я.

— Яна, калі хочаш, на маю нябожчыцу-маці падобна!

Я адразу пасур'ёзнеў. Ведаў я, што таварышаву маці некалі ў ваіну закатавалі фашысты. Ведаў я, што калі ён знаходзіў у жанчыны нейкае, хоць нават далекаватае падабенства з маці, балючы ўспамін працінаў зібра.

Мы зноў спыніліся ля ўслона з жалезнымі ножкамі. Жанчына пазнала нас і аж узрадалася:

- А я ж думала, што вы паехалі ўжо.
- Як жа мы паедзем, не даведаўшыся, як вы яблыкі да самай зімы захоўваеце, — жартам сказаў я.

— Ды от... — відно, што цётка не хацела і нам раскрываць свайго сакрэта захавання яблык. Дарэчы, зірнула на нас і мо сама сабе падумала: «Гэта, мабыць, не тыя людзі, што пераходзіць сакрэт», памыліла вуснамі і сказала: — О, дзеткі мае... — Яшчэ раз зірнула на нас жан-

чына. Мы даўмеліся, што то «дзеткі мае» выскачыла ў яе недарэчна, бо мы калі не старэйшыя, дык не на многа і маладзейшыя за цётку. — Я ж кажу, дзеткі мае, — ужо відаць, зварок сказала жанчына. — Нічпарка мой недзе наўчыўся хаваць гэтыя яблыкі. На гарышчы расцэле кулявую салому, выбера цалосенькія яблыкі. Ссыпле іх на салому. Накрые іх таксама кулямі, каб льны не задыхаліся. А калі вельмі холадна становіцца, дык мы і кастрыцы не пашкадуем. Ім мо там цёпла, як на печы. То яны і ляжаць во дагэтуль. Ды тады ж смачненькія становяцца, быццам іх хто віном налівае.

— Я ж казаў табе, як віном налітыя! — не ўтрымаўся мой прыцель.

— То бярыце, мужчынікі!

— Возьмем, як будзем ісці назад.

З паднастаўленага каўняра нажухла цётка доўга глядзела нам услед. Мабыць, яе вельмі цікавіла, хто мы і што мы. У старым парку падсохла на морозе лісце на дубах трымцела пад ветрам, як бляшанае. Ішлі мы па дарожцы, якая спадлася перад намі, як белы кужэльны сувой палатна. Забрыйлі далёка-далёка, аж ногі забалелі. Назад цёлалі цяхенька-цяхенька. Ужо і змярканне густа лілося з неба. Бачым: а цётка сядзіць.

— Дык чаго гэта вы так позна?

— Маўчыце вы, бяда здарылася, — як не праз слёзы паведаліма цётка.

— Якая?! — спачатку спалохаўся мой таварыш, а потым я, — не разумелі мы, што магло здарыцца з жанчынай.

— Маўчыце вы! — паўтарыла цётка.

— Хутчэй кажыце! — настойвалі мы.

— Бяда дый годзе! — зірнула на нас цётка. — Ці бачылі вы ў мяне спрунжыновы бязменчык?

— Бачылі! — як не разам адказалі мы.

— То нехта яму прырабіў ножкі і ён уцёк.

— Як вы жакае?

— Нехта ўкраў яго.

— Не можа быць! Не такія тут людзі, каб красці бязмены.

— Укралі! — бедавала цётка.

— А мы ж хацелі, каб вы яблык нам па якому кілаграму прадалі.

— Наце, бярыце! — падала нам цётка па чатыры залабокія антоны. — Тут мо яшчэ і з паходам будзе.

— Канечне! — згадзіліся мы. Паспачувалі цётцы і нават рашылі не ўзяць.

Па дарозе дадому мы як бы адзін аднаго зразумелі, што абодвум нам шкадавата цёткі, яе бязмена. Жанчына расказала нам, што той спрунжыновы бязмен не звычайны, што яго калісь недзе прыдбаў на кірмашы яе Нічпар. Вазьму ён на кілаграмы і на фунты. Ды цоцелька ў цоцельку. Здавалася, што такога другога бяз-

мена і на свеце нідзе няма. Не змаўляючыся, мы абодва думалі пра цётку, пра яе бязмен. Мой таварыш папытаў у мяне:

— Мо адкупім ёй бязмен?

— Дзе ты яго купіш! Такіх цяпер і заваду нідзе няма. Мабыць, такіх цяпер і не робяць, — выказаў я сумненне.

— Дык грошай дамо! — не ўнімаўся мой таварыш.

— Што з тымі грашыма! Цётцы бязмен па-трэбен.

Дома пра што мы толькі не перагаварылі. Думалі так і гэтак. Нарэшце, пагадзіліся даць цётцы грошай: тыхай не такі, як той, дык ішчы які купіць сабе бязмен. Нас бянтэжыла адно толькі: як паткнемся мы з грашыма да цёткі, яна пэўна, падумае: няўначай, як мы ўкралі той яе спрунжыновы бязмен. Хай думае. Скажам, што нам яе шкада стала, і мы ад спачування ёй даём гэтыя грошы. Не падлінем.

На другі дзень, вийшаўшы з дзвярэй талоўнага ўваходу, мы ўгледзелі ля таго ўслона, на якім сядзела цётка, купку жанчын. Што таное? Спяшамся даведацца.

— Гэта ж во, мае талубочкі! Сама сабе л гэтак і думала, не можа быць, каб хто ўкраў мой бязмен. Узэйшы грэх на душу, падумала: мо тыя два мужчыны, што часта бяруць у мяне яблыкі, не далі рады размінуцца... — угледзела нас цётка і асеклася, не дакончыўшы свае думкі. — То яны ж, мабыць, вельмі добрыя. Душы ў іх добрыя! — выказвала нам хвальбу цётка.

— Гэта ж як вы нам насыпалі ў сетачку яблыкі. Разам з ім і бязменчык свой усыпалі, — казала, як прасіла прабачэння, маладая ішчэ жанчына.

— Ой, дзякую ж вам, мае даражынікі! — снізала прадаўчыца і як не кінулася цалаваць рукі той, што аддала ёй бязмен.

— Толькі тады і агледзелі, што ў сетцы бязмен, калі ўсе яблыкі паелі.

— Ог не кажыце, праява! — уздыхнула цётка.

Мы з таварышам цяхенька падыйшлі да купкі жанчын. Мо ніхто нас і не бачыў. Мо не бачыла і яна, тая жанчына-прадаўчыца. Радасць мо ад таго, што знайшоўся яе спрунжыновы бязмен, поўніла жанчыну. Нарэшце, цётка ўгледзела нас і як не кінулася прасіць прабачэння, што непрыстойна магла падумаць пра нас.

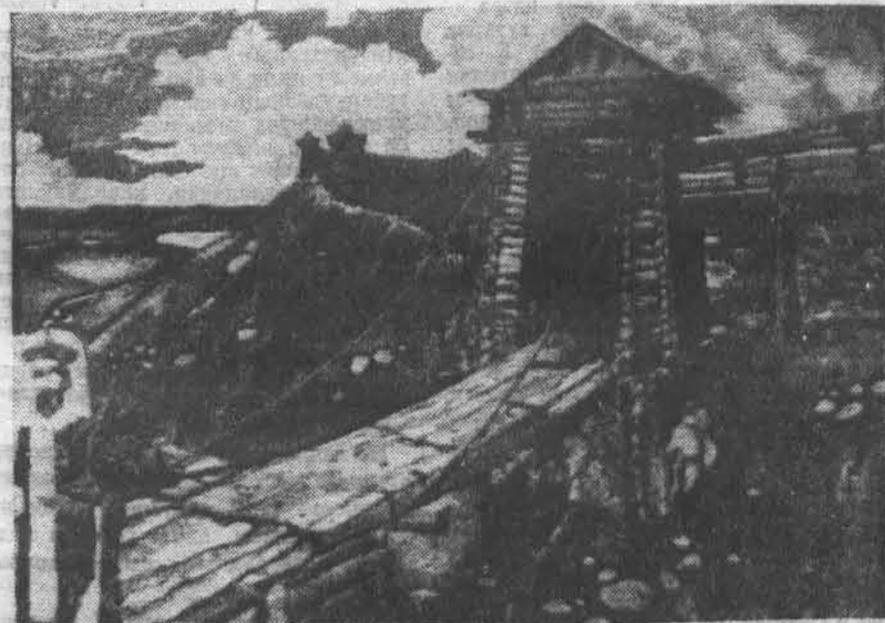
— Мужычкі мае! Дык гэта ж і вы тут стацце! Вы ж хацелі яблычак. Бязменчык знайшоўся. Хоць па два кіло можна.

— Дзякуем, цётка!

На ўсе тыя грошы, што хацелі даць цётцы на бязмен, мы купілі сакаўных мядовых антонаў.

Я. ІГНАЦЬЕУ. Эскіз да фільма «Узрушэнне».

Я. ІГНАЦЬЕУ. Эскіз да фільма «Маліна льва».

ступань ў Інстытут кінематаграфіі і стаць мастаком кіно? Выкладаў у Горкаўскім мастацкім вучылішчы выпускнік Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі М. Вядзенскі. Ён і захапіў свайго вучня гэтай незвычайнай прафесіяй, параў яму ехаць у Маскву.

...Памятае Яўген, як прыехаў ён у жніўні 1956 года ў сталіцу, як стаў на гулкім велізарным вакзале з чамадамі, мальбертамі, папкам — не ведаючы Масквы, не ведаючы, дзе Інстытут, не ведаючы, да каго звярнуцца...

А потым — гады вучобы ў інстытуце пад кіраўніцтвам прафесара Ф. Багародскага і Б. Дуброўскага-Энне. У 1960 годзе —

практыка ў Мінску на «Беларусь-фільме». Малады рэжысёр Віктар Тураў рабіў сваю першую работу — наведва «Камбуд» у кінаальманаху «Апавяданні пра юнацтва». Мастаком-пастаноўшчыкам наведва быў практыкант Яўген Ігнацьеў.

Потым — доўгія пошукі матэрыялаў для дыпломнай работы...

Аднойчы на радыё пачуў урывак з аповесці У. Салаўкіна «Кропля расы». Сярэдняя паласа Расіі — уладзімірскія прасёлкі, вясковыя ўладзеі, своеасаблівыя характары — усё гэта блізкае і знаёмае маладому мастаку. Так з'явіліся поўныя свежасці і абаяння эскізы сярэднярускай вёскі. Дэманстраваліся на Усесаюзнай выстаўцы 1963 года ў

Маскве і Ленінградзе. Прэса заўважыла іх.

Але дыплом не быў ажыццэўлены ў кіно. Гэта, уласна, і не абавязкова. Дыплом часцей за ўсё робіцца на вольную тэму, якая найбольш поўна выказвае інтарэсы і стыль работы мастака. Важна, каб у эскізах адчувалася аблічча менавіта мастака-кінематаграфіста, які ўмее прадаваць на дэталю, на своеасаблівых дынамічных кампазіцыях, на нечаканых фарбах, якія надаюць глыбіню экраннаму адлюстраванню. «Малінавы зван» цікавы сваім гукавым вырашэннем. У ім няма постацей касцоў, якія па вечарах адбіваюць свае косы. У ім ёсць менавіта «малінавы зван» гэтых кос, які плыве пф засынаючай вёсцы. І старая на першым плане чэе гэты зван. Сам эскіз гучыць і звінць!

Заканамерны вынік — дыплом з адзнакай, запрашэнне ў Мінск на пастаянную работу...

Я пытаюся ў Яўгена аб цяжкасцях работы мастака ў кіно.

— Цяжкасці?.. Ёсць і яны, вядома. Часцей за ўсё — катастрофічны недахоп часу для пабудовы задуманага комплексу дэкарацый. Бо ператварэнне задумы ў канкрэтную дэкарацыю — праца многіх людзей. Цяжкасці ўзнікаюць на кожным кроку... Але вось гэтыя цяжкасці пераадолены, дэкарацыя знята; прычым комплексы ўзаемадзеіваюць па характары, на сэнсе, па колеры, яны развіваюць дэкарацыйную задуму ў пэўнай паслядоўнасці... І раптам, у выніку нейкіх меркаванняў пры мантанжы карціны — адзін комплекс вылятае наогул, ад другога застаецца толькі стол і крэслы, трэці скарачаецца напалову — і ўся задумка, любоўна ажыццэўленая, ляціць к чорту!.. Залежыць гэта, галоўным чынам, ад рэжысёра карціны... Я лічу, што мастак — такі ж аўтар фільма, як рэжысёр і аператар. Ён вызначае выяўленчае вырашэнне ўсяго, што потым з'явіцца на экране. І калі, у выніку, гэта рашэнне, гэтал задума становіцца кургатай і незразумелай — ну, скажыце, хіба гэта для мастака не катастрофа!.. Таму трое — рэжысёр, аператар, мастак — павінны працаваць у кантакце, быць аднадумцамі! Не дай бог, калі гэты кантакт страчаны...

Так, вядома, кіно — мастацтва калектыўнае. Фільмы робяцца влічкімі групамі людзей. Але гэтыя трое — рэжысёр, аператар і ма-

стак — вызначаюць аблічча карціны.

Яўген Ігнацьеў пастаянна ў сваіх прыхільнасцях.

З рэжысёрам Віктарам Туравым ён зрабіў дзве карціны — наведва ў «Апавяданнях пра юнацтва» і фільм «Цераз могілкі» (разам з мастаком В. Дзяменцьевым).

З рэжысёрам Валіяцінам Вінаградным — таксама дзве карціны: «Усходні калідор» і «Чанай мяне, Ганна!»

З рэжысёрам і сцэнарыстам Аляксеем Спешневым зрабіў фільм «Чорнае сонца» і зараз разам з ім жа працуе над фільмам «Хроніка ночы».

А што датычыць аператара — у Ігнацьева добрая творчая садружнасць з вядучым аператарам кінастудыі Юрыем Марухіным. З ім ён зрабіў «Усходні калідор», «Чанай мяне, Ганна!», «Чорнае сонца», «Марглі льва» і робіць «Хроніку ночы».

— Гэта цікавы аператар, — гаворыць Яўген. — Калі здымае ён — і спакойна: дэкарацыя будзе знята менавіта так, як задумана, і будзе выяўлена на экране з самага выгаднага боку...

Апрача работ, якія ўжо ўпаміналіся, у актыве ў Ігнацьева фільм на вядомай аповесці Васілі Быкава «Трэцяя панета» (разам з мастаком В. Дзяменцьевым) пастаўлены рэжысёрам Р. Віктаравым; двухсерыйны фільм «Колькі лет, колькі зім» сцэнарыста і рэжысёра М. Фігуроўскага; «Хрыстос прызямліўся ў Гародні» (рэжысёр В. Выткоў).

...Цяпер Яўген вивучае салоны інпазэмных самалётаў навейных марак. Дзейнае фільма «Хроніка ночы» ў большай сваёй частцы адбываецца ў такім салоне. І Яўген шукае выразны характар дэкарацыі, намячае пункты здымкі...

— А вось эскізаў па новай рабоце не пакажу, — усміхаецца ён. — Магу сказаць толькі, што зроблены яны будуць у новай, незвычайнай для мяне манеры...

Александр ІГНАЦЬЕУ.

З 'ЯУЛЕННЕ АПОВЕСЦІ В. Іпатавай «Прадыслава» наводзіць на роздум. Некалкі месяцы назад была надрукавана гістарычная аповесць старэйшага беларускага пісьменніка А. Якімовіча «Настусь Каліноўскі». В. Іпатава мы ведалі досюль як маладую паэтэсу. Тым больш яе першая аповесць «Прадыслава» нечакана здзіўляе і радуе («Маладосць», № 12, 1971).

Што гэта — заканамернасць ці выпадковасць, калі да гістарычнай тэмы звяртаюцца амаль адначасова адзін з пачынальнікаў беларускай савецкай літаратуры і адна з самых маладых яе твораў? Дзе вытокі такой пераемнасці пакаленняў у асваенні і мастацкім асэнсаванні гісторыі свайго народа?

Думаецца, у гэтым ёсць свая логіка, і сведчыць яна пра высокі духоўны ўзровень сучаснай беларускай літаратуры. Сёння, калі беларуская літаратура набыла шырокую вядомасць далёка за межамі

лым адзёні і з вечным страхам у галодных вачах». Які жа здарылася, што ў хуткім часе яна стане абарончай гэтых «гарапашнікаў», будзе імкнуцца сесці у іх душах семя любові да кнігі?

Вельмі нядоўгім было швецкае жыццё Ефрасіні. Гэтак жа каротка, некалькімі штырхамі спыняецца на ім і В. Іпатава. У сувязі з гэтым яна ўводзіць у твор сюжэтную лінію каханця Прадыславы і Рамана. Раман — адзін з тых, пра жыццё, інтарэсы якіх яна і не думала. Ён — смерд, чорны чалавек ды яшчэ і язычнік. Пісьменніца знарок рамантызуе вобраз Рамана, прымушае Прадыславу ўбачыць у ім чалавека моцнага і гордага. Каханьне да Рамана з'явілася першай прыступкай той доўгай дарогі Ефрасіні да народа, дарогі камяністай і пакурчатай. Вельмі тактоўна, сціпла вырашае пісьменніца лінію інтымных адносін закаханых.

Разам з радасцю каханця Прадыслава пазнала першую горкую несправядлівасць сацыяльнай няроўнасці. Каханне да князёўны можа каштаваць Раману жыцця. Яна не магла стаць віноўніцай яго гібелі. Страх перад богам, у якога яна святая верыла, вымушае яе пайсці ў манастыр.

Кароткае зямное шчасце назаўсёды пазбавіла душэўнага спакою будучую Ігумню манастыра. Свой прыход у манастыр Ефрасінія назвала «іроніяй лёсу». Гэтая іронія вісіць над ёй усё жыццё, і можа якраз перашкодзіла Ефрасіні ператварыцца ў чэрствую, сухую манашку, адгародзіцца ад навакольнага свету сценамі свайей келлі.

Ефрасінія жыве багатым духоўным жыццём. Шматлікія маналогі гераіні, якія ў аповесці з'яўляюцца адным з галоўных сродкаў характарыстыкі вобраза, паказваюць яе як натуру жывую, кіпучую, непрымрёмую да праўлення ўсякай несправядлівасці.

У сілу свайей класавай абмежаванасці Ефрасінія думала, што на вясці парадак у грамадстве дапомага пашырэнне асветы сярод простага люду. Цяжка было ёй зразумець, што патрэбны доўгія стагоддзі, каб працоўныя масы да канца ўсвядомілі сутнасць асветы і яе значэнне.

Цікава ў аповесці пісьменніца паставіла праблему хрысціянства і паганства. Яна змагла ўбачыць і перадаць супярэчлівасць той пераходнай эпохі ад старой рэлігіі да новай. Ужо адна сцена катавання Рамана на плошчы і яго сустрэчы з Ефрасініяй ярка раскрываюць гэтыя супярэчнасці.

Пісьменніца правільна разумее, што сіла ўсякай гістарычнай асобы ў яе сувязі з народам. І калі гераіня аповесці не прыйшла да разумення, што будучыня знаходзіцца ў руках народа, то сутнасць яе вучэння зводзілася якраз да гэтага.

Мы сустракаем у творы шэраг прадстаўнікоў народа — служанку Прадыславы Брачыславу, Рамана, майстра Іаана, жанчыну з дзяўчынкай, якія прыйшлі шукаць ратунку ў манастыры. Гэта людзі высокіх маральных якасцей, добрыя і сумленныя, гордыя і таленавітыя.

У адным толькі, думаецца, можна папракнуць В. Іпатаву. Сёння бадай што агульнапрызнана даследчыкамі, што Ефрасінія займалася летапісаннем, у прыватнасці, была аўтарам загінуўшага Полацкага летапісу. Калі б пісьменніца выкарыстала гэты момант, то галоўная гераіня яе аповесці паўстала б перад чытачом у яшчэ большым арэале свайей грамадскай дзейнасці на карысць народа.

У цэлым жа аповесць «Прадыслава» (лепш было б «Прадслава») гучыць вельмі пераканаўча. Узлупшы адзін невялікі адрэзак з гісторыі нашага народа, В. Іпатава цікава паказала старонкі нашага мінулага.

Л ЕТАМ 1968 ГОДА ў часопісе «Маладосць» было надрукавана першае апавяданне Генрыха Далідовіча «Ліст да Олі». Дэбют празаіка, тады яшчэ студэнта-підкурсніка універсітэта, быў удавы. Аповяданне звяртала на сябе ўвагу не толькі незвычайнасцю жыццёвага выпадку, які лёг у аснову твора: шчыры, сумлены хлопец Янак любіць харошую, сардэчную дзяўчыну Олю, ды раптам на іх шляху стаў нахабны, самаўпэўнены Раман — брат Янака; Раман амаль сілай жоніца на Олі; нягледзячы на гэта, Янак і Оля па-ранейшаму кахаюць адзін аднаго; урэшце, Оля пакідае Рамана і едзе з Янакам на цаліну... Сітуацыя, скажам шчыра, небяспечная для пачаткоўца: тут лёгка можна было збіцца на банальнасці, на смакаванні нездаровых акцэнтаў гэтай шчыратлівай сітуацыі. Аўтар-пачатковец шчасліва пазбягае гэтага. Аповяданне гучыць на дзіва чыста, яно светлае і нават, мы б казалі, цнатлівае. Гэтую атмасферу шчырасці і чысціні стварае ў ім вобраз сямігадовага хлапчука Генкі, малодшага брата Янака і Рамана. Мы глядзім на падзеі вачыма хлапчука — менавіта ён расказвае нам пра нялёгкае ўзаемадзячынненні Янака, Олі і Рамана, расказвае з уласцівай для дзіцяці непасрэднасцю, своеасаблівай разважлівасцю і любай дзіцячай наўнасцю.

«Ліст да Олі» аблядаў, несумненна, новы цікавы сустрэчы з празаікам Генрыхам Далідовічам. І яны былі: памятаецца, апавяданні яго друкаваліся ў той жа «Маладосці», у часопісе «Беларусь». А сёлета, у студзенскай кніжцы «Маладосці», змешчана цэлая нізка ягоных твораў, якія, скажам адразу, пацвярджаюць: спадзяванні, спароджаныя «Лістом да Олі», не былі дарэмна. Тры апавяданні, што надрукаваны ў часопісе, — «Сустрэча», «Нарыс пра вёску» і «Дамашанская каралева» — гавораць за тое, што аўтар іх — удумлівы, сур'ёзны і біспрэчны, здольны празаік. Прывабліваюць яны найперш тым, што ў іх мы страчаме жывыя, канкрэтныя ў сваіх адметных чалавечых прыкметах людзей. Усе яны — напы сучаснікі, маладыя хлопцы і дзяўчаты, равеснікі і аднагодкі аўтара. І ўжо

гэта сімптаматычна: Г. Далідовіч піша пра тое, што ведае, відаць, найлепш.

Вось Варлен — герой апавядання «Сустрэча». Гэта начытаны, экспрэсіўны, уражлівы, увуголе зусім неаблагі, сумлены малады рабочы. Жыццё яшчэ не ставіла перад ім сур'ёзных выпрабаванняў, ён, як сам прызнаецца, ідзе «найбольш ад працы-танана, некім сказанага». Ён «не быў яшчэ ў такой сітуацыі, дзе трэба было прыняць толькі свайе рашэнне». Варлен прыязджае з сяброум у вёску, ідзе ў лес на палыванне. І тут, у лесе, нечакана трапляе ў сітуацыю,

ПРАЦЯГ

дзе сапраўды трэба «прыняць толькі свайе рашэнне»: хлопец набрыў на браканьера — прагнага і нахабнага. І Варлен здрыфціў. Не, ён не ўзяў прапанаванага яму за маўчанне кавалка ласцяны, але ён і не паспрабаваў затрымаць браканьера. Больш таго: ён дапамог злодзею прыкрыць, бо ў таго былі заняты рукі — знімаў з ласцяны скуру. Выпадак гэты перавярнуў душу хлопца, прымусіў яго больш цвяроза глянуць на сябе, на свет і людзей.

Аўтар даволі тонка прасочвае перажыванні Варлена, ягоную душэўную сумяціцу. Сутыкненне хлопца з браканьерам пададзена сцісла, але досыць дынамічна і псіхалагічна дакладна. «Варлен адчуў штосьці нядабрае, але падышоў, намацаў і выцягнуў з кішэні штаноў мужчыны замусоленую пачку папярсу, аблапаны карабок запалак, часцінкамі якога гаспадар, мусіць, пасля яды выкалупваў з зубоў мяса. Мужчына адводзіў жылстыя, усе ў крыві рукі, падстаўляў патрэсканы ад холаду губы.

Варлен усядзіў яму ў зубы папяросу, прыпаліў і сумеўся ад вачэй мужчыны — бяздонных, на дзіва халодных і рапучых.

«Такое ласяня знішчыў, не баіцца ні штрафу, ні турмы. Яго трэба затрымаць, прымусіць здаць гэтую тупу», — падумаў Варлен, аглядаючы

ЖЫЦЦЯПІС ЕФРАСІНІ ПОЛАЦКАЙ

рэспублікі, усё больш этанакіраваным становіцца зварот нашых пісьменнікаў да мінулага. Гісторыя Беларусі танка і багатая і шматгранная, як і Украіны, Расіі, Літвы, Польшчы і г. д. Іншая справа, што беларуская літаратура доўгія стагоддзі вымушана была змагацца за права існаваць наогул, і таму распаўсюта гістарычнай тэмы была абмежавана, проза, да сутнасці, пачала па-сапраўднаму развівацца толькі пасля Кастрычніка. Значыць, сёння нам патрэбна зрабіць тое, што ў суседніх народаў ужо зроблена даўно — узнавіць і захаваць гісторыю краіны і народа ў мастацкай форме. Відаць, гэтае разуменне свайго патрыятычнага, грамадзянскага абавязку падштурхнула і В. Іпатава да вывучэння гісторыі XII стагоддзя.

«Прадыслава» — твор свежы і даволі арыгінальны. Складаецца аповесць з адзінаццаці невялікіх раздзелаў, кожны з якіх з'яўляецца своеасаблівым фрагментам з жыцця і дзейнасці Ефрасіні Полацкай. Аб'ядноўвае іх сцвярдженне вялікай гуманістычнай сутнасці яе асветніцкай дзейнасці.

Падзеі ў аповесці ахоплваюць 30—70-я гады XII стагоддзя і звязаны непасрэдна з жыццём і дзейнасцю Ефрасіні Полацкай. Вобраз галоўнай гераіні падаецца ў развіцці, у супярэчнасцях тагачасных грамадскіх адносін. Гэта дало магчымасць пісьменніцы ў параўнаўча невялікай аповесці ўвогуле правільна падаць фон, на якім разгортваюцца падзеі, акрэсліць тагачасныя грамадскія сілы ў краіне, характар і мысленне людзей далёкага мінулага.

Прыроджаныя разумовыя здольнасці, належная адукацыя, любоў да кнігі рэзка вылучаюць ужо на пачатку аповесці Прадыславу (такое швецкае імя Ефрасіні) сярод сясцёр і тых людзей, якія яе акружаюць. Прадыслава зусім маладой пастрыглася ў манашні; у манастыры правяла яна усё свайе жыццё. Гэта асветніца і патрыётка, прапагандыстка пісьменнасці і адукацыі свайго народа.

Аўтар твора паказвае, што адносін Ефрасіні Полацкай да народа былі складаныя і супярэчлівыя. Выхаваная на філасофіі Платона і Арыстоцеля, князёўна Прадыслава была далёкай ад штодзённых людскіх клопатаў. «Павесці, адпачыць — вось і ўсё, аб чым маглі думаць гэтыя гарапашнікі ў кара-

Ж ЖЫЦЦЕ ДАЕ кожнаму пісьменніку дастатковы і разнастайны матэрыял для мастацкага ўвасаблення. Але, несумненна, старанна адабраны матэрыял яшчэ не вызначае творчую ўдачу. Залежыць яна ад мастацкага майстэрства.

Гэтыя думкі ўзнікаюць пры знаёмстве з новай аповесцю Ігара Шклярэўскага «Победитель», якая змешчана ў першым нумары часопіса «Неман». Ужо сама назва твора надкрэслівае, што тутарка пойдзе аб станоўчым героі. І сапраўды, з першых жа старонак аўтар знаёміць нас з гераічным учынкам і інжынера-выпрабавальніка Максіма Каштанені: ён, рызыкуючы ўласным жыццём, выраतोўвае на горнай дарозе аўтобус з піянерамі. Што ж, пра такіх выпадкі мы заўсёды з незвычайным хваляваннем чытаем у газетах. Хвалюе і гэты: «...под прымым углом радиатор грузовика (які вёў Максім Каштаненка. — Я. К.) ударил в багажник автобуса. Настух-абхазец видел, как столкнулись машины. Автобус отбросило от пропасти, а грузовик перевернулся в воздухе и с воеющим мотором полетел вниз. После первого удара Максим уже не чувствовал ни боли, ни страха». Толькі шчасліва выпадковасць выратавала яму жыццё, выпадковасць і залацтыя рукі хірурга Мурашова, да якога ён трапіў на аперацыйны стол. Здавалася б, гэтым усё вычарпана: мы ацанілі мужнасць Максіма Каштанені — ён з гонарам вытрымаў жорсткае выпрабаванне, падрыхтавана яму лёсам. Але гэта толькі знешняе ўспрыманне подзвігу. Значна важней і цікавей для пісьменніка выліць: чым быў гэты подзвіг у ім людзей народжаны, падрыхтаваны? Менавіта такую мэту ставіць перад сабой І. Шклярэўскі, калі вусімаі журналіста пытаецца ў Максіма Каштанені пасля аварыі: «А что вас привело к подвигу? Ведь к нему надо быть готовым?»

На гэта І. Шклярэўскі і імкнецца адказаць свайей аповесцю, разгортваючы перад чытачом асноўныя старонкі жыцця свайго героя. Бягаватны падзеі чаргуюцца праз адзін-два гады. Такі кампазіцыйны прыём сам па сабе заканамерны: аўтар як бы выхоплівае самае істотнае... Чытач даведваецца аб нялёгкім пасляваенным дзяцінстве Максіма Каштанені (і гэта, бадай, адзін з лепшых раздзелаў у аповесці), аб яго юнацтве, першых

ГЕРОЙ І ЖЫЦЦЁ

самастойных кроках у жыцці... З нейкім унутраным хваляваннем і спачуваннем сочыць за Максімам, калі ён у туберкулёзным санаторыі з дапамогай урача рашуча змагаецца супраць свайей цяжкай немачы і паступова перамагае ў гэтым змаганні. Да слёз шкада зворага хлапчука, калі ўяўляеш, як ён равіцою, імкнучыся загартаваць сябе, бліжыць, знясілены, па лясной дарозе, задыхаецца, з непамернай цяжкасцю, але з цвёрдай настойлівасцю пераадоўвае кожны новы метр дарогі: «Острый запах смолы покалывал лёгкие, где-то стучал дятел, и Максиму казалось, что это его сердце вырывалось из груди и стучит где-то в зеленой глубине бора».

Не пакідае нас абьякваем і вобраз «рыжого доктора Олега Николаевича Ильинова», які аказаўся не толькі цудоўным урачом, але і ўмелым педагогам, сапраўдным сябрам хворых дзяцей.

Аднак, следам за гэтым, глыбока-рэалістычным раздзелам, побач з цікавымі аўтарскімі назраннямі неўзабаве многае пачынае здзіўляць... Акрэслена выступае імкненне І. Шклярэўскага ў што б там ні стала ўлеўніць чытача ў незвычайнасці, выключнасці вобраза Максіма Каштанені. Так званыя ўрокі мужнасці, учынкі, якія закліканы надірэліць станоўчыя рысы героя, падаюцца адзін за другім: ледзьве навучыўшыся плаваць, ён прымушае сябе пераплыць Днепр; едзе на рыбалку і, перамагаючы баяз, начуе адзін на лузе; атрымлівае нялёгкаю перамогу над сваім вопытным трэнерам па боксу; абараняе ў бойцы слабага, бо «трое было адно...» Далей аўтару ўжо здаецца недастаткова адных гераічных эпізодаў з жыцця Максіма Каштанені — патрабуецца маштабнасць... І вось ужо цэлыя раздзелы прысвячаюцца незвычайным учынкам, гісторыям, якія адбываюцца з героем. Аўтар, яўна губ-

шырокія плечы, тоўстыя рукі мужчыны.

— Упалаваў што? — мармытнуў той.

— Не, — сказаў Варлен і адчуў, што яму з гэтым здаравяком не справіцца, самога скруціць, звяжа і пакіне на марозе тут».

Ёсць у апавяданні яшчэ Алег, сябар Варленаў, але характар яго не раскрыты, на жаль, а толькі злёгка пазначаны.

Лепшае апавяданне нікі, на наш погляд, «Нарыс пра вёску». У цэнтры ўвагі тут таксама двое сяброў. Пасля Інстытута дарогі іх разышліся: адзін

сцэнка шмат гаворыць нам аб характары гарадскога гасця. Запамінаюцца хлалчук, малодшы брат настаўніка, які «з рублёў у рудэ і пляшкай пад пахай пабег некуды ў завулак», стары піларамшыч Алесь, дырэктар саўгаса, няболены хлопец-шафёр, што спаў у кабіне ў той час, калі жанчыны цягалі з машыны мяшкі з мукою...

Удача прازیка — вобраз журналіста. Гэта чалавек, які раптам адчуў сваю душэўную непрыкаянасць. Ён нібыта сумуе ў горадзе па вёсцы, зайздросціць сябру, што той жыве на ўлонні прыроды, але недзе ў яго словах гучыць і фальш. Адчуваецца, што ён ужо канчаткова страціў з калісьці блізкай і дарагой яму вёскай душэўны кантакт і зараз сам добра не ведае, што шукае ў ёй. Ён едзе ў горад без упэўненасці, што напіша свой нарыс...

Добрае ўражанне пакідае і апавяданне «Дамашанская каралева».

Тры апавяданні Г. Далідовіча — гэта яго, па сутнасці, першая сур'ёзная літаратурная заяўка. І таму, адзначаючы тое, што радуе ў ягоных творах, ёсць, відавочна, патрэба і ў тым, каб сказаць пра тое, што засмучае, на што яму вярта звярнуць асаблівую ўвагу. Сям-там у апавяданнях адчуваецца паспешлівасць, скарагаворка, асобныя мясціны псуе прыкметны налёт нарысавасці. Хацелася б таксама больш уважлівым да слова. Так, у згаданым вышэй эпізодзе з браканьерам з апавядання «Сустрэча» пачак папярэс чамусьці ператварыўся ў пачку, няўдала сказана «часцінка карэнка», «мужчына адводзіў... рукі», «прымусяць здаць гэтую тушу» і г. д. У тым жа апавяданні ёсць такая фраза: «Варлен стаў на чужым двары...» Навошта тут слова «чужы»? Яно відавочна лішняе.

М. ГІЛЬ.

ЗНАЁМСТВА

настаўнічае ў вёсцы, а другі працуе ў сталіцы, у рэдакцыі. Журналіст прыязджае да сябрука-настаўніка пісаць нарыс пра мясцовы саўгас. Яны ходзяць па вёсцы, спрачаюцца з людзьмі, размаўляюць, успамінаюць, спрачаюцца. Асаблівых падзей у творы няма. Апавяданне трымаецца на настроі, на інтанацыі незвычайнай шчырасці і даверу. Сябры гавораць пра вёску, пра тое, як імкліва яна ідзе ўгору, крыху сумуюць ад таго, што, як ім здаецца, разам з урбанізацыяй вёскі знікае яе ранейшая прывабнасць.

Апавяданне напісана з добрым пачуццём ашчаднасці, яно докладнае ў дэталі і назіраннях. З асобных эпізодаў і сцэн паўстае даволі яркі і вярзны малюнак сённяшняй вёскі. Малады прازیк мае адным-двума штрышкамі стварыць пэўны настрой, акрэсліць чалавечы характар. Каб пераканацца ў гэтым, дастаткова прыгадаць сцэны ў канторы саўгаса, у кароўніку, у сталовай. Вось сябры чакаюць машыны, каб ехаць на цэнтральную сядзібу саўгаса. Настаўнік, знаёмычы сябра з вясковымі, жартам кажа, што «гэты таварыш — вялікі чалавек, з горада, з газеты». Усе з павагаю паглядзелі на яго. «Той нават не ўсміхнуўся, зрабіў строгі і незалежны выгляд. Калі яму прапанавалі месца ў кабіне, не адмовіўся, падзянаваў і палез». Гэтая малюсенькая

лялечы пачуццё меры і танту, пачынае ўключаць у апавяданне карціны, якія неапраўдана ідэалізуюць вобраз Максіма. І. Шклярэўскі нібы выводзіць героя на нейкую тэатральную пляцоўку, прадастаўляючы яму магчымасць выявіць гераічную сутнасць характару. Вось некалькі прыкладаў.

Максім Каштаненка і яго сябры — студэнты аўтадарожнага інстытута — працуюць у адной стэпавай гаспадарцы, выконваюць землеўпарадкавальныя работы. І тут трапляюць у складанае становішча — іх аўтамашына нечакана сапсавалася, а дабраца па бязводным стэпе да бліжэйшай брыгады каля двухсот кіламетраў. Умовы — патрошлівыя для жыцця. І зноў, як гэта было ўжо не раз, чамусьці атрымліваецца так, што толькі Максім Каштаненка здольны праявіць мужнасць, выратаваць сябе і сваіх таварышаў. Але дадзім слова аўтару:

«Солнце жалило со всех сторон, будто оно вертелось над ними, разбрызгивая зелено-желтое пламя. Утром они набрали на колоде, но в нем лежал дохлый сайгак. У Дубовского началась истерика. И тогда Максим понял, что если он свалится, все троедохнут в этом пекле».

І вось, як нейкі біблейскі герой, ён выводзіць сяброў са спякотнага стэпу...

Літаральна ў наступным раздзеле мы сустракаем з Максімам ужо ва Уладзіслаўцы. Ён з'яўляецца ў якасці вучня матроса на груза-пасажырскім парохадзе «Бранск», які ідзе ў Находку. Быў — стэп, цяпер — мора. Але не цяжка здагадацца, чаму па волі аўтара Максім Каштаненка апынуўся на Японскім моры: трэба яшчэ раз паказаць, які Максім смелы... Ды, урэшце, аўтар не хавае сваёй задумкі — гэта ж «море, которое сильных убеждает в силе, а слабых — в слабости». Патрэбен прыклад? Калі ласка: «...радіст крыкнуў старпому: «Связь прервалась! Надо антенну поправить...» Учытача ўжо няма сумнення, што за чарговую небяспечную справу зноў возьмецца Максім, хоць яму, як вучню матроса, гэтага рабіць не дазваляецца. Так і здараецца. А матывіроўка — усё тая ж, усё адбываецца па задзейнаваным аўтарам схеме: ён інтэнсіўна рытуе свайго героя да галоўнага подзвігу.

Але — даволі, закончым пералік яў-

на надуманых гераічных учынкаў. Вернемся да самога характару героя.

Для нас куды важней было ўбачыць фарміраванне асобы ў яе ўнутраным змесце, якое, мажліва, не адразу кідаецца ў вочы, якое быццам бы і пазбаўлена звыклых гераічных прыкмет, але напоўнена неабходнай псіхалагічнай глыбінёй і маральным пафасам. А гераічнае? Яно — у паўсядзёнасці, у нашай добрадумленай працы, у нашым імкненні служыць людзям заўсёды і ўсюды. Сапраўднае гераічнае сіцілае, не паказное. І ці варта шукаць гераізм толькі ў выключных сітуацыях?

Між іншым, у апошэці ёсць месцы, у якіх, як нам здаецца, аўтар некалькі адыходзіць ад схемы, і тады лёс героя, яго практычныя крокі ў жыцці набываюць іншую, прываблівую і рэальную афарбоўку, вылікаюць пэўную цікавасць. Прыгадаем хоць бы раздзел, у якім расказаецца, як Максім Каштаненка ўліўся ў рабочую сям'ю заводу «Электросталь» пасля няўдалага паступлення ў Інстытут. Нам глыбока зразумелыя пачуцці героя, яго імкненні не адстаць у працы ад іншых, яго шчырыя клопаты аб тым, каб перадаваць метады працы былі даступныя ўсім у механа-штампавачным цэху. Даводзіцца толькі шкадаваць, што ўвага аўтара не затрымалася на гэтым цікавым этапе становлення характару Максіма Каштаненкі, што напісаны раздзел пагазетнаму сухавата, без дастатковага пранікнення ў псіхалогію героя.

Можна было б яшчэ прадоўжыць гаворку аб некаторых вартасцях апошэці, прывесці мастацкі паўнацэнныя лірычныя адступленні, філасофскія разважанні пра розныя праблемы жыцця, прыгадаць некаторыя удаля пададзеных у апошэці герояў, пагаварыць, нарэшце, аб кампазіцыйным вынаходніцтве... Але ўсё ж аўтар так і не змог рэалізаваць сваю цікавую задумку, дастаткова глыбока і абгрунтавана адказаць на галоўныя пытанні: чым падрыхтаваны подзвіг інжынера Максіма Каштаненкі. Лішні раз перанавяшчаеш, чытаючы апошэці І. Шклярэўскага, што ніякія высокія словы, ніякія эмоцыі, ніякія незвычайныя драматычныя сітуацыі не ўразаць чытача, не стануць сапраўдным мастацтвам, калі яны не будуць духоўна праўлены.

Яўген КАРШУКОУ.

Гомель, Бабруйск, Асіповічы, Пухавічы, Мінск — такі гастрольны маршрут маладога танцавальнага калектыву Кіргіскай ССР, які закончыў гастролі ў Беларусі. На гэтым здымку вы бачыце танцавальны нумар у выкананні нашых гасцей.

На сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі выступіў заслужаны артыст РСФСР Валерый Клімаў, ён выканаў творы: Баха, Грыга, Тарціні, Праноф'ева, Веберна, Сарасата. Партыю фартэпіяна выканаў Аляксандр Блок.

Фота Ул. КРУКА.

З ноткі Ліма ЧАМУ Б НЕ АДНАВІЦЬ?

З вялікай цікавасцю прачытаў я ўспаміны Яўгена Рамановіча «Мядовы край» («ЛіМ» за 7.1.1972 г.). Міжволі прыгадаў дні маладосці, 20-я гады...

Першы БДТ прыехў у Бабруйск. Тэатральную залу Бабруйскага вольнага пажарнага таварыства запойнілі гледачы. Было іх столькі, што, як кажуць, яблыку не было дзе ўпасці. Сярод гледачоў і тыя, хто чакаў прыезду тэатра, як вясновага сонейка, і тыя, хто не дужа верыў у існаванне сапраўднага Беларускага тэатра.

Узялася заслona. Ішло Чаротава «На Купале». Гледачы былі зачараваны іграю артыстаў Б. Дольскага, Г. Грыгоніса і, асабліва, А. Александровіча. Мне і зараз здаецца, што нельга лепш выканаць ролю маладой, чыстай, закаханай дзяўчыны, чым зрабіла гэтыя яна. Прынамсі, вось ужо колькі гадоў не блякне ў памяці сцэна шчырага кахання маладой сялянскай дзяўчыны і абранніка яе сэрца. У памяць урэзаліся трагікамічныя спевы Данілы — Грыгоніса, няўдалага кавалера:

А божа ж, мой божа, На што я радаўся — Састарыўся, як сабак, Дасюль не жаніўся...

Помніцца і Машэка (з аднайменнай п'есы Е. Міровіча) — адважны змагар за волю. Але ўсё гэта шматкі ўспамінаў пра першыя перлы Беларускай драматургіі і тэатральнага мастацтва. І як хацелася б зноў убачыць іх на сцэне. Ну, хай бы нават, як помнік энтузіястам становлення Беларускага драматургічнага і тэатральнага мастацтва. Далібог, яны варты гэтага, яны заслужылі такую пашану, бо тады ўжо пракладалі шлях да сённяшняга росквіту Беларускай сацыялістычнай нацыянальнай культуры.

В. ЛЯШЭВІЧ.

Надзеі Дзюбіна Навіны

□ Нядаўна Магілёўскі абком КПБ правёў нараду творчых работнікаў вобласці, прысвечаную падрыхтоўцы да 80-годдзя ўтварэння ССРР.

У нарадзе прынялі ўдзел кіраўнікі калектываў мастацкай самадзейнасці, прадстаўнікі творчых арганізацый, якія падзяліліся вопытам работы.

Ул. БУШЛЯКОУ.

□ У Віцебску прайшоў гарадскі конкурс палітычнай песні, у якім прынялі ўдзел калектывы мастацкай самадзейнасці палацаў і дамоў культуры, прадпрыемстваў, навучальных устаноў.

Першае месца і грамату гаркома ЛКСМЗ журы конкурсу прысудзіла ваналяна-інструментальнаму ансамблю Палаца культуры будгрэста № 9.

Другое месца заняў акаляна-інструментальны ансамбль ветэрынарага

Інстытута імя Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Тут жа адбыўся 5-дзёны абласны семінар выканаўцаў сучасных балетных танцаў, арганізаваны домам мастацкай самадзейнасці абласнога савета прафсаюзаў і домам народнай творчасці.

У семінары прынялі ўдзел 43 партанцораў з Полацка, Наваполацка, Оршы і іншых раённых цэнтраў вобласці.

Ф. НИКАЛАЕУ.

□ Вашнірскі дзяржаўны ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічны тэатр драмы імя Маржыта Гіфура паказаў прэм'еру трагікамеды А. Макавіча «Трыбунал». Яго ж п'еса «Зяцюканы апостал» пастаўлена на сцэне ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга Казанскага Вялікага рускага драматычнага тэатра імя В. Качалава.

Ф. ІСЛАМАУ.

На маневры Мінскага цырка выступіла заслужаная калектыў «Цырк Грузіі». У праграме артыстаў — паветраныя гімнасты, акрабаты-скакуны, баланс на дрэце, эквілібрысты на матацыклах, музычныя эксцэнтрыкі, дрэсіраваныя коні і пні і многа іншых нумароў.

На гэтых здымках вы бачыце выступленні заслужанай артысткі Грузінскай ССР Гурам Гарсванішвілі (акрабатычныя эцед) і групу клоунаў пад кіраўніцтвам заслужанага артыста Грузінскай ССР Аляксандра Тэдзіашвілі.

Фота Ул. КРУКА.

ВЫПРАУЛЕННЕ ПАМЫЛКІ

У газеце «Літаратура і мастацтва» № 5 за 4 лютага г.г. на стар. 2 у артыкуле «Новыя перспектывы» другі абзац трэба чытаць:

«Партыя арыентуе крытыку на высокі і адказныя справы, на рашучую актывізацыю творчай працы, ставіць перад ёй сур'ёзныя патрабаванні. Крытыка павінна больш прынцыпова аналізаваць сучасны літаратурны працэс, больш настойліва праводзіць лінію партыі ў галіне мастацкай творчасці, страгна прапагандаваць і вывучаць у літаратуры камуністычным ідэалам, змагацца з ідэалагічным канцэпцыямі, варожымі рэвалюцыйным імкненням сучаснасці, судзіць з'явы літаратуры з жыццём на аснове глыбокага ведання саваінай рэчаіснасці, дабівацца высокага ідэяльна-эстэтычнага ўзроўню ўсёга мастацтва, заклікаючы служыць народу, быць непрымірнай да фальшы, да браку ў мастацкай творчасці, адкідаць «сяброўскія» і групавыя разлікі ў ацэнках значнасці мастацкага твора, умела спалучаць сацыяльны аналіз з эстэтычнымі крытэрыямі, патрабавальнасць з беражлівымі адносінамі да таленту. Пра гэта гаварылі ўсе, хто выступаў з трыбуны пленума...»

**Вышлі ў свет
3 ДРУКУ**

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Ганс-Хрысціян Андерсен. Дзікія лебедзі. Казка. Мінск С. Кавалёў. 1971 г. Тыраж 50000 экз. 24 стар. Цана 36 кап.

Беларускія народныя песні (для хору), том 1. Сабраў і ўпарадкаваў Рыгор Шырма. Мінск С. Кавалёў. 1971 г. Тыраж 2000 экз. 328 стар. Цана 3 руб. 62 кап.

В. Віта. Чытанка-маліванка. Мінск А. Луцвіч. 1971 г. Тыраж 50000 экз. 96 стар. Цана 1 руб. 15 кап.

А. Вольскі. Рагата. Выбранае. Мінск С. Кавалёў і У. Рудакі. 1971 г. Тыраж 50000 экз. 64 стар. Цана 34 кап.

Чалавек быў ужо немалады і хворы. Адночы ён зірнуў у акно і убачыў, што ў горад прыйшла вясна. Чалавек паклікаў свайго сабаку і яны пайшлі гуляць па вуліцах. Было першае ў гэтым годзе высокае блакітнае неба і першыя лужыны, а ў кожнай лужыне купалася сваё сонца.

Чалавек ішоў з сабакам па горадзе і ўсміхаўся сонцу, бо якога б ты ні быў веку, вясна для цябе заўсёды вясна, калі нават шэры, непрыйметны верабей здаецца не расказаць якой прыгожай птушкы.

Чалавек з сабакам тым часам выйшлі на бераг ракі, якая ў гэтым горадзе вялікая, бы мора. Чалавек спыніўся ля парапета і задумліва глядзеў на раку, па якой плылі шэра-белыя крыгі — апошні напамінак аб зіме.

З задумненасці яго вывеў жалобны сабачы виск. Чалавек уздрыгнуў, павярнуў галаву і убачыў, што яго сабаку — ласкавага пудзеля — два маладыя бэйбусы з рогатам падфутбольваюць, каб скінуць у раку.

— Што вы робіце?! — закрычаў чалавек і пабег да сабакі. Але не паспеў. Сабака ўжо ляцеў у раку. І тады здарылася такое чаго не чакалі ні бэйбусы, ні людзі, што праходзілі міма. Чалавек, не раздумваючы, пераскочыў праз парапет і кінуўся ў ваду ўслед за сабакам. На шчасце, там было не глыбока. Праз пяць хвілін чалавека і яго сабаку выцягнулі. Вылікалі хуткую дапамогу.

А праз два дні чалавек памёр. Казалі — ад шоку — не вытрымала хворое сэрца...

Здарылася ўсё гэта ў Хабараўску два гады таму, здарылася з таленавітым, любімым хабараўчанамі акцёрам. Праводзілі яго ў апошні шлях сотні людзей...

Гэту гісторыю я пачуў зусім нядаўна. Нас было ў пакоі некалькі чалавек, і ўсе мы доўга маўчалі. І раптам адзін з прысутных, як быццам, не злы, далікатны чалавек, паціснуў плячымі і сказаў:

— А ўсё ж дзівак-чалавек. Навошта было яму спакаць у Амур, хіба ён не ведаў, што сабакі выдатна плаваюць?

І фраза гэта паласнула па сэрцы. Бо была яна кашчуннай. Той незнаёмы акцёр паўставаў чалавекам вялікага сэрца, сэрца, адкрытага толькі дабраце. Такія людзі, ідучы на дапамогу, не ўзважаюць «за» і «супраць».

І каб неяк разрадзіць атмасферу ў пакоі, нехта з нас спытаў расказчыцу, як пакаралі нягольнікаў, якія кінулі сабаку ў раку. Яна не ведала. Тады мы пачалі гадаць. Самы наўны сярод нас сказаў, што іх ён упэўнены, судзілі, як забойцаў. А самы цвярозы — што больш, чым па пятнаццаць сутак за дробнае хуліганства, гаворка і не ішла...

А цяпер пра гісторыю, якая прымусіла мяне ўзяцца за перо. Нядзельным-восенёвым днём малады пісьменнік Б. і яго сябра — рабочы аднаго з мінскіх заводаў, завочнік універсітэта П. гулялі па вуліцы, калі раптам пачудлі заду загад: «Узяць!» Не паспелі яны ўцямаць, што да чаго, як на грудзях П. павіс вялізны баксёр. З хвіліну сабака глядзеў у вочы перапалоханаму чалавеку, потым, схопіўшы зубамі папку, якую той трымаў пад пахай, кінуўся да гаспадара. На паўдарозе сабака выгусціў ношу з зубоў. П. падабраў папку, але зноў пачулася: «Узяць!» — і зноў сабака кідаецца на чалавека, рве зубамі плашч, папку...

Б. падаб да маладога чалавека, які падаваў загады, і пачаў прасіць, каб той стрымаў сабаку. У адказ пачулася брудная лаянка. Невядома, чым бы ўсё гэта скончылася, калі б да незнаёмага не падышоў нейкі чалавек, відаць, прыцель, і не павёў яго з сабой...

Паміж гэтымі дзвюма гісторыямі, як быццам, няма нічога агульнага. Тут, у нас, як бачыце, усё абыхлося, хаця магло скончыцца трагедыяй (я добра ведаю пісьменніка і яго сябра — абодва людзі далёка не волатэўскага здароўя). І ўсё ж унутраная сувязь існуе. І там, і тут адна першапрычына — жорсткасць. Жорсткасць, не справакаваная нічым, не падагрэтая, жорсткасць ні з таго, ні з сяго, жорсткасць у выглядзе забавы, і таму яшчэ больш страшная.

Гаспадара баксёра адшукалі. З участковым Першамайскага аддзела

паказваю кааператыўную кватэру пабудаваную...

Ды яны, такія, усе звычайныя. Я хачу сказаць — без усякіх псіхічных адхіленняў. Поўная «раскаванасць». Робіцца тое, што толькі што прыйшло ў галаву. А ў галаву прыходзяць розныя цікавыя думкі, накіталт таго, што вунь ідзе чалавек пры гальштукі, дык трэба даць яму па шыю. А той без капелюша, дык садануць, каб не фарсіў.

Неяк у мінскім парку Імя Чалюсінцаў пабілі супрацоўніка аднаго са сталічных выдавецтваў. Ён спакойна ішоў па сцежцы, як раптам з-за куста высначыў хлапчына і накінуўся на яго з кулакамі. Хулігана ўдалося затрымаць. У міліцыі пацярпелы ўвесь час дапытваўся ў хлапца, за што той накінуўся на яго. Бо быць пабітым немаведама за што, відаць, удвая крыўдна. Той растлумачыў усё вельмі проста — ён, бачыце, з хавруснікамі гуляў на парковым лужку ў карты,

З БЛАНКТА ЖУРНАЛІСТА

М. ЗАМСКІ

ЖОРСТКАСЦЬ

міліцыі Трацяковым і адным з пацярпелых, пасля рабочага дня ідзе да яго ў госці. Урбановіч Мікалай Антонавіч, 1945 года нараджэння, рабочы Мінскага радыёзавода. Ладны дзцюк з нагола стрыжанай галавой і мясістым тварам дэманструе шчырае здзіўленне з поваду нашага візіту. Цікава людзей сабакам? Не можа такога быць. У колькі гадзін гэта было? У чатыры? Дык ён жа на рабоце ў гэты час, а, у нядзелю... Усё роўна, вы, даражэнькія, капітальна (так і гаворыць — капітальна) памыляецеся. І толькі, прыціснуты да сцяны, скрозь зубы мармыча, што калі яго пазналі, дык можа гэта і ён, хаця таго выпадку не помніць...

Канчаткова ўспамінае ўсё Урбановіч назаўтра, у аддзеле міліцыі. Тут яго аказваецца, добра ведаюць — быў затрыманы аднойчы за бойку.

— Ну, а сабака дзе? — цікавіцца адзін з работнікаў.

— Прадаў. Выхаваў і прадаў...

— Выхаваў... Пасля твайго выхавання сабаку трэба будзе перавыховаць... — заўважае ўчастковы.

Я гляджу на Урбановіча. Які ён тут лагодны і памярковы. А што там, за гэтымі вачыма? Пра што думае зараз? Раскайваецца? Ды не, толькі спалохаўся. Ён гатовы зараз біць паклоны і вінаваціцца. Каб толькі гэтым прыводам у міліцыю скончылася. Штраф? Так, гатовы заплаціць штраф. І кошт плашча пацярпелага таксама аплоціць. Ну, а што спалохаў, траўміраваў людзей, дык гатовы прасіць прабачэння. Хай даруюць яму, ён не хацеў...

Я слухаю яго і не магу пазбавіцца адной думкі. Адкуль гэтая жорсткасць? Звычайны ж хлапец. Пасляваенны. З дзесяцігодняй за плячыма. Працуе, добра зарабляе. Вунь двух-

дык той, хто прайграў, павінен быў пабіць першага сустрачнага.

Нядаўна маладога хлонца — студэнта на Маскоўскай вуліцы пабілі ледзь не да паўсмерці. Двое незнаёмых мальцоў спачатку ўдарылі яго нечым жалезным па галаву, а калі студэнт паваліўся, пачалі збіваць нагамі. У міліцыі нягоднікі спакойна растлумачылі, што хацелі паглядзець, як б'е новы касцет...

Адзін з маіх знаёмых ішоў надвечоркам па скверы, што на Камсамольскай вуліцы. Ён абагнаў нейкага чалавека і выпадкова лёгка па зачэпаві яго рукавом. Тут жа напрасіў прабачэння і... больш нічога не помніць, бо ачунаў у бальніцы з цяжкай траўмай галавы. Доктары ветліва растлумачылі, што касцет, якім яго ўдарылі, трапіў адносна ўдала, бо калі б некалькі сантыметраў убок, то...

Прыблізна тое самае здарылася з адным беларускім паэтам.

За ўсім гэтым «фактам» я не звяртаўся ў органы міліцыі ці пракуратуры. Гэта ўсё здарылася з маім знаёмым, здарылася так сказаць, у даволі вузкім коле. Як бачыце, верагоднасць стаць аб'ектам гвалту не такая ўжо малая. Калі б падключыць сюды ЭВМ, дык можна было зусім дакладна вызначыць, калі на цябе надкуць сабаку ці проста пабіць. Гэта ўжо жарт, але жарт зусім невясёлы...

Жорсткасць. Каб можна было яе паглядзець у разрэзе? Скажам, як кветачку. Вось гэта палёсткі, а гэта тычынкi, а гэта карашок. Карашок, кароннік... Яны яны, каронні той жорсткасці? Нянавісць? Да каго? Некалі за царом вучні рэальных вучылішчаў білі гімназістаў, дык там зразумела,

З ПОШТЫ «ЛІМА»

МІНАЛІ ГАДЫ...

Выдадзёная летась хрэстаматыя «Беларуская літаратура XIX стагоддзя» пазнаёміла чытачоў з многімі творамі, знойдзенымі ў выніку архіўных і бібліяграфічных росшукаў. Новае жыццё на старонках кнігі атрымалі творы, якія пасля першай публікацыі ў перыядыцы доўга не траплялі на вока даследчыкаў. Упершыню ў выданне такога тыпу ўключаны і пераклад з польскай мовы верша «Прадкі», зроблены Генрыкам Татурам у 1897 годзе. Аўтарам жа арыгінальнага тэксту «Прадкі» як у хрэстаматыі, так і ў часопісе «Крывіч» (1927, № 12), адкуль быў узяты гэты верш, называецца вядомы польска-беларускі паэт сярэдзіны мінулага стагоддзя Уладзіслаў Сыракомля, што не адпавядае праўдзе.

Я. Чачот пачынае:
U prząsniczki siedzą
Jak róże dzieweczki,
Przedą sobie, przedą
Jedwabne niteczki.

Kreć się, kreć, wrzecziono!
Wić się tobie, wić.
Ta pamięta lepiej,
Czyja dłuższa nić.

У Г. Татура чытаем:
З праслічкамі сядзяць дзеваныкі
Як краскі, як кветкі,
Прадую сабе, прадую слухіны паяскі,
Гудзі, пераленца, вярціця скараці!
Тая помніць лепей, чья ніць даўжэй.

У 1845 годзе ў альманаху «Рубон» (т. 5) быў надрукаваны цыкл вершаў Яна Чачота «Песенькі». Сярод іх — твор пад назвай «Prząsniczka», зместу якога якраз і адпавядае пераклад Г. Татура. Для нагляднасці параўнаем першыя строфы.

Не менш дакладна супадаюць і ўсе астатнія радкі. У Сыракомлі ж няма і двух радкоў, якія ў нечым нагадвалі б «Прадкі». Значыць, на беларускую мову быў перакладзены чачотаўскі верш. Чаму ж тады аўтарства польскага тэксту Г. Татур не ракінуў за Я. Чачотам? Наўмысна містыфікацыя? Наўрад... Прыпісанне Сыракомлю аўтарства, а таксама інакшае, чым у арыгінале, строфабудаванне, якое ўжыў перакладчык, свед-

М. Ганчароў. Карусель. Вершы і казкі. Мінск С. Кавалёў. На рускай мове. 1971 г. Тыраж 200000 экз. 20 стар. Цана 23 кап.

Міхась Лісоўскі і Рыгор Барадулін. Натуралізм кажучы... Сіброўскія шаркі, эпіграмы, Манет і афармленне П. Драчова. 1971 г. Тыраж 2000 экз. 80 стар. Цана 2 руб. 27 кап.

М. Садковіч. Аповесць аб ясным Стохоры. Чалавек у тыме. Мядым Любы. Выбраныя творы. Мінск В. Шаранговіч. На рускай мове. 1971 г. Тыраж 100000 экз. 544 стар. Цана 1 руб. 04 кап.

Час і людзі. (Серыя «Па законах сумлення і гонару»). Зборнік. На рускай мове. 1973 г. Тыраж 8000 экз. 104 стар. Цана 19 кап.

ВЫДАВЕЦТВА «НАРОДНАЯ АСВЕТА»

М. Я. Салтыкоў-Шчадрін. Паны Галаўлявы. Раман («Школьная бібліятэка»). Вонладка мастака М. Веціна. На рускай мове. 1971 г. Тыраж 200000 экз. 304 стар. Цана 59 кап.

Л. Падвойскі. З Леніным у аўтамабілі. Апаўданаі. Мінск Г. Скамарохаў. 1971 г. Тыраж 21.000 экз. 40 стар. Цана 11 кап.

так сказаць, класавая аснова. А тут што? А тут, мне здаецца, у аснове — абывацасць. Або, як зараз прынята гаварыць — інтэлектуальная глухата.

Калі яны паглухлі, тыя нягодні? Відаць, пакрысе і дома, і ў школе. Паспрабуй зараз разбярэцца, ці ён распуская рукі, бо ў дзяцінстве самога бязлітасна лупцавалі, ці робіць балюча іншаму, таму што не ведае, які ён, боль. Што датычыцца школы, дык мы часам забываем ісціну — ад частага паўтарэння слова «халва» салодка ў роце не стане. Можна прымусяць усіх вучняў на ўсё жыццё забурываць словы Горкага пра гуманізм, толькі словы застануцца самі па сабе, а чалавек сам па сабе. За дабраў у школе адзнак, на жаль, не ставяць.

Адным словам, тэма выхавання вялікая і складаная, не адзін кандыдат і доктар навук ядуць з яе хлеб, і мы ў гэты сёння ўлазіць не будзем. Нас цікавіць іншае — чаму жорсткасць, пра якую мы расказалі, так лёгка рэалізуецца? Ці не вінавата ў гэтым наша паблажлівасць?

Вось той жа Урбановіч. Пабываў я на радыёзаводзе. Гутарыў і з яго майстрам Уладзімірам Панамарэнкам, і з таварышам па ўчастку Уладзімірам Макаравічам.

— Урбановіч? Нічога добрага сказаць не магу. Спецыяліст, праўда, не бліжэй, але недэцыплінаваны. Прагульшчыне. Нас з-за яго нядаўна прэмія пазбавілі.

Так харантарызуе яго майстар. — У нас нядаўна сход быў, — расказвае Макаравіч, — дык мы папрэдзілі яго, што будзем цяпер да першага прагула. Участак наш перадавы, толькі Урбановіч цягне назад. — Ну, а сябра ён які? — цікавіцца мы.

— Сябра? Які сябра, папрасі — ніколі не дапаможа, хаця наладчык адмысловы. Ну, ды гэты, відаць, яго справа...

Я разумю хлопцаў. Пазбавіцца прэмія цэламу калектыву з-за аднаго чалавеча сапраўды крыўдна.

І ўсё ж было ў гэтых тлумачэннях нешта не зусім прыгожае. Бач ты, увагу звярнулі на чалавеча толькі тады, калі яго паводзіны ўдарылі ўсіх па кішэні. А калі б не было таго прагула? Так бы і мірыліся з Урбановічам, хоць ведалі, што чалавек ён нядабры?

Мы шмат гаворым і пішам пра тое, каб стварыць вакол хуліганаў нецярпимую абстаноўку. Але будзем шчырыя і прызнаем — часам далей лозунгаў справа не вухаецца.

Міліцыя? Міліцыя робіць многа, вельмі многа. І людзі там увогуле выдатныя, адданыя абавязку, пільныя. А ўспомніў я міліцыю вось чаму. Аднойчы давялося мне быць на сустрэчы з работнікамі МУС. Там шмат гаварылася пра звязанне працэнта ачэсцінасці. Называліся важкія лічбы. І вось гэтыя лічбы трохі мяне занепакоілі. Бо я ведаю, як часам гоняцца за паказчыкамі. Кроў з носа, а дашч высокую (у дадзеным выпадку нізкую) лічбу.

Той рабочы-завочнік, на якога пацкавалі сабаку, ікнуўся адразу з заявай у Першамайскі аддзел міліцыі. Дзяжурны міліцыянер перш-наперш пацікавіўся, ці панусаў яго сабака. Атрымаўшы адмоўны адказ, дзяжурны наадрэз адмовіўся прыняць заяву.

чыць аб тым, што ён не быў знаёмы з друкаваным тэкстам «Przasniedzki». Хутчэй за ўсё, Г. Татур ведаў (і то з вуснай перадачы) песню, напісаную С. Манюшкам на словы гэтага творца.

Дарчы, С. Манюшка змясціў яе ў сваім трыцім «Хатнім спеўніку», куды ўключыў і песню «Люлі», напісаную на словы сыракомлеўскага верша «Нявінай душачцы». Тройчы — у 1851, 1853 і 1858 гг. — гэты спеўнік выдаваўся пры жыцці Сыракомлі, і ўсюды аўтарам тэксту «Przasniedzki» лічыўся Я. Чачот, што гаворыць сама за сябе.

У другой палове XIX стагоддзя гэты песня была адной з самых папулярных. І, як здараецца ў такіх выпадках, многія спявалі ці слухалі песню, не задумваючыся, хто напісаў яе. Імя Чачота было амаль забыта, а слава аб «вясковым лірніку» Сыракомлю не згасала. Г. Татур епынуўся ў яе палоне. Толькі тут хаваецца загадка таго, што аўтарам арыгінала перакладзеных 75 год назад на беларускую мову «Прадак» Г. Татур назваў Ул. Сыракомлю.

Ул. МАРХЕЛЬ.

П. аднёс заяву пракурору Ленінскага раёна, дзе ён жыў, і перадаў яе свайму калегу ў Першамайскі, а той у сваю чаргу ў міліцыю. Пакуль туды, сюды — прайшло тры месяцы. Дык добра яшчэ, што П. праявіў такую настойлівасць. А каб не? Хадзіў бы цяпер Урбановіч і песьні спяваў (так, яму далі штраф, хацелі яшчэ і 15 сутак, ды тэрміны прайшлі...)

А зараз мне хочацца павярнуць тэму трохі іншым бокам. Справа вась у чым. Амаль усе пацярпелыя, пра якіх я сёння расказаў, бралі з мяне слова, што я не назаву іх прозвішчаў.

— Але чаму, чаму, ты ж не вінаваты? — пытаўся я ў аднаго з іх.

— Э-э, браце, не хачу, каб гаварылі потым, як пра таго Пархвена Кузьмы Чорнага, помніш? — Гэта той самы Пархвен, што з леўнем біўся...

Што ні кажы, а такі клопат пра свой гонар выглядае трохі дзіўна. Тут не саромецца, тут крычаць на ўвесь голас трэба.

Нядаўна быў такі выпадак. Дзве маладыя жанчыны-мінчанкі паехалі ў камандзіроўку ў Маскву. Там, у адной з гасцініц, на іх, без усякага поваду, напалі двое п'яных мужчын (як аказалася, таксама камандзіраваныя з Мінска) і па-садысцку пабілі. Калі жанчыны прыехалі дадому, дык адразу звярнуліся да юрыста, у радзінцыю... Праз некалькі дзён я пайшоў да іх, каб удакладніць немоторыя дэталь. Жанчын як падмянілі.

— Мы вырашылі не ўзнімаць гэтую справу. — рашуча заявіла адна з іх.

— ?.. — Усё скончылі мірам. Мужчыны тыя вельмі прасілі не псаваць ім кар'еры, яны папрасілі прабаўніц, ледзь не ў нагах валяліся. Ну, што за карысць нам будзе, калі іх засудзяць?

Я спрабаваў растлумачыць мам суб'яднакам, што ўсё гэта мае ўжо не асабістае, а грамадскае значэнне... У адказ я толькі чуў — не, не і не. Ну, што ж, цяпер застаецца чакаць, пакуль тыя двое зноў не пакалечаць каго-небудзь...

Жорсткасць. Жорсткі чалавек па тлумачальным слоўніку — чалавек, які не ведае жалю, спагады, бяздушны...

Мабыць, угаворамі тут рады не даці. Відаць, гэты той выпадак, калі трэба толькі дзейнічаць, і наступаць.

ПАЦЯПЛЕЛА

Фотаапіс Ул. КРУКА.

ВАНДРОУНЫЯ гандляры дыванамі з даўніх часоў славіліся тым, што умела ашуквалі кліентаў. Адзін з такіх гандляроў — Георг Вятнер. Калісьці ў раёне Дзюсельдорфа ён вандраваў са сваімі дыванамі ад двара да двара. Калі яму гэта наданучыла, ён пачаў падумаць аб тым, як прыкладаючы менш намаганняў, зарабіць больш грошай.

Першы эксперымент у гэтым напрамку завяршыўся турмой. У маі 1961 года Вятнер з пляцю «партнёрамі» быў асуджаны за махлярства на бягах — на іх спецыяргоне гэта называлася «падказанамі». Махляры — срод іх былі і арыстантары — гандлявалі на скачках нібы «абсалютна выйгрышнымі падказанамі». Мюнхенскі бізнесменны страцілі на гэтым 170 тысяч марак. Вятнеру ж гэта каштавала 18 месяцаў турмы.

Другая спроба разбагацець шляхам махлярства закончылася ў шыноўнай віле ў адломы мюнхенскім прадмесці Грунвальдзе і зрабіла Вятнера ўладальнікам многіх мільянаў. Як гэта сфармуляваў гамбургскі ілюстраваны часопіс «Штэрн», ён зразумеў, што «мастацтва — залатае ніва». Так яно і ёсць, бо палотны відомых майстроў у вялікай пашане ў захаднегерманскіх багаццяў. Яны надаюць іх уласнасці асабліва рэспектабельнасць. Асаблівым попытам нарыстаюцца фамільныя рэчы з дваранскіх майстэраў. Апрача таго, каштоўныя карціны лічацца надзвычайным капіталаўмяжданнем. Таму іх называюць «насценнымі акцыямі».

Вось як былі прададзены «карціны» віднаму прамыслоўцу Тухелю. Разам з партнёрамі, якія ён ведаў лішчэ па гандлі дыванамі, Фрыцхам Гросам, Вятнер падаў да вільі Тухеля на чорным рынку. Класамоўны Вятнер адракамендаваўся «паўнамоцным гандлёвым прадстаўніком» вядомага дваранскага роду Эстэрхазі. Фабрыканту прадстаўляецца, растлумачыў ён, адзіная магчымасць набыць на выгодных умовах творы мастацтва з фамільнай калекцыі графа. Восем карцін, адзін шаўновы дыван і адзін габелен. Цана — 300 тысяч марак. Граф Эстэр-

На той
бок

«НАСЦЕННЫЯ АКЦЫІ» ГРАФА ЭСТЭРХАЗІ

хазі нібыта намерваўся асабіста сустрэцца з прамысловцам, аднак з прычыны свайго выхавання і высокага становішча ён, што зусім зразумела, нявольны та ў дзелавых аперацыях. Та ў Вятнеру даручана вестці перагаворы замест яго. Граф Эстэрхазі прыехаў крыху пазней на белым «Поршы». Вятнер і Грос зліскаваць прадставілі яго мультымільянеру. Граф грунтоўна растлумачыў, у якіх менавіта паноях родавага зямля лі быццам вісела карціны. Апрача таго, у яго былі заключаныя экспертыя аб кожнай з карцін, якія выдаваліся за арыгінальныя наштоўнасці.

На Тухеля гэта зрабіла вялікае ўражанне, і ён нулі карціны па дамоўленай цане. Праз чатыры месяцы Вятнер і Грос зноў праянавалі яму «палатно вышэйшага класа сусветнай вядомасці» венецыянскага майстра Веранезе. На гэты раз, паводле слоў Вятнера, з прыватнай калекцыі барона Жыльбера Мары фон Падманіці, «блізкага сябра і земляка» графа Эстэрхазі. Барон гатовы расставіць з гэтым скарбам за 750 тысяч марак, што зусім не многа. Мільянер і пачынаючы ўладальнік «вядомай прыватнай калекцыі» Тухель не доўга думаючы, праглынуў і гэты кавалак.

Натуральна, ён не доўга радаваўся скарбам мастацтва, набытым у «арыстакратаў». Махлярства выкрылася, калі Тухель — які гэта робіць многіх калекцыянераў — захацеў прадаць немоторыя карціны, каб на гэтыя грошы ўзбагаціць сваю прыватную галерэю іншымі палотнамі. З гонарам прапанаваў ён свае пакупні перанушчынам з Лондана і Нью-Йорка. Раскараванне было жаклівае: карціны з фамільнай спадчыны графа Эстэрхазі каштавалі дзясцяту частку той сумы, што Тухель выклаў за іх на стол. А пра карціну, якая была нібыта работы Вера-

незе, эксперт заявіў нават, што гэта «нопія, якая не ўяўляе ніякай каштоўнасці». Другі спецыяліст сказаў аб карціне, якая каштавала Тухелю 750 тысяч марак: «Я б аддаў за гэту прыгожаную дэкарацыю не больш сямі тысяч марак». З таго часу мільянер Тухель спрабуе атрымаць назад свае грошы. Пакуль яму гэта не удалося.

Тыя, хто ў сваіх заключэннях хвалілі карціны, элігантна выблыталіся з аферы. Хоць яны ацэньвалі палотны з чыстым сумленнем і з веданнем справы, але гарантыі не давалі. 81 год вы (і) прафесар Цымерман нічога не мог успомніць пра Веранезе, якога ён ацэньваў у студзені 1966 года. Састарэлы пан расказаў, што пастаянна атрымлівае столькі рэчаў для ацэнкі, што рады, калі расставіцца з карцінамі.

Далёка не адзін Тухель злавіўся на аўдачню. Багата ўладальніца атэль Вільбургер з Оберстдорфа купіла «сапраўднага Рубенса». Тут шайка Вятнера сапраўды паказала прафесару Герстэнбергу пазычаны на час арыг'ял. Пані ж Вільбургер, якая ганецца за прыватна і псеўдааўтацыйнай была прададзена копія гэтай карціны за 300 тысяч марак. Падстаўной асобай на гэты раз быў барон Ахсель Крамер фон Клаусбург. Ён у свой час разам з Вятнерам сядзеў за махлярства на скачках. Калі шайка Вятнера выцягнула з кішэню ільіскага мільянера Рама 1,7 мільяна марак, ролю ўладальніка твораў мастацтва іграў нейкі прынц Метфрыд. На самай жа справе абодва прадавалі таіліяні карціны з фамільнага збору, які граф Эстэрхазі і барон Падманіці. Усе яны па-майстэрску сы-

гралі ролі, размер-чаваныя Вятнерам.

Пачынаючы з верасня 1967 года, спецыяльная камісія баварскай вышукнай паліцыі высвятляла акаліччэнасці гэтага скандальнага продажу карцін. Аднак пошукі дзялюць, яны з найвялікшым спрытам і фантастычным жульніцтвам збывалі нізкапробныя палотны, не прынеслі адчувальных вынікаў. Урэшце, яны рабілі бізнес у стылі буйных канцэрнаў. Абароты шайкі вызначаліся спецыялістамі ў суму больш 100 мільянаў марак.

Вялікае махлярства расцэньваецца ў капіталістычным свеце як галантны ўчынак. І таму Вятнер і кампанія сядзяць не за кратамі, а селяцца ў атэль вышэйшага класа і наведваюць казіно ад Трафемюнда да Ніцы. Аднаму рэпарцёру, які пацікавіўся паходжаннем іх усемагутнасці, Вятнер адказаў дзіўна і паханаску ірындаўна: «Хочуноч і кожны дзень з мною бог. Гэта мае найвялікшае багацце. Жыццё, вылі багацці не маюць для мяне ніякага значэння, іх я да таго ж яшчэ не ацэньваю».

Высокааплачваемы адвакат гандляроў карцінамі доктар Мінлас сказаў, нарэшце, прама аб тым, што ў іх махлярскай прантыцы няма нічога, што супярэчыла б агульнапрынятым у капіталістычным грамадстве законам маралі і гонару: «Гэта ўсяго толькі прытэня дзялікі, якія свабодна разумеюць у сваёй справе, нашай эканамічнай сістэме кожны можа ўзяць тыя грошы, што яму іладуць у кішэню. Дзе ж тут жульніцтва?»

(«Нойес лебен»)
З нямецкай мовы пераклаў В. МЯГКОУ.

ВЫБАР НАЗВЫ

ПАРАДЫ ПАЧАТКОУЦАМ АУДЗЕЯ САМАСЕЯ

Малады паэт ці празаік, аўтар свай першай (і, як нярэдка бывае, самай лепшай) у жыцці кніжкі, падчас перажывае з выбарам назвы не менш шыя пакуты творчасці, чым у працесе літаратурнай працы. І, сапраўды, справа гэта сур'езная. Длучы насустрач пажаданням маладых, мы сёння пачынаем друкаваць прыкладны спіс назваў, якія прайшлі ўжо апрабаваную ў літаратурна-выдавецкай практыцы і могуць быць з поспехам выкарыстаны пачаткоўцамі.

Загалоўкам можна проста прывітацца з вашым будучым чытачом: «Добрай раніцы» — П. Прануза, «Добрай раніцы, людзі!» — Хв. Чарня, «Доб-

ры дзень» — А. Астрэйна, «Добры дзень, школа» — М. Гамолка.

Можна і развітацца «Будзьце здаровы» — У. Шахавец, «Да сустрэчы, Зямля!» — Р. Раманаў.

Калі ж няма жадання падкрэсліваць сваю асаблівую ветлівасць да набыўца (невядома, як гэта будзе адзена), лепей вынесці ў загалоўак нейтральную назву якой-небудзь часткі сутак: «Ранішнія росы» — У. Ляпёшкіна, «Ранішнія росы» — Я. Скрыган, «Сіні ранак» — А. Пысін; «Дзень» — Я. Сіпакоў, «Дзень нараджэння» — С. Грахоўскі, «Дні нараджэння» — І. Мележ,

«Дні позняй восені» — В. Высоцкі; «Вячэрнія зоры» — М. Раціны, «Вячэрнія ветразі» — У. Караткевіч, «Вячэрні сеанс» — І. Шамякін, «Вячэрняя размова» — Я. Васіленак.

Паспрабуйце здзіць чытача ў назве першай кніжкі іменна нечым першым, свежым, першародным... Гэты прыем ужываецца даволі шырока і сталымі аўтарамі: «Першае знаёмства» — М. Ваданосаў, «Першае спатканне» — І. Шамякін, «Першае чаканне» — А. Кулакоўскі, «Першы гром» — Д. Сасеў, «Першы ліст» — Э. Агняцвет, «Першы салот» — Г. Кляўко, «Першы след» — П. Макаль, «Пер-

шыя вёрсты» — М. Рудоўскі, «Першыя ўскоды» — П. Пестрак, «Першага верасня» — І. Грамовіч, «Першая навалніца» — А. Фомчанка, «Першы стрэл» — Д. Гаўрылін, «Першы клас» — М. Майсеева, «Першы снег» — Б. Бур'ян.

Праўда, можна чытача падкупіць абяцаннем расказаць і пра што-небудзь апошняе: «Апошні вадзянік» — М. Ваданосаў, «Апошняя арбіта» — У. Шыцік, «Апошні бой» — М. Чарняўскі, «Апошняя яўна» — У. Мехай.

Дылему вырашыць лепш за ўсё Б. Сачанка, назваўшы сваю кнігу «Апошнія і першыя».

Але ў нашым спісе назваў яна якраз не апошняя, таму, з вашага дазволу, мы праз тыдзень правядзем чарговы ўрок літаратурнай вучобы. Заключаем чытачоў прыняць актыўны ўдзел у нашых занятках.

Сяргей ДЗЯРГАЙ

АМАЛЬ САМАКРЫТЫЧНАЕ

Аднойчы ішоў я сабе задумёны,
Глядзёў навакол, як старанні,
І раптам натоўп нейкі перада мною —
З усёй свай праўдай, з усёю манюю.
Цікавая справа — людская
шматграннасць,
І ўвесь я — увага, увесь я —
стараннасць.
Пачыці людскія заўсёды прыкрыты
Прэ ожаю вопраткай, густам
І спрытам,
А гэты натоўп, хоць апрапраны —
голы...
Ды гэта ж знаходка, знаходка,
псіхалагі
Вось мытар біблейскі — б'ючы сабе
ў грудзі,
Ён каецца, каецца: «Грэх на мне,
людзі!»
А заўтра зноў гэты нязмылены
змылак
Нагрэшны і новых наробіць
памылак.
А гэты нагадвае мне фарысея.
Пагарду і пыху здабыў пакрысе ён —
Не гэтакім зналі капіцы яго вы,
Тоды, калі іншым ён сам
прыслугоўваў...
І колькі ў ім дрэнна, у тым фарысеі,
Каб хто яго ўзяў, ды на сіта прасеяў!
А той вась, здаецца, разумны,
цвярозы,
А ён на вяселлі ракою лье слёзы,
І скача, пры на памінках хаўтурных,
Нібыта прыйшоў ён з той казкі аб
дурнях.
А той, геніяльны — на шмат што ён
кваліфі,
Ды дзіркаю дзірку ніяк не залепіць.
А гэты, эстэт, без сучка, без заганы...
А гэны ў самага сабе закаханы...
А побач — гарэза, блазнота,
шкаляр...
А далей — стары, што глытнуў
цыркуляр...
Адзін аднаго падмінае і мне...
А гэты натоўп не ў табе, не ў ва мне!

Яўген ВЕРАБЕЙ

САМААДВОД

ЖАРТ

Хачу перш-наперш за давер
Падзякаваць усіх прысутных.
Ён не даецца напавер...
Вы за мяне, ды сам я — супраць.
Я супраць не таму якраз,
Што гэта мне неспадзяванак:
Стварыць у Інстытуце ў нас
Нялёгка Сектар Абцянанак.
І я скажу адкрыта тут,
Што я вітаў бы прапанову —
Стварыць не сектар — Інстытут,
Наогул, цэлую ўстанову.
Ды абцянанню не люблю...
Я п'ю замест вады мікстуры.
З прычыны гэтае даю
Адвод свай кандыдатуры.
Я маю значны недахоп.
Які Скажаць і то баюся:
Пакуль не пераскочу, «гоп»
Ніяк крычаць не навучыся.
І менш за ўсё цаню ў жыцці
Пустое слова і паперку.
А на трыбуну мне ўзысці,
Што сесці не ў сваю талерку.
Не, я не з тых, хто сам сабе
Умеа ўсыпаць за няўдачу
І так часамі ў грудзі б'е,
Што давядз людзей да плачу.
Нам трэба лепшых выбіраць.
І толькі тых абавязкова,
Хто, калі трэба, можа ўстаць
І хоць на вецер кінучь слова.

Я. ГЕРЦОВІЧ

ЛІСТ З ДУБРОЎКІ

З кожным новым днём
Змяняецца Дуброўка...
У крыніцах нашых
Не вада — зуброўка.
Па кусце жонь-шэня
Пад любой ялінай,
На дубах вячыхтых
Спеюць апельсіны,
Самі сабе доўж
Козы і кароўні...
Вось якою стала
Наша Дуброўка!
Шмат гадоў Бялёвіч
Славю вёску гэту,
Аздабляў Дуброўку
Вымыслам паэта.
А цяпер Бялёвіч
Аб той самай вёсцы
І не піша болей,
І не едзе ў госці.
Прывязджай, Антоне,
У сваю Дуброўку,
А не то запрасім
Звонка ці Броўку.
Прывітаць паэта
Выйдзе ўся Дуброўка,
Бабы з хлебам-соллю,
Мужыкі з зуброўкай.

ЧАГО НЕ ЗДАРАЕЦЦА

Неяк аднаму рэдактару — а было гэта і не так даўно — патрапіў матэрыял з наступнай вытрымкай з п'есы В. Дуніна-Марцінкевіча «Пінская шляхта».

«Па ўказу всеміласцівейшай гасударыні Елісаветы Петровны 49-га апрэля 1893-га і всеміласцівейшай Екацярыны Вялікай от 23-га сеньябра 1903-га года... обжалованный Протосавіцкіі Імее зараз жа ўплаціць пошліи 20, прогонных 16 і на канцэлярыю 10 рублёў...».

Словы гэтыя, як вядома, належыць станавому прыставу Кручкову.

Прачытаў іх рэдактар і вельмі здзіўліўся: «Што за неразбярліха... Якое 49 апрэля?.. І што гэта — Екацярына Вялікая і 1903 год?»...

Раззлаваны, ён напісаў супрацоўніку: «Добра вычытайце матэрыял, правярце імяны, удакладніце гады і даты»...

Супрацоўнік быў чалавек не без гумару. Пад заўвагай рэдактара ён паставіў адказ: «Імяны звернуў,

Ул. СОДАЛЬ

гады і даты ўдакладніў. Трэба чытаць: «па ўказу Івана Грознага 75-га апрэля 1898 года і всеміласцівейшай Екацярыны Вялікай от 54-га сеньябра 1916 года... і далей, як у тэкце».

Рэдактара гэта так уразіла, што ён мусіў урэшце ўчытацца ў тэкст камедыі.

жуазнае стаўленне да асабістай уласнасці. Вы атрымліваеце ўзамен труссы. Згадзіцеся, што труссы — таксама важная рэч. Хіба можа сучасны інтэлігентны чалавек абысціся без трусой?

— Не, вядома, — згадзіўся я, — сапраўды, труссы — прадмет першай неабходнасці.

— Ну, нарэшце вы загаварылі як нармальны чалавек. Калі ласка, вась вам труссы!

— Ну добра, але ж яны мне вялікія.

— Не бяда, галоўнае, каб не был малыя. Не капрызнічайце, а то трэба будзе скардзіцца ў вашу ўстанову, што вы перашкаджаеце нам выконваць план.

— Тады ўжо давайце лепш насавыя хустачкі. Заўсёды спатрэбяцца.

— Геня, дай чатыры насавыя хустачкі! Калі ласка. Праўда, яны не вымытыя. Але вы памыеце іх самі. З хустачкамі не так ужо шмат працы.

— Так, але ж я заплаціў за мыццё!

— За мыццё кашулі, а не насавых хустачак. Паглядзіце на сваю кашулю, яна вымыта проста выдатна.

— Так. Цудоўна! Нават прыемна на яе паглядзець! Мая любімая кашуля! Чысценькая, як слязінка! Як марал!

— Вось бачыце! Застаецца толькі напісаць у кнізе скаргаў і прапаноў, што ваша кашуля вымыта добра. Бо для нашага прадпрыемства вельмі важна ведаць думку кліента.

З польскага перакладу
М. НАВІЦКІ

Антон ВАСІЛЕўСКІ

У ПРАЛЬНІ

НЕЯК раз я зайшоў у пральню.

— Хачу атрымаць сваю кашулю, — сказаў я прыёмшчыцы.

Яна паглядзела на квітанцыю.

— Можам даць вам замест кашулі дзве пары трусой, — раптам заявіла яна, — ці, калі хочаце, чатыры насавыя хустачкі.

— Што?

— Вы не пачулі ці не зразумелі?

— Я не веру сваім вухам!

— Пытанне веры — ваша справа асабістая, а тут — дзяржаўная. Мы змагаемся за тое, каб не падманваць кліентаў.

— А вы не змагаецеся часам за тое, каб бялізна, якую вам прыносяць, была вымыта?

— Кіньце філасофію. Ну дык што возьмеце? Труссы ці хустачкі?

— Я хацеў бы сваю кашулю!

— Ну, што за чалавек? Вы што, глухі? Я ж вам тлумачу. У нас недахоп кашуль і лішак трусой. Ну дык што вы выбіраеце?

— Дапусцім, што мая кашуля сапраўды разарвалася, але аддайце хаця б гузікі. Яны былі арыгінальныя, перламутравыя... Можна, яшчэ ўдалеў і каўнер?.. Прабачце, калі ласка, але мне здаецца, што вунь тая кашуля, што вісіць на вешалцы, другая справа — мая.

— Зусім магчыма!

— Дык дайце ж мне яе!

— Гэту кашулю атрымае той кліент, які здаў нам сем кашуль.

Ён атрымае дзве кашулі і ў якасці кампенсацыі труссы і хустачкі.

— Як гэта? Вы аддасце яму маю кашулю?

— У вас нейкае феадалыя-бур-

Па тэхнічных умовах унутраным востем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад вады і знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарні выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вышэйшага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУРАЎ, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.